

Elisabeth Marie Antonsen Nordvik
Knut Andreas Reitan

Anti-hvitvasking i norske sparebanker

*Hvordan førstelinjeansatte vurderer sin egen rolle i
å avdekke hvitvasking*

Masteroppgave i økonomi og administrasjon
Veileder: Levi Gårseth-Nesbakk
Juni 2020

Elisabeth Marie Antonsen Nordvik
Knut Andreas Reitan

Anti-hvitvasking i norske sparebanker

*Hvordan førstelinjeansatte vurderer sin egen rolle i å
avdekke hvitvasking*

Masteroppgave i økonomi og administrasjon
Veileder: Levi Gårseth-Nesbakk
Juni 2020

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for økonomi
NTNU Handelshøyskolen

Sammendrag

Banker er klassifisert med den høyeste risikoen for å bli utnyttet til hvitvasking, og det er dermed meget viktig at de har gode systemer og rutiner for å forebygge og bekjempe dette. Det hjelper ikke at en egen avdeling gjennomgår transaksjoner som et elektronisk system fanger opp, med mindre de ansatte som har direkte kundekontakt er oppmerksomme på mistenkelige forhold de kommer over. Dette er et perspektiv det er lite forsket på tidligere, og hensikten med denne studien har derfor vært å undersøke hvordan førstelinjeansatte i norske sparebanker vurderer sin egen rolle knyttet til anti-hvitvaskingsarbeid. Studien ble begrenset til norske sparebanker da disse ble ansett som mer sammenlignbare enn en inkludering av alle norske banker.

For å belyse temaet har vi tatt utgangspunkt i tidligere forskningsresultater og teori. Fra tidligere forskning har vi ikke funnet noe som direkte belyser vår problemstilling. Vi har dermed forsøkt å bruke tidligere forskningsresultater med en ny vinkling. I tillegg har vi forsøkt å nyansere tidligere resultater, og undersøkt for andre variabler vi tenkte kunne ha betydning for hvordan førstelinjeansatte vurderer sin egen rolle. Primærdata ble samlet inn gjennom en digital spørreundersøkelse som ble sendt ut til kunderådgivere i alle norske sparebanker. Datagrunnlaget består av 278 gyldige svar og ble analysert ved hjelp av t-tester for 2 grupper, og enveis variansanalyser for 3 grupper. Resultatene fra undersøkelsen gir både støtte og kritikk til tidligere forskning.

Funnene av undersøkelsen tyder på at førstelinjeansatte i norske sparebanker generelt sett er positive til sin egen rolle i arbeidet med å forebygge og avdekke hvitvasking. Vi viser også til resultater som tyder på at det forekommer forskjeller basert på ulike variabler vi har testet for. Blant annet viser vi at ansatte i de største bankene er mer negative til egen rolle. Erfaring i banksektoren, opplevd ressursbruk og holdninger knyttet til bankens AML-arbeid har også betydning for hvordan de ansatte vurderte rollen sin. Den opplevde ressursbruken hadde i tillegg betydning for hvor effektivt de ansatte mente AML-arbeidet i banken var.

Tidligere har det blitt vist til en grunnleggende holdning i banker om at ansvaret for å forebygge og avdekke hvitvasking ligger på en egen avdeling eller funksjon for hvitvasking.

Våre resultater tyder ikke på dette, da de fleste respondentene hevdet å føle eget ansvar og interesse for å bekjempe hvitvasking.

I norske sparebanker er det også positive holdninger til hvorfor banken utøver AML, nemlig for å bekjempe økonomisk kriminalitet og følge regelverket – og ikke for å unngå bøter, bedre omdømme eller unngå negative medieoppslag. Resultatene våre kan tyde på at de som mener banken utøver AML basert på noe annet enn å bekjempe økonomisk kriminalitet eller å følge regelverket er mer negative til sin egen rolle i å avdekke hvitvasking.

Et konkret tiltak vi anbefaler fra vår studie er å øke bevisstheten til bankenes førstelinjeansatte rundt hvor viktige de er i arbeidet mot hvitvasking. 80% av respondentene i studien stoler til en stor grad på at bankens interne systemer fanger opp *alle* mistenkelige transaksjoner som bør sjekkes opp videre. Oppmerksomhet rundt å belyse viktigheten av førstelinjes rolle i dette arbeidet kan bidra til en forbedring av forebyggende tiltak i kampen mot hvitvasking.

Abstract

Banks are classified with the highest risk of being exploited for money laundering, therefore it is crucial that they have sufficient internal systems and routines to prevent and combat this. It does not help that a separate department undergoes transactions that an electronic system captures, unless employees who have direct customer contact are aware of suspicious circumstances that they may come across. This viewpoint seems to have been left unnoticed by past research in the money laundering field and the purpose of this study has therefore been to investigate how first-line employees in Norwegian savings banks consider their own role in anti-money laundering work. The study was limited to Norwegian savings banks as these were considered more comparable than an inclusion of all Norwegian banks.

In order to shed light on the topic, we have based this research on previous research results and theory. Previously, no research exists that directly illuminates our problem. We have thus tried to use previous research results with a new approach. In addition, we have tried to nuance past results, and examined for other variables we thought could have an impact on how first-line employees evaluate their own role. Primary data was collected through a digital survey that was distributed to customer advisors in Norwegian savings banks. The data base consists of 278 valid responses and the data material was analyzed using t-tests for 2 groups and one-way analysis of variance for 3 groups. The results of the survey provide both support and criticism for previous research.

The findings of the survey show that first-line employees in Norwegian savings banks are generally positive about their own role in the work to prevent and detect money laundering. We also refer to results that indicate that there are differences based on different variables we have tested for. Among other things, we show that employees in the largest banks are more negative to their own role. Experience in the banking sector, perceived use of resources and attitudes related to the bank's anti money laundering (AML) work also have an impact on how employee assessed their role. The perceived use of resources also influenced how efficient the employees thought the AML work in the bank was.

Previously, a basic attitude has been shown in banks that the responsibility for preventing and detecting money laundering lies in a separate department for money laundering. Our results do not indicate this, as most respondents claimed to feel their own responsibility and interest in combating money laundering.

In Norwegian savings banks, there are also positive attitudes as to why the bank practices AML, mainly to fight financial crime and comply with the regulations - and not to avoid fines, better reputation or avoid negative media backlash. Our results may indicate that those who believe the bank practices AML based on something other than fighting financial crime or following the regulations are more negative to their own role in the work.

One concrete measure we recommend based on this study is to increase the awareness of the customer advisors. 80% of the respondents in our study claim that they, to a large extent, trust that the banks' internal systems can capture *all* suspicious transactions that need to be further examined. Awareness considering the importance of the role of a frontline employee can be crucial for further improvements of preventive measures in the fight against money laundering.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag.....	
Abstract.....	
Forord.....	
1. Innledning.....	1
1.1. Aktualisering og motivasjon.....	1
1.2. Problemstilling og avgrensninger.....	3
1.3. Begrepsavklaring.....	4
1.4. Oppgavens struktur.....	4
2. Teoretisk rammeverk.....	5
2.1. Gjennomgang av forskning på anti-hvitvasking.....	6
2.1.1. Kompetanse har betydning for effektiviteten av AML-arbeidet.....	6
2.1.2. Varierende holdninger til effekten av AML-arbeidet.....	7
2.1.3. Sanksjonsmuligheter kan senke rapporteringskvaliteten.....	9
2.1.4. Betydelige kostnader – usikker nytte.....	11
2.2. Motstridende interesser i AML-arbeidet.....	13
2.2.1. Forskjeller i myndighetenes og bankenes interesser.....	14
2.2.2. Forskjeller i førstelinje og andrelinjes interesser.....	15
2.3. Størrelsen på organisasjonen kan gi både fordeler og ulemper.....	17
2.4. Hypoteseutvikling.....	19
2.4.1. Betydningen av kompetanse.....	20
2.4.2. Betydningen av holdninger.....	21
2.4.3. Bankens fokus for å utøve AML.....	21
2.4.4. Betydningen av størrelse på banken.....	22
2.4.5. Betydningen av oppfattet kostnadsnivå.....	23
2.4.6. Betydningen av motstridende interesser innad i banken.....	24
3. Rammebetingelser.....	26
3.1. Om hvitvasking.....	26
3.2. Anti-hvitvaskingsarbeid i norske banker.....	27
3.2.1. FATF – En vakthund for global hvitvasking og terrorfinansiering.....	28

3.2.2.	Hvitvaskingslovens krav til norske banker.....	29
3.2.3.	Rapportering av mistenkelige transaksjoner til Økokrim.....	30
3.2.4.	Finanstilsynets tilsynsrapporter viser kritikkverdige forhold av ulik grad.....	31
4.	Metode.....	33
4.1.	Forskningsdesign.....	33
4.2.	Studiens utvalg.....	34
4.3.	Innhenting av primærdata.....	35
4.3.1.	Pretesting av spørreundersøkelsen.....	36
4.3.2.	Utsendelse av undersøkelsen.....	37
4.4.	Statistisk metode.....	38
4.4.1.	Kategorisering av variabler.....	39
4.4.1.1.	Bakgrunnsspørsmål.....	39
4.4.1.2.	Avhengig variabel.....	40
4.4.1.3.	Uavhengige variabler.....	40
4.4.1.4.	Oppsummering av spørsmålene og tilhørende kategori.....	45
4.5.	Kvalitet på undersøkelsen og forskningsetiske vurderinger.....	46
4.5.1.	Reliabilitet.....	46
4.5.2.	Generalisering.....	47
4.5.3.	Validitet.....	49
4.5.4.	Forskningsetiske vurderinger.....	51
5.	Empiri.....	52
5.1.	Størrelse.....	52
5.2.	Respondentens kompetanse.....	52
5.3.	Betydningen av holdninger.....	55
5.4.	Motstridende interesser.....	56
5.5.	Bankens fokus for å utøve AML.....	57
5.6.	Oppfatning av kostnadsnivå.....	60
5.7.	Vurdering av egen rolle.....	61
6.	Analyse.....	65
6.1.	Betydningen av kompetanse.....	65
6.1.1.	Kompetansenivå på hvitvasking.....	65
6.1.2.	Formelt utdanningsnivå.....	67
6.1.3.	Arbeidserfaring i banksektoren.....	69

6.2. Betydningen av holdninger.....	71
6.3. Bankens fokus for å utøve AML.....	73
6.3.1.Motivasjon for å drive AML.....	73
6.3.2.Betydningen av bøter.....	75
6.4. Størrelse på banken.....	77
6.4.1.Effekten av arbeidet.....	77
6.4.2.Egen rolle.....	79
6.5. Oppfatning av kostnadsnivå.....	81
6.5.1.Vurdering av egen rolle.....	81
6.5.1.1. Direkte opplevde kostnader.....	82
6.5.1.2. Opplevd kostnadsnivå basert på ressursbruk.....	84
6.5.2.Effekt.....	86
6.5.2.1. Direkte opplevde kostnader.....	87
6.5.2.2. Opplevd kostnadsnivå basert på ressursbruk.....	88
6.6. Motstridende interesser.....	89
6.7. Hypoteseutfall.....	92
7. Avslutning.....	93
7.1. Konklusjon.....	93
7.2. Kritikk av oppgaven.....	96
7.3. Forslag til videre forskning.....	96
Litteraturliste.....	98
Vedlegg 1: Levene's tester.....	108
Vedlegg 2: Følgebrev.....	115
Vedlegg 3: Spørreskjema.....	116

Figur- og tabelloversikt

Figur 1: Antall MT-rapporter sendt til Økokrim.....	30
Tabell 1: Hvilket markedsområde respondentene primært jobber med.....	35
Tabell 2: Oversikt over spørsmålene og hvilken de gruppering hører til.....	45
Tabell 3: Oversikt over tilbakemelding fra utvalget.....	48
Tabell 4: Antall ansatte i bankene.....	52
Tabell 5: Antall år med arbeidserfaring innenfor banksektoren.....	53
Tabell 6: Respondentenes utdanningsnivå.....	53
Tabell 7: Påstander knyttet til respondentens kompetanse.....	54
Tabell 8: Når respondentene sist fikk opplæring i forhold som kan indikere hvitvasking.....	55
Tabell 9: Påstander knyttet til respondentens holdninger.....	55
Tabell 10: Påstander knyttet til respondentens interesse og ansvarsfølelse.....	56
Tabell 11: Det viktigste for banken er når det gjelder anti-hvitvaskingsarbeid.....	57
Tabell 12: Frykt for bøter.....	58
Tabell 13: Respondenter som tidligere har meldt fra om mistenkelige forhold.....	58
Tabell 14: Hovedmotivasjon for å melde fra om mistenkelige forhold.....	59
Tabell 15: Respondenter som har meldt fra om mistenkelige forhold, fordelt på markedsområde	59
Tabell 16: Respondenter som har meldt fra om mistenkelige forhold, fordelt på størrelsen på banken.....	60
Tabell 17: Oppfatning av ressursbruk knyttet til anti-hvitvaskingsarbeidet.....	60
Tabell 18: Opplevd kostnadsnivå knyttet til anti-hvitvaskingsarbeidet.....	61
Tabell 19: Påstander knyttet til vurdering egen rolle.....	62
Tabell 20: Hvordan respondentene reagerer på ulike mistenkelige forhold på en kunde.....	63
Tabell 21: Hvordan respondentene vurderer sin egen rolle knyttet til å avdekke hvitvasking.....	63
Tabell 22: Hvordan de ulike markedsområdene vurderer sin egen rolle i å avdekke hvitvasking.....	64
Tabell 23: Enveis variansanalyse mellom markedsområdene og deres vurdering av egen rolle...	64
Tabell 24: Kompetansenivå på hvitvasking og respondentenes vurdering av egen rolle.....	66

Tabell 25: T-test, kompetansenivå og vurdering av egen rolle, like varianser.....	66
Tabell 26: T-test, kompetansenivå og vurdering av egen rolle, ulike varianser.....	67
Tabell 27: Formelt utdanningsnivå og respondentenes vurdering av egen rolle.....	68
Tabell 28: Enveis variansanalyse med formelt utdanningsnivå og vurdering av egen rolle.....	68
Tabell 29: Arbeidserfaring og respondentenes vurdering av egen rolle.....	69
Tabell 30: Enveis variansanalyse med arbeidserfaring og vurdering av egen rolle.....	70
Tabell 31: Scheffes konfidensintervall, arbeidserfaring og vurdering av egen rolle.....	70
Tabell 32: Holdninger til AML-arbeidet og respondentenes vurdering av egen rolle.....	71
Tabell 33: T-test, holdninger og vurdering av egen rolle, like varianser.....	72
Tabell 34: T-test, holdninger og vurdering av egen rolle, ulike varianser.....	72
Tabell 35: Bankens fokus og respondentenes vurdering av egen rolle.....	73
Tabell 36: T-test, bankens fokus og vurdering av egen rolle, like varianser.....	74
Tabell 37: T-test, bankens fokus og vurdering av egen rolle, ulike varianser.....	75
Tabell 38: Frykt for bøter og vurdering respondentenes av egen rolle.....	76
Tabell 39: Enveis variansanalyse med frykt for bøter og vurdering av egen rolle.....	76
Tabell 40: Størrelse på banken og respondentenes opplevde effekt av AML-arbeidet.....	78
Tabell 41: Enveis variansanalyse, størrelse på banken og opplevd effekt av AML-arbeidet.....	78
Tabell 42: Størrelse på banken og respondentenes vurdering av egen rolle.....	79
Tabell 43: Enveis variansanalyse, størrelse på bankens og vurdering av egen rolle.....	80
Tabell 44: Scheffes konfidensintervall, vurdering av egen rolle og antall ansatte.....	80
Tabell 45: T-test, størrelse på banken og vurdering av egen rolle, ulike varianser.....	81
Tabell 46: Direkte opplevde kostnader og respondentenes vurdering av egen rolle.....	82
Tabell 47: T-test, direkte opplevde kostnader og vurdering av egen rolle, like varianser.....	82
Tabell 48: T-test, direkte opplevde kostnader og vurdering av egen rolle, ulike varianser.....	83
Tabell 49: Størrelse på banken og respondentenes direkte opplevde kostnader.....	84
Tabell 50: Enveis variansanalyse, størrelse på bankens og direkte opplevde kostnader.....	84
Tabell 51: Opplevd kostnadsnivå basert på ressursbruk og vurdering av egen rolle.....	85
Tabell 52: Enveis variansanalyse, opplevd kostnadsnivå basert på ressursbruk og vurdering av egen rolle.....	85
Tabell 53: Scheffes konfidensintervall, opplevd kostnadsnivå basert på ressursbruk og vurdering av egen rolle.....	86

Tabell 54: Direkte opplevde kostnader og respondentens opplevelse av effekten på AML-arbeidet.....	87
Tabell 55: T-test, direkte opplevde kostnader og oppfatningen av effekt på AML-arbeidet, like varianser.....	87
Tabell 56: Opplevd kostnadsnivå basert på ressursbruk og oppfatningen av effekt på AML-arbeidet.....	88
Tabell 57: Enveis variansanalyse, opplevd kostnadsnivå basert på ressursbruk og oppfatningen av effekt på AML-arbeidet.....	88
Tabell 58: Scheffes konfindensintervall, opplevd kostnadsnivå basert på ressursbruk og oppfatningen av effekt på AML-arbeidet.....	89
Tabell 59: Motstridende interesser og respondentenes vurdering av egen rolle.....	90
Tabell 60: Enveis variansanalyse, motstridende interesser og vurdering av egen rolle.....	91
Tabell 61: Scheffes konfindensintervall, motstridende interesser og vurdering av egen rolle.....	91
Tabell 62: Oversikt over hypoteseutfall.....	92

Forord

Denne studien er en obligatorisk del av mastergraden vår i økonomi og administrasjon ved NTNU Handelshøyskolen i Trondheim. Utredningen utgjør 30 studiepoeng av fordypningsprofilene finansering investering og økonomistyring.

Oppgaven omhandler temaet anti-hvitvasking i norske sparebanker. Dette er et tema vi selv finner svært spennende og interessant, da vi begge arbeider som kunderådgivere i bank. Det er også et dagsaktuelt tema i samfunnet ettersom hvitvaskingsloven ble oppdatert i 2018 og det har vært rettet et klart fokus mot anti-hvitvaskingsarbeidet i finanssektoren de siste årene.

Oppgaveskrivingen har vært svært lærerik og ikke minst spennende, men har også bydd på noen utfordringer. Den største utfordringen har vært den ekstraordinære situasjonen med koronaviruset som har påvirket både skriveprosessen og datainnsamlingen. Flere banker kunne ikke prioritere å svare på undersøkelsen under denne krisetilstanden. Skolen og universitetsbiblioteket ble også stengt, noe som har vanskeliggjort samarbeidet mellom skrivende parter da vi måtte jobbe hver for oss - og mistet muligheten for å leie nye bøker.

Vi vil rette en takk til vår veileder Levi Gårseth-Nesbakk for gode innspill og diskusjoner gjennom oppgaveskrivingen. Vi vil også takke Økokrim og Finanstilsynet for innspill til problemstillinger, noe vi tok inspirasjon fra ved utviklingen av vår egen. Vi ønsker også å takke alle våre respondenter og de vi kom i kontakt med i løpet av datainnsamlingen.

Innholdet i denne oppgaven står for forfatterens regning.

Trondheim, 15.06.2020

Elisabeth Marie Antonsen Nordvik

Knut Andreas Reitan

1.0 Innledning

1.1 Aktualisering og motivasjon

Hvitvasking er ikke et nytt fenomen, men teknologiske omveltninger gjør det mer komplekst enn hva det tidligere har vært. Tradisjonelt tenker man gjerne på hvitvasking som haugevis av kontanter fra kriminalitet som forsøkes legalisert. Kontanter er mer eller mindre historie, og i dag kan man med få tastetrykk flytte på pengene verden rundt. International Monetary Fund (2018) definerer hvitvasking som:

“Hvitvasking av penger er behandling av eiendeler generert av kriminell virksomhet for å skjule koblingen mellom midlene og deres ulovlige opprinnelse”.

EUs fire friheter (fritt varebytte, fri bevegelighet for personer, tjenester og kapital) åpnet også for nye muligheter for økonomisk kriminalitet på tvers av landegrensener (Høgberg & Stridbeck, 2008). Dette gjør arbeidet med å avdekke og forebygge hvitvasking vanskeligere, men også viktigere.

I løpet av de siste årene har spesielt arbeidet som gjøres av finansinstitusjoner blitt satt i søkelys. Grunnet deres høye omløp av penger er banker og betalingsforetak klassifisert med den høyeste risikoen for å bli utnyttet til hvitvasking (Justis- og beredskapsdepartementet, 2018, s.7). En viktig oppgave for bankene er dermed *“å forebygge og avdekke forhold med tilknytning til utbytte av straffbare handlinger”* (Finanstilsynet, 2019a, s.7).

Tidligere økokrim-direktør Erling Grimstad mener norske banker er spesielt utsatt for hvitvasking av to årsaker (Trumpy & Lund, 2018). Den første er at vi har vår egen valuta som gjør det mulig å fjerne spor ved veksling av pengene. I tillegg har Norge et godt rykte internasjonalt og det blir sjelden stilt spørsmålstegn rundt transaksjonene vi sender fra oss.

Flere hvitvaskingssaker har nådd dagslys de siste årene, så at Norge utsettes for hvitvasking har det vært liten tvil om. DNB ble nylig anklaget for å være innblandet i en sak om korrupsjon og hvitvasking hvor 640 millioner norske kroner kan ha blitt sluset gjennom banken (Trumpy, Langved, Schultz & Bjørndal, 2019). To måneder senere gikk fagansvarlig for

hvitvasking i DNB ut og kommenterte at de har full kontroll på deres prosesser med legitimeringskontroll av sine kunder (Anda, 2020). I tillegg har blant annet Danske Bank, Nordea og SEB blitt sett på av myndighetene for mulig innblanding i hvitvaskingssaker (Bjerregaard & Kirchmaier, 2019; Milne, 2019).

Stort mediafokus kombinert med en oppdatert hvitvaskingslov i 2018 har rettet mye oppmerksomhet rundt feltet. Danske bank anslår å ha brukt alene 300 millioner kroner på AML-arbeidet (Anti Money Laundering) i 2019 (Eriksen, 2019). DNB opplyser å ha brukt 250 millioner på innhenting av kundeinformasjon fra 2015 til 2018 (Giske, 2019). Tidligere forskning har blant annet diskutert hvorvidt kostnadene knyttet til AML står i stil med gevinsten (Webb, 2004). En gjennomgang av Finanstilsynets tilsynsrapporter viser likevel at arbeidet ikke er tilfredsstillende i norske banker, og det er fortsatt stort forbedringspotensial (Finanstilsynet, 2020a). Tidligere konsernsjef i DNB, Rune Bjerke, mener at bankene aldri vil komme i mål i kampen mot hvitvasking, og at ingen banker kan garantere at det ikke foregår hvitvasking gjennom dem (Sagmoen, 2019).

Et stort problem for banknæringen er dersom de ansatte ikke er oppmerksomme på farene for hvitvasking (Høgberg & Stridbeck, 2008). Det kan også være vanskelig å oppdage om en ansatt faktisk rapporterer inn det han ser, eller burde se. En gjennomgående tanke fra tidligere forskning har vært at ulike faktorer spiller inn på effektiviteten og effekten av arbeidet som gjennomføres. Blant annet har kompetansen og holdningene til medarbeiderne vist seg å ha en direkte sammenheng med dette (Bosworth-Davies, 1998; Kwok, 2013). Det er også undersøkt hvordan sanksjonsmuligheter kan ha innvirkning på AML-arbeidet (Takáts, 2011), noe som vil være interessant å diskutere med bakgrunn i den nye hvitvaskingsloven som åpner for dette.

Vi finner likevel begrenset forskning på området om individets rolle i forebygging og avdekking av hvitvasking, da majoriteten av tidligere forskning fokuserer på organisasjonsperspektivet, eller andre deler av organisasjonen. Å rette fokuset på menneskene som har direkte kundekontakt vil dermed kunne gi et viktig bidrag til litteraturen. Dette kan fremme en forståelse rundt viktigheten av menneskelige vurderinger, og bidra til forbedring av forebyggende tiltak i kampen mot hvitvasking, både nasjonalt og internasjonalt.

1.2 Problemstilling og avgrensninger

Selv om bankene har systemer som skal bidra til å fange opp mistenkelige transaksjoner er menneskelige vurderinger uunnværlig for å vurdere risikoen. Det er så langt vi kan se begrenset forskning på ansatte med direkte kundekontakt sitt bidrag i et slikt arbeid. Dette er eksempelvis ansatte på kundesenter, rådgivere og skrankearbeidere. Disse er i kontakt med et stort antall kunder hver eneste dag, og kan være en viktig brikke i arbeidet mot hvitvasking. Tidligere forskning på hvitvasking har stort sett fokusert på et høyere operasjonelt nivå, nemlig rollen til compliance-arbeidere, MLROs (money laundering reporting officer) og forholdet mellom banken og regulerende myndigheter (Johnson, 2000; Harvey, 2004; Gill & Taylor, 2004; Webb, 2004; Takáts, 2011; Simwayi & Wang, 2011). Det er denne tilnærmingen vi ønsker å utfordre, ved å heller rette fokuset mot ansatte på et lavere operasjonelt nivå i organisasjonen – nemlig de som har direkte kontakt med kundene.

Arbeidsoppgavene til en MLRO er stort sett å gjennomgå transaksjoner som det elektroniske overvåkningssystemet fanger opp, i tillegg til å gjennomgå rapporter som sendes inn fra medarbeidere i andre avdelinger internt. Mye kan gå under radaren dersom de som har kundekontakt ikke er oppmerksomme på deres rolle i å avdekke hvitvaskingsrisiko.

I vårt intervju med compliance-ansvarlig i en norsk bank ble det også poengtert at de aller fleste transaksjonene som fanges opp av det elektroniske overvåkningssystemet forkastes og ikke sendes videre til Økokrim for vurdering (false positives). Rapportene som kommer direkte fra rådgivere derimot, blir stort sett alltid sendt videre da de er av såpass høy kvalitet – noe som understreker at de menneskelige vurderingene som er gjort i forkant av rapporteringen er avgjørende for å avdekke hvitvasking. I Q3 2019 ble det sendt inn 36 saker til Økokrim fra denne banken. Hele 12 av disse var tips fra medarbeidere, og ikke fra systemene. Vi vil derfor rette oppmerksomheten mot disse menneskene som sitter med direkte kundekontakt og kan rapportere internt, hvor deres hovedoppgaver ikke er å avdekke hvitvasking. Dette vil gi et nytt perspektiv på området, og vi vil belyse dette gjennom følgende problemstilling:

“Hvordan vurderer førstelinjeansatte i norske sparebanker sin egen rolle knyttet til å avdekke hvitvasking, og hvilke faktorer har betydning for denne vurderingen?”

1.3 Begrepsavklaring

Førstelinjeansatte

Ansatte med direkte kundekontakt som sin primære arbeidsoppgave. Dette vil være ansatte i kundesenter, rådgivere og skrankearbeidere.

Norske sparebanker

Norske banker som er medlem i Sparebankforeningen.

Hvitvasking

“Hvitvasking av penger er behandling av eiendeler generert av kriminell virksomhet for å skjule koblingen mellom midlene og deres ulovlige opprinnelse” (International Monetary Fund, 2018).

1.4 Oppgavens struktur

Denne masteroppgaven er inndelt i 7 ulike kapitler. I det innledende **kapittel 1** har vi redegjort for aktualisering av temaet og motivasjon, problemstilling og avgrensninger, samt begrepsavklaringer i forhold til problemstillingen. **Kapittel 2** vil omhandle det teoretiske rammeverket vi legger til grunn for studien. Her legges det også frem ulike hypoteser. I **kapittel 3** redegjør vi for hvitvasking som fenomen, og arbeidet som gjøres for å forebygge og avdekke dette i Norge. I **kapittel 4** presenterer vi metodetilnærmingen vi har brukt, før vi i **kapittel 5** legger frem empirien ved hjelp av deskriptiv statistikk. **Kapittel 6** inneholder analyse og diskusjon av datamaterialet med hovedfokus på hypotesetesting. I **kapittel 7** legger vi frem konklusjonen, kritikk av oppgaven og forslag til videre forskning.

2.0 Teoretisk rammeverk

I dette kapitlet vil vi gjennomgå litteraturen som er skrevet på anti-hvitvaskingsområdet for å skaffe oversikt over relevante bidrag. Målet er å gjøre en analyse og sammenstilling av kunnskapen på fagfeltet, og samtidig gi en oversikt over hva som kan være relevant å studere videre. Vi har valgt ut fire variabler som er gjennomgående i litteraturen, og som vi mener det er relevante å diskutere i vår oppgave.

Hvilken rolle kompetanse og holdninger spiller for ansatte når det gjelder anti-hvitvaskingsarbeid er de to første variablene vi vil diskutere. Her har tidligere forskning i stor grad fokusert på en annen målgruppe enn det denne studien vil ta for seg, og det vil dermed være interessant å diskutere hvorvidt disse variablene er av betydning for førstelinjeansatte og vår vinkling. Hvilken effekt regelverk og regulerende myndigheter har er også fokusert på i tidligere forskning. Det er spesielt effekten av sanksjonsmuligheter vi vil fokusere på, da dette virker å være relevant med tanke på den oppdaterte hvitvaskingsloven som åpnet for dette i Norge.

Den fjerde variabelen vi vil fokusere på er kostnadene rundt anti-hvitvaskingsarbeidet. Hvordan kostnadene oppleves kan trolig ha betydning for hvordan ansatte opplever effekten av arbeidet og hvordan de vurderer sin egen rolle, og vi finner det dermed relevant å ta med denne variabelen.

Utenom de fire variablene redegjort for, vil vi også utvide forskningen til å gjelde størrelse og motstridende interesser. Det finnes mye forskning som har vist at størrelse på organisasjonen har betydning i ulike sammenhenger. Vi vil gå nærmere inn på dette for å undersøke om størrelsen på banken også kan ha betydning for førstelinjeansattes opplevelse av anti-hvitvaskingsarbeidet og egen rolle.

Ifølge bankenes veileder til hvitvaskingsloven (Finanstilsynet, 2019a) må bankene ha både en egen hvitvaskingsansvarlig og i de aller fleste tilfeller en etterlevelsansvarlig som har tilstrekkelig kunnskap om hvitvaskingsregelverket. Disse er gjerne plassert i en compliancefunksjon som passer på at lover og regler etterfølges av banken. Ettersom kunderådgivere i all hovedsak står for rekruttering av nye kunder og salg til eksisterende

portefølje, mens hvitvaskingsansvarlige eller bankens compliancefunksjon jobber med etterlevelse av loven og avdekking av hvitvasking - kan det trolig eksistere motstridende interesser mellom disse gruppene. Ettersom banken som en organisasjon må stå sammen for å bekjempe hvitvasking, finner vi motstridende interesser relevant å studere.

2.1 Gjennomgang av forskning på anti-hvitvasking

2.1.1 Kompetanse har betydning for effektiviteten av AML-arbeidet

Effektivitet knyttet til anti-hvitvaskingsarbeidet som gjøres i banker har vært mye undersøkt i tidligere studier. Funnene viser at mengden trening medarbeiderne får på området har stor betydning for effektiviteten på arbeidet. De fleste studiene fokuserer likevel kun på compliance-arbeidere og MLROs. Bosworth-Davies (1998) utførte den første spørreundersøkelsen av MLROs i Storbritannia og viste sammenhengen mellom tilstrekkelig trening innenfor feltet knyttet opp mot effektiviteten av anti-hvitvaskingsarbeidet. Det var en direkte korrelasjon mellom den mengden av trening en medarbeider hadde fått, og hans effektivitet i arbeidet som anti-hvitvaskingsarbeider. Dårlig trente medarbeidere rapporterte mindre sammenlignet med de godt trente medarbeiderne. Johnson (2000) og Yeandle, Mainelli, Berendt & Healy (2005) finner tilsvarende funn som Bosworth-Davies (1998) og legger til at godt trente medarbeidere også er mer positive til hvitvaskingsregelverket – og den opplevde effektiviteten av arbeidet er høyere ved høyere kompetanse.

Simwayi & Wang (2011) kommer senere på banen og fremhever at behovet for trening av bankansatte ikke kan undervurderes, gjennom en studie utført i Kina. Et interessant funn fra denne studien er at bankansatte som er ansvarlige for å gjennomgå mistenkelige transaksjoner ofte gjør feil på grunn av tidsmangel eller at de rett og slett ikke har viljen til å gjennomgå prosedyrene. Kvaliteten på disse interne prosedyrene, slik som transaksjonsovervåkingen og konstante treningsprogrammer for ansatte, vil være helt avgjørende for effektiviteten til bankens anti-hvitvaskingssystem (Subbotina, 2009). Subbotina (2009) finner også at i små russiske banker var det en generell holdning til å *“kjempe for kundene til hvilken som helst pris”* og et generelt lavt kunnskapsnivå om grunnleggende AML krav. Zimiles (2004) viser at flere respondenter ønsker *mer* trening på området - spesielt i form av eksempler fra virkeligheten. Det poengteres

viktigheten av at treningsmetoder både er kontinuerlig til stede, men også at de tilpasses den enkelte virksomhets risikoprofil for at den skal være effektiv.

Teichmann (2019) foreslår at finansinstitusjoner må bruke mer ressurser knyttet til opplæring av compliance-arbeidere, og at disse må lære seg å tenke som kriminelle for å kunne fange opp mistenkelig oppførsel. Han sier som de andre studiene heller ikke noe om opplæring av andre enn MRLOs/compliance-arbeiderne. Teichmann (2019) har forsøkt å redegjøre for nylige trender innen hvitvasking og terrorfinansiering hvor han blant annet har intervjuet kriminelle om deres metoder. Her legger han frem alt i fra bruk av andre som utfører transaksjonene for dem (stråmenn), bruk av utenlandske banker, opprettelse av konsulentfirmaer og falske søksmål. Ved å ha kompetanse på området og kjenne til de kriminelles perspektiv er tanken at det vil være enklere for banker i form av å kunne forutse økonomisk kriminalitet. Metodene som brukes er likevel så komplekse at de er vanskelige å oppdage, og mange av forholdene blir sjelden mistenkeliggjort da de passer med eksempelvis stråmannens kundeforhold. Derfor er det spesielt viktig med kontinuerlig og oppdatert trening av ansatte for å være best rustet mot kriminaliteten som kan foregå gjennom bankene.

En studie fra Malaysia gjort av Isa, Sanusi, Haniff & Barnes (2015) skiller seg ut blant litteraturen da den fokuserer på skrankearbeideres rolle i vurderingen av hvitvaskingsrisiko, og hvordan de utfører oppgavene sine knyttet til AML. Studien viste at selv om bankene er godt utstyrt med teknologi og automatiserte risikostyringsløsninger, er den menneskelige ekspertisen og manuelle vurderinger uunnværlig for å gjøre en god vurdering av hvitvaskingsrisikoen. KPMG (2014) viser at det er store forskjeller i hvilke ansatte i organisasjonen som får trening på AML. Ansatte med direkte kundekontakt spiller en betydelig rolle i arbeidet, så det vil være kritisk om disse ikke får trening og opplæring på dette.

2.1.2 Varierende holdninger til effekten av AML-arbeidet

En annen faktor som har vist seg å være avgjørende for effekten av AML-arbeidet er de ansattes holdninger til det. Kwok (2013) er blant en av de som går nærmere inn på viktigheten av de ansattes holdninger knyttet til dette. Han hevder at innstillingen til de ansatte er av de mest vitale elementene for et vellykket og effektivt anti-hvitvaskingsarbeid. Dette kan spesielt ha store

konsekvenser for multinasjonale konsern som operer i ulike land – hvor verdier og holdninger kan være svært ulike. Når de ansatte har negative holdninger viser arbeidet seg å være mindre effektivt enn ved positive holdninger.

Webb (2004) viste i sin studie fra ulike banker i London at kun 27% av respondentene mente at AML-reguleringen var en nødvendighet for å bekjempe hvitvasking. Resterende 73% var enten nøytrale eller negative til nødvendigheten av arbeidet. Studien viste også at 60% var skeptiske til at hvitvaskingsreguleringene faktisk ville føre til en nedgang i hvitvasking, mens 40% mente at reguleringene var effektive. Til sammenligning viste Pok, Omar & Sathye (2014) i sin studie av compliance-arbeidere i Malaysia at 44% av respondentene ikke følte at regelverket var effektivt for å oppdage og forhindre hvitvasking. Dette er interessante funn med tanke på at studiene er utført på de som jobber direkte med selve rapporteringen av mistenkelige transaksjoner, og som sannsynligvis er de ansatte med mest innsyn og påvirkning i AML-arbeidet. Likevel er de færreste positive til arbeidet og reguleringene.

I motsetning til Webbs (2004) funn viste forskningen til Gill & Taylor (2004) fra samme år at over 82% av respondentene var enige i at dagens regelverk faktisk reduserer hvitvaskingsrisikoen. Begge studiene er gjennomført i Storbritannia rundt samme tidspunkt, men viser likevel store forskjeller. Gill & Taylor (2004) rettet også fokuset mer på KYC (know your customer), og at bankansatte synes dette arbeidet var veldig omfattende. KYC går ut på at rapporteringspliktige er pålagt å kjenne sine kunder, hvilke tjenester kundene benytter seg av og omfanget av kundeforholdet (Finans Norge, 2018). Kravene som ble stilt i forbindelse med KYC ble oppfattet som urimelige i forhold til den reelle risikoen, og respondentene var mer negative når de ble stilt spørsmål direkte om denne delen av AML-arbeidet. Det er stor enighet om at reguleringene må være til stede, men utfordringen er at de må være proporsjonale med risikoen for å være effektive.

KPMG gjorde derimot en global undersøkelse rundt holdningene til AML, som Zimiles (2004) redegjorde for i sin artikkel. De konkluderte med at hele 84% mente at kravene de pålegges var akseptable. Et interessant funn var at blant respondentene som mente kravene var akseptable, fant de geografiske forskjeller knyttet til om reguleringen ble sett på som effektiv

eller ikke. Eksempelvis mente 70% i Nord-Amerika at kravene var akseptable, men trenger forbedringer. Kun 18% synes kravene var både akseptable og effektive. I Asia derimot var det kun 26% som vurderte kravene som akseptable, men trenger forbedringer – mens hele 50% mente de var akseptable og effektive. I Vest-Europa var det stort sett 50/50 om kravene var effektive eller trengte forbedringer, mens i land som Tyskland, Italia og Storbritannia synes de fleste bankene at det var rom for forbedringer.

35 av de 41 landene som deltok i undersøkelsen til KPMG hadde under 10 respondenter, hvorav 10 land bare hadde 1 respondent som deltok på undersøkelsen (KPMG, 2004). Norge var et av disse landene. Undersøkelsen er dermed gjort på et veldig overordnet nivå, med få deltakere fra hvert land. Man bør således være kritisk til å generalisere funnene til å gjelde hele landet. Likevel gir det en indikator på at geografi kan spille inn på holdningene til AML-arbeidet, spesielt hvis man ser på en større inndeling slik de har gjort. Reguleringene varierer også globalt, så det er naturlig å anta ulike holdninger til om reguleringene er effektive eller ikke.

2.1.3 Sanksjonsmuligheter kan senke rapporteringskvaliteten

Mange land opererer med mulighet for bøter dersom AML-arbeidet ikke er tilfredsstillende etter lovens krav - slik tilfellet nå også har blitt i Norge. Ifølge Takáts (2011) fører frykten for bøter til fenomenet “Crying Wolf”. Dette går ut på at banker rapporterer mistenkelige transaksjoner oftere, også mindre mistenkelige transaksjoner kun for å unngå bøter. Han hevder at en slik rapportering fører til dårligere kvalitet på rapportene og viser til eksempler fra USA. Funnene til Birindelli, Ferreti & La Torre (2014) understreker teorien til Takáts og viser at antallet MT-rapporter er primært påvirket av frykten for bøter. De kommenterer at det ikke nødvendigvis er selve antallet rapporter som påvirker kvaliteten, men der det er snakk om et raskt *økende* antall MT-rapporter som følge av sanksjonsmuligheter. I Favarel-Garrigues, Godefroy & Lascoumes (2008) sin studie var det en compliance-arbeider som hadde uttalt følgende: *“If an account emits so much as a shiver, they file a report and then take no further responsibility. They open the umbrella! That’s what they’ve retained from their training: “You want to stay out of trouble? Then file a report”*”.

Flere andre studier støtter også opp under dette, blant annet belyser Rahman (2013) problematikk knyttet til et stigende antall MT-rapporter på grunn av økende reguleringer og retningslinjer, og lanserer “defensiv rapportering” som et begrep. Dette forklares som rapportering kun for å være på den sikre siden – og kan ifølge Rahman (2013) true hele effektiviteten til AML-regimet. Dette kan sees i sammenheng med Takáts “crying wolf”. For at man skal lykkes med risikovurderinger i en moderne global bankhverdag må det ifølge Rahman (2013) handle like mye om holdninger til samfunnsansvar og en vilje til å ikke legge rammer for kriminell atferd, som viljen til å unngå bøter.

Gara, Manaresi, Domencio & Marinucci (2019) studerte effektene av inspeksjoner og mulige sanksjonsmuligheter på kvaliteten på rapportene nærmere. Studien hadde et unikt datasett fra Italias FIU (finacial intelligence unit, Italias Økokrim) og Italias sentralbank hvor de hadde detaljert innsyn i Italienske bankers transaksjoner og antall mistenkelige rapporter som var sendt inn. Funnene viste at større banker i snitt rapporterer betydelige flere rapporter enn små- og mellomstore banker, og at de som ble inspisert i løpet av toårsperioden forskningen foregikk rapporterte fire ganger så mange MT-rapporter sammenlignet med banker som ikke hadde blitt inspisert. Funnene viste også at antallet MT-rapporter doblet seg i etterkant av en inspeksjon av myndighetene. Gara et al. (2019) dokumenterte likevel at forholdet mellom lavrisiko- og høyrisikoreporter var det samme både før og etter inspeksjon - altså at inspeksjonen ikke førte til overflod av dårlige MT-rapporter og såkalt defensiv rapportering. Studien kaster dermed kritikk over Takáts (2011) og motargumenterer påstandene om at økende rapportering fører til dårligere kvalitet.

Å måle kvaliteten på rapporteringen kan være vanskelig, men Chaikin (2009) har også gjort et forsøk på dette. Chaikin (2009) pekte på at kvaliteten på rapportene som ble sendt inn i Sveits var gode grunnet den høye prosentandelen (75%) av rapportene som ble sendt videre til påtalemyndighetene for videre etterforskning. Til sammenligning ble det i Norge kun sendt inn 12 anmeldelser i 2019 til politiet basert på 11 564 rapporter innmeldt (Langved & Klevstrand, 2020).

Sinha (2014) kommenterer at hvitvaskingsregelverket i Storbritannia har ført til at bankansattes synspunkt har gått fra å være en målsetning om å identifisere hvitvasking til å beskytte seg selv og banken mot bøter. Det samme hevder Yeandle et al. (2005), som sier at bedriftene i Storbritannia overholder regelverket basert på at de ønsker å slippe unna sanksjoner fra myndighetene – ikke ut fra forretningsskikk eller at de faktisk tror det bidrar til å bekjempe hvitvasking. Sinha (2014) stiller seg spørrende til om bankansatte virkelig burde ha rollen som politietterforskere ved å analysere millioner av transaksjoner og kunder dag hver dag.

2.1.4 Betydelige kostnader – usikker nytte

Flere studier har forsøkt å anslå kostnadene knyttet til hvitvasking for rapporteringspliktige, men dette er naturligvis vanskelig. Larsson & Magnusson (2009) anslo at hvitvaskingsreguleringen kostet banknæringen i Norge rundt 200 millioner kroner årlig, selv om ingen av bankene de undersøkte kunne dokumentere utgiftene forbundet med hvitvaskingsreguleringen. Til sammenligning estimerte også Magnusson (2009) de svenske kostnadene til å være i underkant av 400 millioner kroner. Disse studiene er over et tiår gamle, og som vi tidligere har nevnt er kostnadene betydelig økt de siste årene, hvorav Danske Bank alene bare i 2019 brukte 300 millioner på AML-arbeid (Eriksen, 2019).

KPMG (2014) viste at “Cost of compliance” hadde en stigende kurve og at 77% av deres respondenter innad i Europa svarte at kostnadene knyttet til compliance hadde økt de siste tre årene fra 2011 til 2014. Samtidig viste funnene at det kunne forventes en ytterligere økning på 70% de påfølgende årene. KPMG er dog et konsultentselskap som trolig har det i sin interesse å vise til økte kostnader og behov for konsulenttenester, men det er likevel liten tvil om at dette stemmer. Van Duyne, Harvey & Gelemerova (2018) kommenterer noen år senere at det fortsatt vil være naturlig å forvente økninger i kostnader, men at mye av kostnadene vil være såkalte sunk costs.

Harvey (2004) belyser bekymringer fra finansinstitusjoner angående de økende kostnadene ved overholdelse av AML-reguleringen. Studien viser at finansinstitusjonene synes myndighetene overfører for mye ansvar og kostnader over på dem. Disse tankene støtter også Geiger & Wuensch (2007) som sier at det å implementere et velfungerende AML-arbeid i

finanssektoren er en stor belastning for finansinstitusjonene, spesielt for de mindre aktørene. De hevder at denne belastningen kan føre til uønskede bivirkninger for økonomien og samfunnet.

Webb (2004) konkluderer med at MLROs og compliance-arbeidere ser på arbeidet med transaksjonsovervåking av mistenkelige transaksjoner og KYC som for tidskrevende i forhold til gevinsten. Funnene til Yeandle et al. (2005) viste at over halvparten av internasjonale banker fra utvalget mente de ikke hadde hatt nytte av anti-hvitvaskingsarbeidet. En av MRLO-responentene fra et regnskapsfirma uttalte følgende: *“We see no real benefits at all – AMLR (anti money laundering registration) is just one of the costs of doing business”*. En leder for compliance i en bank i Storbritannia hevdet at: *“The money we have had to spend on KYC systems is huge – and I doubt it has stopped one money launderer – they will always get hold of the necessary documents”*. Slike utsagn finner også Gill & Taylor (2004) hvor en respondent uttalte: *“Often money laundering is seen as a company barrier rather than a regulatory requirement”*. Dette peker på at kostnadene fra AML-arbeidet oppleves som høye og at den opplevde gevinsten ved arbeidet er lav. Resultatene fra studien til Yeandle et al. (2005) indikerer at høye kostnader reduserer oppfatningen av effekten på arbeidet. Ansatte som har opplevd høye kostnader knyttet til dette oppleves å være mer negative til AML generelt. Her blir det foreslått en mulig løsning om forbedring av den opplevde effekten heller enn å stramme inn reguleringen ytterligere.

Harvey & Magnusson (2009) stilte spørsmål rundt hvorfor bedrifter skal bruke disse betydelige pengesummene på et regelverk som har flere negative effekter, og hvor de positive effektene er veldig usikre. Her nevnes det blant annet problemer ved at mange rapporterer alle transaksjoner over en viss sum uten å undersøke nærmere om den kan være knyttet til hvitvasking (defensiv rapportering). De hevder likevel at dette problemet har forbedret seg. Larsson & Magnusson (2009) mener at rapporteringspliktige er blitt mer opptatt av selve reguleringen og regelverket i seg selv, og at man i mindre grad diskuterer om systemene faktisk klarer å fange opp transaksjoner som stammer fra økonomisk kriminalitet, narkotika og lignende.

Det er vanskelig å vurdere nytten av reguleringen og kostnadene rundt implementeringen av AML. Årsaken til dette er at mye av arbeidet er forebyggende. Å gjennomføre en kostnads-

nytte-analyse av AML-arbeidet vil kunne gi svar på om kostnadene bankene legger i arbeidet faktisk bidrar til det ønskelige. Hensikten med en kostnads-nytte-analyse er å evaluere kostnadene av en beslutning i forhold til konsekvensene av den (Drèze & Stern, 1987). Pellegrina & Masciandaro (2009) viste at grunnleggende kost-nytteanalyse ville illustrere at så snart kostnadene for regulering i banksektoren ble høyere enn bøtene for manglende overholdelse, ville regulering slutte å være en prioritet. Dette kan indikere at høye bøter er en nødvendighet for at bankene skal prioritere anti-hvitvaskingsarbeid. Dersom det ikke hadde vært mulighet for bøter (eller summene var små), ville høye kostnader føre til at anti-hvitvaskingsarbeidet ble nedprioritert.

For å gjøre en kost-nytte-analyse er det nødvendig å noenlunde kunne forutse kostnadene og effekten ved å gjennomføre tiltakene. Kostnadene bankene legger i arbeidet vil i større grad være mulig å sette et tall på, men nytten av det i form av hvor mye hvitvasking de klarer å avdekke eller forebygge er vanskelig – om ikke umulig - å estimere. Det er heller ikke dette som er målet for denne studien. Studien er mer opptatt av opplevelsen de ansatte har av kostnadsnivået sett opp mot den opplevde effekten av arbeidet.

2.2 Motstridende interesser i AML-arbeidet

I agentteorien fokuseres det på at informasjonen mellom agent og prinsipal er begrenset og asymmetrisk (Fallan & Pettersen, 2016). Det skilles gjerne mellom begrepene moral hazard (skjult handling) og adverse selection (skjult informasjon). Adverse selection betyr at den ene parten besitter informasjon som den andre parten ikke har tilgang på, og på denne måten har mulighet til å opptre opportunistisk (Lunnan & Nygaard, 2011). Moral hazard referer til handlinger som utføres i egen vinnings hensikt etter en avtale er inngått, og som den andre parten ikke har full oversikt over.

Hvis to samarbeidende parter har motstridende interesser, kan det ifølge agentteorien resultere i opportunistisk atferd (Fallan & Pettersen, 2016). Dette er spesielt uheldig i arbeidet mot hvitvasking, hvor det bør være i alles interesse å stanse ulovlig kriminalitet. Vi vil først redegjøre for forholdet mellom bankene og myndighetene, som har blitt tillagt mye oppmerksomhet i tidligere forskning (Webb, 2004; Demetis, 2017; Simwayi & Wang, 2011). Her

kan det forekomme motstridende interesser mellom hva banken vil gjøre for sin egen del, og hva myndighetene ønsker. Med tanke på vår vinkling mot førstelinjeansatte vil vi deretter fokusere på det interne forholdet mellom førstelinje og andrelinje (compliancefunksjonen). Selv om disse jobber i samme bedrift, kan det tenkes at avdelingenes interesser ikke alltid sammenfaller. Dette kan være kritisk for å etterleve kravene fra myndighetene, og vi vil dermed diskutere dette nærmere.

2.2.1 Forskjeller i myndighetenes og bankenes interesser

I tidligere forskningsartikler på anti-hvitvaskingsområdet er agent-prinsipalforholdet mellom bankene og Financial intelligence unit (FIU) i fokus, hvor bankene er pliktige å sende MT-rapporter (mistenkkelige transaksjoner) videre til landets FIU for undersøkelse.

FIU er det nasjonale organet som er ansvarlig for å motta, analysere og videreformidle informasjon til ansvarlige autoriteter (The Egmont Group, 2004). I Norge er dette enheten for finansiell etterretning ved Økokrim. Litteraturen på området har i hovedsak vært rettet mot samarbeidet mellom disse partene – og stort sett vist at dette har vært for dårlig.

I artikkelen til Webb (2004) hadde en respondent uttalt følgende; *“The system doesn’t work: the reports to NCIS (FIU) disappear into a big black hole. There is no feedback so we have no idea if we’ve been successful”*. En av respondentene i studien av Demetis (2017) sa *“..we pass on almost every case that is generated by the software – let the authorities worry about it”*. En slik holdning er årsaken til at MT-rapportene gikk fra 20 000 til 150 000 i året mener Demetis (2017). Dette utløste det som tidligere er blitt omtalt som “crying wolf”, eller defensiv rapportering. Det er hovedsakelig tilbakemeldingskulturen som har blitt mye kritisert, og funnene til Demetis (2017) viste også at dette førte til dårligere interne prosesser i en forretningsbank i Storbritannia.

Problematikk rundt manglende tilbakemeldinger kan gi flere uønskede effekter. Det kan for eksempel ende med at bankene slutter å rapportere fordi de ikke får respons, og blir usikre på om arbeidet de legger ned er bra eller dårlig. En løsning på dette kunne vært en syvdagers-regel som de har innført i Zambia (Simwayi & Wang, 2011). Denne regelen gjør Zambias FIU pliktige

til å gi detaljerte tilbakemeldinger innen syv dager, noe som forbedret samarbeidet betydelig (Simwai & Wang, 2011).

Forholdet mellom FIU og bankene er mye studert rundt om i verden, men lite i Norge. Det er likevel rettet en del oppmerksomhet til dette forholdet nylig. Hafthun & Ulfnes (2019) studerte i sin masteroppgave hva som påvirker norske bankansattes beslutning om å rapportere mistenkelige transaksjoner. Studien viser blant annet til at nærmere 50% av deres 151 respondenter er misfornøyde med tilbakemeldingene fra Økokrim. Funnene viser også en stor tiltro til egen kompetanse og ferdigheter, samtidig som Økokrim og Finanstilsynet er av den oppfatningen at det foreligger forbedringspotensial. Mye kritikk ble rettet mot Økokrim i starten av 2020, og de varslet at de skulle ta en gjennomgang av rutiner, og vurdere om samarbeidet med bankene i forebyggingsarbeidet mot hvitvasking kan forbedres (Langved, 2020).

Et tenkt tilfelle som kan forekomme i forholdet mellom bankene og Økokrim kan være at bankene ønsker å stoppe hvitvaskingen som foregår gjennom deres bank, mens Økokrim heller vil se at hvitvaskingen fortsetter under overvåking - trolig for å kunne bygge en større sak mot kunden og utvide bevisbyrden. I et slikt tilfelle snakker vi om motstridende interesser, noe som kan munne ut i opportunistisk atferd. Økokrim har ikke full oversikt over hva bankene gjør, og dette forholdet er i stor grad basert på tillit.

2.2.2 Forskjeller i førstelinje og andrelinjes interesser

Etttersom vi har valgt å rette fokuset mot førstelinjeansatte finner vi det mer naturlig å fokusere på det interne forholdet mellom førstelinje og andrelinje (compliancefunksjonen).

I vår studie har vi definert andrelinjeansatte som den funksjonen i banken som har ansvaret for å etterleve lover og regler (compliance). En slik funksjon vil naturlig variere med tanke på størrelsen og omfanget på virksomheten. I denne funksjonen vil det være naturlig å finne ansatte som blant annet har ansvaret for å følge opp bankenes elektroniske overvåkningssystem av transaksjonene som gjennomføres i banken. Gjennomgang av eksisterende kundeportefølje, risikoklassifisering av kunder, registrering av nye kunder og internkontroll er også

arbeidsoppgaver man som oftest vil finne i en slik funksjon. Det er også denne funksjonen som vidererapporterer mistenkelige transaksjoner til Økokrim.

Førstelinjeansatte ble tidligere definert som ansatte hvor deres primære arbeidsoppgave er å ha direkte kontakt med kunder. Denne gruppen har i liten grad et forhold til myndighetene eller Økokrim, så vi finner det lite interessant å undersøke videre på dette analysenivået. Det kan tenkes et agent-prinsipal-forhold mellom første- og andrelinje, ettersom førstelinje skal bidra med rapportering av forhold som compliancefunksjonen skal vurdere å ta videre til Økokrim. Interessene til disse to gruppene kan være motstridende, noe som kan være problematisk ettersom de jobber i samme bedrift og overordnet har samme mål. Interessene til en compliancefunksjon vil være å følge lover og regler, og med dette avdekke økonomisk kriminalitet som kan rapporteres videre til Økokrim. Her er de avhengige av det elektroniske overvåkningssystemet, men også interne rapporter fra medarbeidere som kommer over mistenkelige forhold som systemene ikke fanger opp. Førstelinjeansatte kan ha andre interesser som å opprettholde kundeportefølje samt salg og inntjening til banken.

Det oppstår et agentproblem internt dersom førstelinjeansatte ikke har interesse i å bidra i arbeidet mot hvitvasking, da prinsipalen ikke alltid vet om agenten har gjort det som kreves. Compliancefunksjonen har ikke kontroll på om førstelinje faktisk har vært oppmerksomme i sine samtaler med kundene for å avdekke mistenkelige forhold, og om de melder inn alle forholdene de eventuelt kommer over, eller lar tilfeller slippe unna. Førstelinje kan sitte på en informasjon som øvre avdelinger ikke har direkte tilgang på, noe som kan munne ut i opportunistisk atferd dersom avdelingene har motstridende interesser. I et forhold hvor compliancefunksjonen er avhengig av hjelp fra andre ansatte for et fullstendig arbeid er det viktig at førstelinje har insentiver til å bidra.

Ifølge Subbotina (2009) var det en grunnleggende holdning i russiske banker at ansvaret rundt å bekjempe hvitvasking ligger på bankenes avdeling for hvitvasking og ikke den enkelte bankansatt. Studien viste også at utenfor bankenes compliancefunksjon er hvitvaskingsregelverket sett på som en byrde og et hinder for å drive business. Dette understreker poenget med at motstridende interesser kan forekomme i dette forholdet.

Sandulescu (2016) studerte compliance-arbeidere i et utvalg av banker i Sveits gjennom kvalitative intervju. Studien finner en generell positiv holdning til AML-arbeidet som gjøres i bankene og en godkjennelse av en AML-kultur innad i banken. På tross av dette viser studien til at det ofte oppstår konflikter mellom bankansatte og bankens compliance-arbeidere ettersom de har motstridende interesser. Flere respondenter i studiens kvalitative intervjuer uttrykte også negative holdninger knyttet til byrden av AML-arbeidet, ettersom det ble vanskeligere for bankens kunderådgivere å nå sine mål knyttet til kunderekuttering og bevaring av eksisterende kundeportefølje. Ifølge Sandulescu (2016) har dermed introduksjonen av AML-regelverket påført også ordinære bankansatte et større ansvar som øker risikoen for at bankansatte ikke når sine salgsmål og dermed mister jobben sin. På en annen side uttrykte mer enn 50% av respondentene en betryggende holdning til AML-arbeidet som gjøres i bakgrunnen, fordi det gir banken et ekstra sikkerhetsnett til å fange opp forhold som bankansatte ikke klarte å fange opp.

2.3 Størrelsen på organisasjonen kan gi både fordeler og ulemper

Både innenfor økonomi og andre områder er betydningen av størrelsen på bedriften blitt mye studert, og det er et kjent fenomen at størrelsen har betydning for andre organisatoriske egenskaper (Hall, Johnson & Haas, 1967).

Caplow (1957) hevdet at vi vet nok om effektene av størrelse på organisasjonsstrukturen til å vite at størrelse er en viktig faktor for å forklare hvordan organisasjoner tilpasser seg sine omgivelser. Han diskuterer blant annet problemer med organisasjoner av ulik størrelse, hvor spesielt informasjonsflyt og kommunikasjonsproblemer er noen av faktorene han drar frem når organisasjonen blir av en viss størrelse. Han viser til empiriske undersøkelser som gir holdepunkter for å si at en liten organisasjon er mer effektiv enn en stor organisasjon. I tillegg kan størrelsen på gruppen påvirke individuelle prestasjoner, noe vi er opptatt av å undersøke nærmere med vår undersøkelse. Som han selv presiserer skal man likevel være forsiktig med å generalisere funnene, da effekten størrelse har på oppgaveutførelsen avhenger av oppgavetypen. Det er dermed ikke gitt at det i alle situasjoner er de minste organisasjonene som er mest effektive. Thorsvik (2012) tar også opp ulike feilslutninger knyttet til størrelse og utfordrer tankegangen om at «stort er bra, og større er bedre».

Store organisasjoner kan ha større makt i kontrollering av eget miljø, og når storskalateknikker introduseres reduseres usikkerhet knyttet til oppgaver (Otley, 2016). På en annen side trenger store organisasjoner gode metoder for å håndtere informasjonsbyrden slik som regler, spesifisering av roller, hierarkier og dokumentasjon (Child & Mansfield, 1972). Chenhalls (2003) gjennomgang viser til at store organisasjoner har mer diversifiserte operasjoner, formaliserte prosedyrer og spesialiserte funksjoner. Dette kan føre til det som Subbotina (2009) fant i sin studie, nemlig at førstelinjeansatte i større banker ikke anser det som sin oppgave å avdekke hvitvasking, men at en egen funksjon har ansvar for et slikt arbeid.

Thomas (1959) fant i sin studie av hjelpepleiere at de oppfattet sine egne roller forskjellig avhengig av størrelsen på organisasjonen. I de mindre organisasjonene var det en større rollekonsensus og forståelse mellom arbeiderne og deres ledere angående viktigheten av arbeidsoppgavene de utfører. Dette funnet er spesielt interessant når vi skal undersøke bankansattes vurdering av egen rolle.

Baumann-Pauly, Wickert, Spence & Scherer (2013) studerte forskjeller i implementering av CSR (Corporate Social Responsibility) i firmaer med ulik størrelse. De konkluderte med at størrelsen hadde betydning, og at små firmaer har flere organisatoriske kjennetegn som er gunstige for implementeringen av CSR internt, men har problemer med den eksterne kommunikasjonen og rapporteringen. Store firmaer hadde derimot flere kjennetegn som var gunstige i prosessen med ekstern kommunikasjon og rapportering, men motsatt når det gjaldt den interne implementeringen av CSR.

Selv om funnene til Baumann-Pauly et al., (2013) viser til forskjeller ved implementering av CSR, kan det også tenkes at implementering av et anti-hvitvaskingsprogram varierer med størrelsen på banken, og kan påvirke de forholdene vi skal undersøke. Geiger & Wuensch (2007) undersøkte dette nærmere og fant ut at byrden ved å implementere et anti-hvitvaskingsprogram i små banker var dobbelt så tungt som for større banker. Større banker har også større kundeporteføljer som gjør det mulig å takke nei til de enkelte kundene som vekker den minste mistanke. Mindre banker kan ifølge Geiger & Wuensch (2007) være mer tilbøyelige til å godta en slik kunde.

Elliot & Cäker (2017) fant forskjeller i hvordan en stor og en liten bank har respondert til et økende reguleringspress. Funnene viser at den lille banken har respondert passivt og har i noen tilfeller avventet å gjøre endringer, men i de fleste tilfeller har de tilpasset seg myndighetenes reguleringer. Den store banken har vært mer aktiv i responsen mot reguleringen. Dette støtter også funnene til Canning & O'Dwyers (2013) om at kapasiteten til å reagere aktivt eller passivt er avhengig av ressursene til virksomheten. Bergmann & Posch (2018) fant i sin studie av tyske virksomheter at små og mellomstore organisasjoner reagerte forskjellig, men samtidig at størrelse ikke hadde betydning for virksomheter som var indirekte preget av lovverket. Studien viste også at mindre selskap opplevde større problemer med nye lovverk sammenlignet med større selskap.

Når det kommer til implementering og gjennomføring av antihvitvaskingsarbeid kan det tenkes at større banker kan ha en fordel, både ressursmessig og økonomisk. De store bankene kan ha en fordel når det gjelder bedre IT-systemer og infrastruktur, mens de mindre må utvikle sitt eget system for en lavere kostnad (Isa et al., 2015). Dette kan gå på bekostningen av kvaliteten på risikostyringen for hvitvasking av penger.

2.4 Hypoteseutvikling

For å kunne besvare problemstillingen vår har vi utarbeidet et sett med hypoteser som sammen kan bidra til å belyse førstelinjeansattes vurdering av egen rolle i anti-hvitvaskingsarbeidet.

Vi tar utgangspunkt i tidligere forskning på anti-hvitvaskingsområdet, samt teori om motstridende interesser og størrelse ved utvikling av våre hypoteser. Det er interessant å undersøke om funnene fra tidligere forskning også er gjeldende i Norge, og ikke minst for andre deler av organisasjonen. Ettersom vi har en ny målgruppe vil vi dessuten utfordre tidligere forskning, da det absolutt ikke er gitt at funnene fra tidligere studier også gjelder i førstelinjeansattes rolle. Dersom man spør et individ som til daglig jobber med hvitvasking om vedkommende er i stand til å avdekke hvitvasking vil man nok som oftest få et positivt svar. Førstelinjeansatte har andre arbeidsoppgaver, målsettinger og fokus - noe som trolig kan gi oss andre svar enn tidligere forskning som i all hovedsak har fokusert på andrelinje i bankene.

2.4.1 Betydningen av kompetanse

Som mye tidligere forskning har redegjort for vil det å øke kompetansen hos de ansatte rundt hvitvasking også øke effektiviteten av arbeidet (Teichmann, 2019). Bosworth-Davies (1998) målte effektiviteten basert på antall rapporter sendt inn, noe man kan diskutere om er et godt mål. Selv om det sendes inn mange rapporter trenger det ikke nødvendigvis å være positivt, da det også kan tyde på overrapportering eller defensiv rapportering som Rahman (2013) kalte det. Vi ønsker dermed ikke å fokusere på effektivitet i form av innsendte rapporter, men vi vil likevel ha fokus på kompetanse og trening.

Som Isa et al., (2015) viste med sin studie er kompetansen til skrankearbeiderne kritisk for å kunne gjøre en god vurdering av hvitvaskingsrisikoen. Vi ønsker å finne ut om det er fokus på opplæring av førstelinjeansatte i norske sparebanker - får de i det hele tatt trening på hvitvaskingsområdet for å forstå risikoen, og har mengden trening betydning for hvordan de vurderer sin egen rolle i anti-hvitvaskingsarbeidet?

Hypotese 1a: Kompetansenivået på hvitvasking hos førstelinjeansatte har betydning for vurdering av egen rolle i å avdekke hvitvasking.

Med kompetansenivået på hvitvasking tar vi utgangspunkt i opplæring respondenten har fått på både bankens forpliktelser som følge av hvitvaskingsloven, samt opplæring på forhold som kan indikere hvitvasking. I hvilken grad respondenten vet hvordan mistenkelige forhold meldes videre i organisasjonen vil også gi en indikasjon på kompetansenivået i anti-hvitvaskingsarbeidet.

Utenom kompetansenivået som er direkte relatert til hvitvasking kan det også tenkes at utdanningsnivå og arbeidserfaring har betydning for hvordan de ansatte vurderer sin egen rolle. Vi har derfor utviklet to hypoteser for å teste dette.

Hypotese 1b: Formelt utdanningsnivå hos førstelinjeansatte har betydning for vurdering av egen rolle i å avdekke hvitvasking.

Hypotese 1c: Arbeidserfaring i banksektoren har betydning for førstelinjeansattes vurdering av egen rolle i å avdekke hvitvasking.

2.4.2 Betydningen av holdninger

Tidligere studier på holdninger og innstillingen til de ansatte er enstemmige i at positive holdninger til AML-arbeidet er en nødvendighet for et vellykket arbeid (Webb, 2004; Gill & Taylor, 2004; Kwok, 2013). Naturligvis kan man kanskje hevde. Likevel viser gjennomgangen vår av tidligere studier store sprik i ansattes holdninger både internasjonalt, men også innad i samme land - avhengig av hvilken studie man ser på. Hvordan holdningene arter seg i norske banker er ikke mulig å konkludere med basert på tidligere studier.

Tidligere forskning viser at positive holdninger til AML-arbeidet gjør arbeidet mer effektivt (Kwok, 2013), men har dette også betydning for hvordan førstelinjeansatte vurderer sin egen rolle i anti-hvitvaskingsarbeidet?

Hypotese 2: Holdninger til AML-arbeidet i banken har betydning for førstelinjeansattes vurdering av egen rolle i å avdekke hvitvasking.

2.4.3 Bankens fokus for å utføre AML

Som Takáts (2011) hevdet, vil mulighetene for å få bøter gjøre at bankene rapporterer inn mer transaksjoner kun for å være på den sikre siden - og at den generelle kvaliteten på rapportene går ned. Rahman (2013) støttet også dette med hans begrep om defensiv rapportering, mens Gara et al. (2019) hevdet rapporteringskvaliteten er den samme – selv med et økt antall rapporter. Vi har verken tilgjengelige data eller kompetanse til å måle kvaliteten på rapportene som sendes inn av norske sparebanker, men dette kunne eventuelt vært en interessant problemstilling for Økokrim.

Fokus på å unngå bøter kan gjøre arbeidet mindre effektivt, ettersom målet ikke blir å bekjempe hvitvasking. Dermed kan det tenkes at rådgivere og kundesenter er mindre bevisste sin egen rolle, og har mindre tro på egen evne til å avdekke hvitvasking når fokuset ligger på noe annet enn å bekjempe økonomisk kriminalitet eller å følge regelverket.

Hypotese 3a: Oppfatningen av fokuset til banken har betydning for førstelinjeansattes vurdering av egen rolle i å avdekke hvitvasking.

Med fokuset til banken mener vi hva respondentene mener er hovedårsaken til at banken praktiserer anti-hvitvaskingsarbeid. Her ønsker vi å undersøke om denne oppfatningen har betydning for hvordan de ulike gruppene vurderer egen rolle.

Vi vil også undersøke direkte om respondentene som oppfatter at banken i større grad utøver AML basert på frykten for bøter, vurderer sin egen rolle annerledes enn ansatte som i mindre grad oppfatter dette.

Hypotese 3b: Førstelinjeansatte som i større grad oppfatter at banken utøver AML basert på frykten for å få bøter har mindre tro på egen rolle i å avdekke hvitvasking.

Denne hypotesen vil bli testet ved hjelp av et eget spørsmål direkte knyttet opp mot bøter, og kan gi andre resultater enn hypotese 3a, ettersom respondentene utelukkende må ta stilling til bankens fokus som følge av frykt for bøter.

2.4.4 Betydningen av størrelse på banken

Det vi fant spesielt interessant gjennom litteraturstudien var at holdningene knyttet til AML-arbeidet varierte betydelig, og spesielt geografi var en variabel som ble brukt til å forklare dette. Ettersom vi kun skal studere norske banker ønsker vi ikke å dele det ytterligere inn geografisk. Dette ettersom alle de norske bankene opererer under samme regelverk, og at det sannsynligvis er andre faktorer enn geografi innad i landet som spiller inn på holdningene. Vi tar heller utgangspunkt i Norge under ett, og kan sammenligne funnene vi får med tidligere studier fra andre land og verdensdeler. Vi ønsker derimot å fokusere på variabelen størrelse, og studere om holdningene til AML-arbeidet også varierer med størrelsen på banken.

Caplow (1957) hevdet med sin studie at mindre organisasjoner var mer effektive enn de større. Som Baumann-Pauly et al. (2013) viste med sin studie hadde størrelsen på organisasjonen betydning for implementeringen av CSR. Dette kan tenkes å også ha betydning for

implementering av et effektivt AML-system, noe Geiger & Wuensch (2007) mente var en mye større byrde for mindre banker. Vi vil derfor undersøke om størrelsen på banken har en sammenheng med hvordan de ansatte opplever effekten av AML-arbeidet, ved hjelp av følgende hypotese:

Hypotese 4a: Størrelse på banken har betydning for hvordan førstelinjeansatte opplever effekten av AML-arbeidet.

Med tanke på det Isa et al. (2015) hevdet i sin studie om fordelene de store bankene har med bedre IT-systemer og infrastruktur, kan det tenkes at de som jobber i større banker har mer tiltro til at andre eller systemet tar seg av jobben, og at dette har betydning for vurdering av egen rolle. I tillegg fant Thomas (1959) at ansatte og ledere i mindre organisasjoner hadde en større rollekonsensus og forståelse for arbeidsoppgavene. Caplow (1957) viste også til at størrelsen på gruppen kan påvirke individuelle prestasjoner. Dette understreker igjen at størrelse på banken kan ha betydning for hvordan anti-hvitvaskingsarbeidet fungerer. Vi vil derfor undersøke om førstelinjeansatte i større banker vurderer sin rolle annerledes enn de som jobber i små- og mellomstore banker.

Hypotese 4b: Størrelse på banken har betydning for førstelinjeansattes vurdering av egen rolle i å avdekke hvitvasking.

2.4.5 Betydningen av oppfattet kostnadsnivå

Gill & Taylor (2004) er en av flere som har pekt på at kostnadene ved AML-arbeidet oppleves som for høye i forhold til gevinsten. Disse studiene er likevel gjennomført på en annen målgruppe enn førstelinjeansatte, som gjerne har nærmere kunnskap om kostnadene. Vi ønsker å teste om opplevelsen førstelinjeansatte har av kostnadsnivået kan ha sammenheng med hvordan de vurderer sin egen rolle. Her kan det tenkes at et høyt opplevd kostnadsnivå gir en indikasjon på at banken "har kontroll" på dette - på et høyere nivå i organisasjonen. Det kan dermed tenkes at førstelinjeansatte vurderer sin rolle annerledes enn om kostnadsnivået oppleves å være lavt.

Hypotese 5a: Oppfatning av kostnadsnivå for AML har betydning for førstelinjeansattes vurdering av egen rolle i å avdekke hvitvasking.

Tidligere forskning viste at høyere kostnader reduserer opplevelsen av effekten av arbeidet (Yeandle et al. 2005). Førstelinjeansatte har sannsynligvis et annet forhold enn andrelinje når det kommer til kostnadene ved AML-arbeidet, og det er dermed viktig å presisere at vi fokuserer på den subjektive opplevelsen av kostnader – ikke det faktiske kostnadsnivået i banken. Vil førstelinjeansatte som opplever høyere kostnader rundt arbeidet oppleve at det har mindre effekt? Vi tenker at dette muligens kan ha motsatt effekt, ved at ansatte som opplever at banken bruker store ressurser og kostnader på anti-hvitvasking heller opplever at effekten på arbeidet er bedre, og med dette at hvitvasking i større grad oppdages og forebygges. Ved at det brukes store ressurser på et område høyere opp i organisasjonen kan det skape en opplevelse lengre ned om at dette er høyt prioritert, noe som trolig kan gi førstelinjeansatte en opplevelse av bedre effekt.

Hypotese 5b: Oppfatning av et høyt kostnadsnivå øker oppfatningen av effekten på AML-arbeidet.

2.4.6 Betydningen av motstridende interesser innad i banken

Compliancefunksjonens arbeidsoppgaver er å etterleve lover og regler, og de har i sin interesse å avdekke hvitvasking. Hvis ansatte som sitter i førstelinje ikke har de samme ønskene snakker vi om motstridende interesser. Dersom tilfellet er at førstelinje ikke har interessen, eller ikke anser det som en del av sitt ansvar kan det tenkes en sammenheng med hvordan de vurderer sin egen rolle.

Subbotina (2009) hevdet at holdningene i russiske banker var at ansvaret lå på en egen hvitvaskingsavdeling, og ikke den enkelte bankansatt. Antihvitvaskingsarbeidet ble sett på som en byrde som gikk ut over egne arbeidsoppgaver - noe Sandulescu (2016) også viste ved at det kan oppstå konflikter mellom førstelinje og compliancefunksjonen når det foreligger motstridende interesser. Har norske bankansatte denne oppfatningen? Ser de på det som sin oppgave å bidra til å bekjempe hvitvasking, eller mener de at dette ansvaret ligger hos noen

andre? Hvis det er motstridene interesser mellom avdelingene kan det tenkes at dette også slår ut på hvordan de ansatte vurderer sin egen rolle, og om de faktisk bidrar i arbeidet.

Hypotese 6: Motstridende interesser mellom første- og andrelinje har betydning for førstelinjes vurdering av egen rolle i å avdekke hvitvasking.

3.0 Rammebetingelser

I dette kapitlet ønsker vi å legge fram noen rammebetingelser som er nødvendig å ha i bakhodet for å forstå viktigheten av denne studien. Først gjøres det en forklaring på hva hvitvasking er - vinklet mot bankenes rolle. Deretter følger en kort innføring i regelverket, etterfulgt av hvitvaskingslovens krav til norske banker. Mot slutten ønsker vi å vise at også Økokrim har blitt kritisert for sin rolle i dette arbeidet. Avslutningsvis følger en gjennomgang av stedlige tilsyn som Finanstilsynet har gjort hos norske banker de siste tre årene. Her fremheves det at det fortsatt er mye arbeidet som må gjøres i norske banker for å tilfredsstille kravene.

3.1 Om hvitvasking

Det kan ofte være vanskelig å finne gjerningspersonen når det er begått forbrytelser som innbrudd, tyveri eller drap – men det er sjelden noen tvil hvorvidt det er begått en forbrytelse eller ikke (Olsen, 2007, s.55). Når det kommer til å avdekke økonomisk kriminalitet kan dette være vanskeligere da forbrytelsen forsøkes holdt skjult. Hvitvasking benyttes for å skjule utbytte fra handlinger som eksempelvis skatteunndragelser, narkotikakriminalitet, ran, korrupsjon og underslag, og er alltid knyttet til annen type kriminalitet (Bamle & Bruu, 2019). Som portvakter for det legitime økonomiske systemet spiller bankene en avgjørende rolle når det gjelder forebygging, påvisning og rapportering av denne kriminaliteten (Zimiles, 2004).

Det er vanskelig å anslå hvor omfattende et problem som hvitvasking er, da verken dommer, saker i media eller antall innmeldte saker vil gi oss et godt nok estimat (Søreide, 2013). Slike estimater kan blant annet være basert på tilfeldige avsløringer eller kapasiteten man har tilgjengelig til etterforskning. Likevel er det noen som har forsøkt å estimere omfanget. Eksempelvis estimerte Walker (1999) i sin modell at omfanget av hvitvasking er 2.85 trillioner dollar sett på verdensbasis. UNODC hevder at den estimerte størrelsen på årlig hvitvasking globalt ligger mellom 800 milliarder dollar og 2 trillioner dollar (United Nations, 2020). Spriket i estimatet understreker at det er vanskelig å vite med sikkerhet hva omfanget er.

For at de kriminelle skal kunne bruke de ulovlige midlene uten å vekke mistanke er det viktig at utbyttet legaliseres (Økokrim, 2019a). Den mest brukte modellen for å forklare hvordan hvitvasking foregår er den såkalte trefasemodellen (Rui, 2012). De tre ulike fasene i prosessen er

plasseringsfasen, tilsløringsfasen og integrasjonsfasen. Plasseringsfasen er når verdier fra den straffbare handlingen introduseres i finanssystemet, for eksempel ved at pengene settes inn i banker og finansinstitusjoner, eller at de brukes kontant. Dette er også den fasen hvor hvitvasking lettest kan gjennomskues (Justis- og beredskapsdepartementet, 2014).

Tilsløringsfasen er hvor det gjøres forsøk på å kamouflere utbyttets opprinnelse (Rui, 2012). Det kan blant annet være å flytte pengene til flere ulike kontoer eller utføre finansielle investeringer, ofte på tvers av landegrenser. I disse to fasene har man skapt et legitimt grunnlag for midlenes opprinnelse, som videre kan brukes fritt av den kriminelle i integrasjonsfasen. Når midlene har nådd integrasjonsfasen er det ikke lengre mulig å spore midlene til den kriminelle handlingen, så det er avgjørende at forsøket på hvitvasking blir oppdaget før dette. Fasene glir i virkeligheten over i hverandre, og praksis i virkeligheten kan ligge utenfor en slik modell.

Bekjempelse av hvitvasking er en nødvendighet for å bekjempe organisert kriminalitet (Rui, 2012). Hvitvasking er helt essensielt for å kunne drive økonomisk kriminalitet av en viss størrelse, og er *“selve drivstoffet for organisert kriminalitet”* (Rui, 2012, s.72). Man kan tenke seg at det hadde vært bedre å fokusere direkte på primærforbrytelsen, men dette hjelper lite når formålet med kriminaliteten ikke er primærforbrytelsen - men bare et steg på veien mot målet. Målet er nemlig å generere økonomiske verdier som kan brukes til investering eller finansiering av videre kriminalitet.

3.2 Anti-hvitvaskingsarbeid i norske banker

Grunnet bankenes høye omløp av penger vil de være svært utsatt som ledd i hvitvasking. Det er dermed viktig at banker har et velfungerende system for å oppdage og bekjempe hvitvasking. Prisen for å ikke ha et velfungerende anti-hvitvaskingsarbeid i bankene kan bli kostbart, ettersom hvitvaskingsloven i 2018 åpnet for bøteleggelse dersom bankene ikke oppfyller kravene den stiller (Hvitvaskingsloven, 2018). Det kan også ha en negativ innvirkning på selskapets omdømme, og ikke minst samfunnsmessige konsekvenser.

I Norge skiller man gjerne mellom sparebanker og forretningsbanker. Vi valgte å fokusere på sparebanker, og utelukke forretningsbanker som eksempelvis Danske Bank og Nordea. Dette

er store internasjonale konsern, noe som vil kunne ha stor innvirkning på hvordan anti-hvitvaskingsarbeidet foregår. Sparebankene opererer kun i Norge, og vil dermed være mer sammenlignbare og vil kunne gi oss et reelt svar på hvordan fenomenet arter seg her. Sparebankene har som oftest et sterkt fotfeste i ulike regioner de opererer i, og omtales ofte som “lokalbanker” for sin enkelte region.

På samme måte som det er vanskelig å måle omfanget av hvitvasking, er det også vanskelig å måle effekten av anti-hvitvaskingsarbeid, da mesteparten av jobben virker forebyggende. Tidligere forskning beskrev banker som gatekeepers (Kraakman, 1986; Verhage, 2009) eller portvoktere mot hvitvasking. Hvordan bankene skal opptre i denne rollen som portvoktere er i all hovedsak knyttet opp mot hvitvaskingsloven. Loven, som ble oppdatert 1. juni 2018, er satt sammen med bakgrunn i Financial Action Task Force (FATF) sine anbefalinger og EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv (Lovdata, 2018).

3.2.1 FATF – En vakthund for global hvitvasking og terrorfinansiering

FATF kaller seg selv for en vakthund ovenfor global hvitvasking og terrorfinansiering, og er et mellom-statlig organ som setter internasjonale standarder med målsetning om å bekjempe hvitvasking og terrorfinansiering (Financial Action Task Force, 2020). Organisasjonen har over 200 medlemmer som er dedikerte til å følge standardene som de har satt. FATF evaluerer også implementeringen av disse standardene i medlemslandene. Desember 2019 var sist gang Norge gjennomgikk en slik evaluering. Her ble Norge blant annet kritisert for å ikke ha gitt sektorspesifikke veiledninger i enkelte sektorer (Financial Action Task Force, 2019). Finanstilsynet publiserte 31. mai 2019 en oppdatert versjon av en slik veileder som var rettet mot en god del av de rapporteringspliktige i Norge (Finanstilsynet, 2019a). Veilederen gir spesifikke retningslinjer for spesielt bankene med flere definisjoner som forenkler hvordan bankene skal forstå hvitvaskingsloven.

Norge fikk i evalueringen fra desember 2019 også kritikk for å ha gjennomført for lite stedlige tilsyn hos rapporteringspliktige (FATF, 2019). Ved å se på antall tilsynsrapporter som ligger publisert på Finanstilsynet nettside ser vi at antall tilsyn har økt betraktelig i 2019 sammenlignet med tidligere år (Finanstilsynet, 2016).

3.2.2 Hvitvaskingslovens krav til norske banker

Formålet med hvitvaskingsloven er *å forebygge og avdekke hvitvasking og terrorfinansiering* (Hvitvaskingsloven, 2018, §1). Dette er nødvendig for at vi skal kunne bekjempe økonomisk kriminalitet, som er det overordnede formålet (Rui, 2012).

Som rapporteringspliktige har banker ulike forpliktelser de blir pålagt gjennom loven. Kapittel 4 i hvitvaskingsloven omfatter “Risikobaserte kundetiltak og løpende oppfølging”. Her kommer også begrepet KYC inn (Know Your Customer). Rapporteringspliktige skal blant annet gjennomføre kundetiltak ved etablering av kundeforholdet (§10-1b), men også ved mistanke om hvitvasking eller terrorfinansiering (§10-1c). Et av kundetiltakene er å bekrefte kundenes identitet i tillegg til innhenting av nødvendige opplysninger. Kravene var også gjeldende i hvitvaskingsloven av 2009, men bankene har hatt vanskeligheter med å følge opp frem til Finanstilsynet skjerpet kontrollene (Gran & Otterdal, 2019). Dette har i ettertid vært et mye medieomtalt tema og har resultert i at tusenvis av kunder har fått sperret kontoene sine grunnet manglende legitimasjon (Lyngmoe & Sørård, 2020). Kravet om løpende oppfølging av kundeforholdet innebærer blant annet å overvåke at transaksjonene er i samsvar med formålet for kundeforholdet, og jevnlig påse at opplysningene kunden har gitt fortsatt stemmer. Utover dette plikter bankene å være oppdatert på veiledningsdokumentet som Finanstilsynet har utarbeidet (Finanstilsynet, 2019a).

Dersom bankene ikke innfrir lovens forventninger, ble det fra 2018 mulighet for bøteleggelse. Dette er hovedendringen i den nye hvitvaskingsloven, og har virkelig satt bankene i arbeid. Hvitvaskingsloven §49 åpner for overtredelsesgebyr på inntil 44 millioner kroner eller inntil 10% av forrige års omsetning.

En annen lovpålagt forpliktelse er rapporteringsplikten ved mistanke om hvitvasking eller terrorfinansiering (§26). Hvis mistanken etter nærmere undersøkelser ikke avkrefte skal saken meldes inn til Økokrim så raskt som mulig gjennom en MT-rapport (mistenkelig transaksjonsrapport).

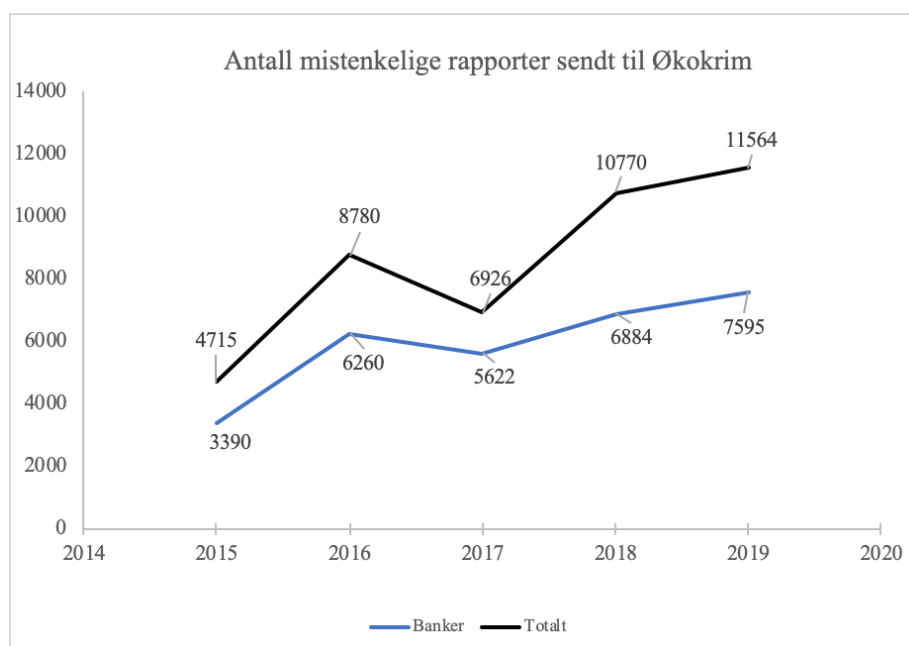
3.2.3 Rapportering av mistenkelige transaksjoner til Økokrim

I Økokrim er det enheten for finansiell etterretning (EFE) som mottar og analyserer rapportene fra rapporteringspliktige. EFE bearbeider opplysningene i rapportene og videreformidler de til politi, myndigheter eller utenlandske samarbeidspartnere (Økokrim, 2019b).

I et radioinnslag i Dagsnytt 18 den 27. januar 2020 ble Økokrim kritisert for å ha for lite ressurser til å hjelpe rapporteringspliktige med ulike problemstillinger som kan oppstå som følge av mistenkelige forhold (Tetlie, 2020, 28:16). Her kom det fram at Økokrims avdeling i utgangspunktet har 17 ansatte som sammen skal håndtere tusenvis av MT-rapporter. I samme innslag estimerte konstituert assisterende sjef i Økokrim, Reidar Bruusgaard, at kun 10% av de innsendte MT-rapportene blir brukt til videre analyser. Julie Odden, leder for antihvitvaskingsarbeidet i Sbanken, mener at Finanstilsynet er for opptatt av antall rapporter og at Økokrim gjør for lite med dem (Klevstrand, Langved & Trumpy, 2020).

I løpet av de siste fem årene har antall MT-rapporter som har blitt sendt inn av ulike rapporteringspliktige økt. Grafene under viser utviklingen de siste fem årene i antall MT-rapporter totalt sett og hvor mange av disse bankene har levert inn (Økokrim, 2020).

Figur 1: Antall MT-rapporter sendt til Økokrim

Selv om antallet MT-rapporter totalt sett aldri har vært høyere, understreker Økokrim (2016) at kvaliteten på rapporteringen fortsatt er veldig varierende og at enkelte produktområder og rapporteringspliktige grupper nærmest er fraværende, uten at de ser noen naturlig forklaring på dette.

3.2.4 Finanstilsynets tilsynsrapporter viser kritikkverdige forhold av ulik grad

Finanstilsynet foretar stedlige tilsyn hos rapporteringspliktige, for å kontrollere at de etterlever hvitvaskingsloven (Finanstilsynet, 2016). Ved en gjennomgang av tilsynsrapportene fra 2018 til 2020 viser det seg at arbeidet som gjøres er av stor variasjon, og de viser kritikkverdige forhold av ulik grad. Flere banker har tidligere fått kritikk for de samme forholdene, men ser ikke ut til å ha tatt tak i problemene. Eksempelvis fikk Hønefoss Sparebank etter tilsyn i 2013 beskjed om at hvitvaskingsområdet inneholdt betydelige mangler (Finanstilsynet, 2019b), og Sparebank 1 SMN fikk i 2010 brev om forventninger til utarbeiding av handlingsplaner (Finanstilsynet, 2019c). Dette var forhold som i 2019 ikke var fulgt opp.

Manglende kundekontroller er et av de forholdene Finanstilsynet finner kritikkverdig hos flere av aktørene. Kundetiltakene som pålegges av hvitvaskingsloven er av varierende grad gjennomført i de ulike bankene. Sparebank 1 SR-bank var blant de som manglet legitimasjon på en del av kundene - spesielt av gammel kundeportefølje (Finanstilsynet, 2019d). Dette til tross for at de samme reglene var gjeldende i tidligere hvitvaskingslov fra 2009.

Det presiseres i flere av rapportene at bankenes risikoanalyse på området er for generell, og ikke tilpasset bankens kunde- og produktsegment. Dette er et gjennomgående problem, men arter seg på ulike måter. I noen banker er problemet en feilklassifisering av kunders risiko (Finanstilsynet, 2019e). Andre banker risikoklassifiserer ikke kundene sine i det hele tatt på enkelte områder (Finanstilsynet, 2019f) - mens noen gjør det for sjeldent (Finanstilsynet, 2019g). De ulike tilfellene er klare brudd på hvitvaskingsloven ifølge Finanstilsynet.

Bankenes elektroniske overvåkningssystem for transaksjonsovervåking blir også kritisert ved flere av tilsynene. Flere banker bruker eksterne leverandører og systemene fører til mange uriktige treff (Finanstilsynet, 2019h; Finanstilsynet, 2019c). Bankene som inngår i en allianse har

en tendens til å utkontraktere transaksjonsovervåkingen, noe blant annet Sparebank 1 Nordvest har gjort (Finanstilsynet, 2019i). Her er det Sparebank 1 Utvikling DA som lager reglene for flagging av mistenkelige transaksjoner. Det samme gjelder Åfjord Sparebank som hadde brukt systemer som var laget for å "*gjenspeile en gjennomsnittlig Eika-bank*" (Finanstilsynet, 2020b). Dette er kritikkverdig hevder Finanstilsynet, ettersom reglene skal være tilpasset den enkelte banks risiko - og den er det banken selv som kjenner best. Sparebankene kan ikke hvile på styrken av å stå bak en stor allianse - vurderingene må gjøres av den enkelte sparebank.

Én ting er selve systemet, men gjennomgangen av transaksjonene som fanges opp er minst like viktig. BB-bank og Bien Sparebank gjennomgår transaksjonene månedlig, noe som er alt for sjelden for å imøtekomme kravene (Finanstilsynet, 2019j; Finanstilsynet, 2019k). I Finanstilsynets rundskriv presiseres det at bankene må ha rutiner for *daglig* oppfølging av transaksjonene. Det bør likevel presiseres at denne oppfordringen kom etter tilsynene ble gjennomført.

Svikt i det elektroniske systemet har blant annet Santander fått straff for. De mottok en bot på 9 mill. kroner som følge av brudd på hvitvaskingsloven, da det viste seg at 1,6 mill. transaksjoner ikke hadde blitt fanget opp av systemene (Tryti, 2019). Dagen etter mottok Komplett Bank en bot på 18 mill. kroner - den største boten noensinne for overtredelse av hvitvaskingsloven i Norge (Ekeseth, 2019). Dette også som følge av manglende overvåkning og oppfølging av transaksjonene.

Ved hjelp av tilsynsrapportene fra Finanstilsynet er konklusjonen rimelig klar på at arbeidet i bankene fortsatt har stort forbedringspotensial. Rapportene fokuserer likevel mye på praktiske og tekniske problemstillinger som innhenting av legitimasjon og systemer. Problemstillinger som berører førstelinjeansatte mer direkte er knyttet til opplæringen de får av banken. Dette er Finanstilsynet heller ikke fornøyd med i enkelte banker - og ber spesifikt om at det rettes tilstrekkelig prioritet (Finanstilsynet, 2019h). De oppfordrer til å skape en felles kultur i banken med en felles forståelse for arbeidet, og minner om at lovens krav til opplæring av de ansatte utgjør en sentral forpliktelse når det kommer til arbeidet mot hvitvasking.

4.0 Metode

I dette kapittelet vil vi redegjøre for de ulike metodiske valgene vi har gjort i vår oppgave for å kunne besvare på problemstillingen. Her vil vi gi en god innføring i forskningsdesignet, og hvordan datainnsamlingen er gjennomført. Vi vil videre redegjøre for den statistiske metoden vi har anvendt og kategorisering av variablene vi har konstruert. Til slutt diskuteres kvaliteten på studien og forskningsetiske vurderinger.

4.1 Forskningsdesign

I denne oppgaven har vi brukt metodetriangulering, altså bruk av både kvalitative og kvantitative metoder (Jacobsen, 2015). For å kunne gi et bidrag til et fagfelt er det viktig at man har kjennskap til hvordan fagfeltet fungerer (Ringdal, 2018). Med bakgrunn i dette valgte vi tidlig i prosessen å gjennomføre et ustrukturert kvalitativt intervju med en nøkkelperson i en stor norsk sparebank for å få mer kjennskap til anti-hvitvaskingsarbeidet. Vedkommende tipset oss videre om to andre kollegaer i samme bank med relevante stillinger. Disse personene anså vi som dyktige på fagfeltet, og det ble naturlig at vi også kontaktet dem for en prat. Ved å intervjuer nøkkelpersoner i en stor sparebank klarte vi å få en bedre forståelse av kompleksiteten med anti-hvitvaskingsarbeidet og ulike utfordringer som medfølger.

I løpet av denne første fasen fikk vi et godt innblikk i hvordan kampen mot hvitvasking gjøres i denne banken, samt hvordan banknæringen håndterer det. Vi gjennomgikk hele rundskrivet fra Finanstilsynet sammen med compliance-ansvarlig, som kunne gi oss informasjon om hvordan de ulike delene ble håndtert i denne banken. Disse intervjuene ga oss et solid kunnskapsgrunnlag og dannet mye av basisen for oppgaven vår. Det ble ikke laget en strukturert intervjuguide, ettersom dette var tidlig i prosessen – og intervjuene ble gjennomført for å skaffe oss mer informasjon om mulige vinklinger. I etterkant av dybdeintervjuene ble det gjennomført en grundig gjennomgang av tidligere forskning på anti-hvitvasking og Finanstilsynets tilsynsrapporter, noe som ledet oss videre til problemstillingen.

Vi antar at det vil være variasjon i hvordan førstelinjeansatte betrakter sin rolle og det vil være interessant å kartlegge dette fenomenet, samt mulige variabler som spiller inn. En kvantitativ forskningsmetode egner seg best når man ønsker å beskrive hyppigheten eller

omfanget av et fenomen, eksempelvis holdninger eller type atferd slik vi skal gjøre (Jacobsen, 2015).

Omfanget på masteroppgaven er under seks måneder så det vil ikke være mulig å gjennomføre en longitudinell studie som går over lengre tid. Dermed benytter vi oss av en tversnittundersøkelse ved at vi kun henter inn data én gang for hver analyseenhet over en gitt tidsperiode (Jacobsen, 2015). Vi har et ønske om å kunne generalisere et fenomen, noe som taler for bruk av en kvantitativ metode. Vi valgte dermed å utforme et elektronisk spørreskjema med mulighet for mange svar, spredt over hele landet.

4.2 Studiens utvalg

I Norge finnes det per i dag 96 ulike sparebanker (Sparebankforeningen, 2019a), og vi har tatt utgangspunkt i Sparebankforeningens medlemsliste (Sparebankforeningen, 2019b) for å finne de aktuelle respondentene til vår undersøkelse. I medlemslisten til Sparebankforeningen er DNB også ført opp på listen, men DNB er tatt ut av listen ettersom de kjennetegnes som en forretningsbank.

Dermed sitter vi igjen med et endelig utvalg av 95 ulike sparebanker basert på medlemslisten til Sparebankforeningen. Av disse er 17 av sparebankene ikke en del av noen allianse pr 28.04.2020, 64 er en del av Eika-alliansen og de resterende 14 er en del av Sparebank1-alliansen.

Det viste seg vanskelig å estimere hvor mange bankansatte i norske sparebanker som sitter med daglig kundekontakt. Statistikk fra Finansforbundet viser at i 2018 var det 7 770 heltidsansatte i norske sparebanker (Finansforbundet, 2019), men det kommer ikke fram hvor mange av disse som passer innenfor vår målgruppe. For å kunne si noe om en responsrate valgte vi derfor å måle dette ut fra responsen på epostene vi sendte ut til bankene.

De 278 respondentene vi satt igjen med etter endt undersøkelse var fordelt på markedsområdene vist i tabellen på neste side.

Tabell 1: Hvilket markedsområde respondentene primært jobber med

Markedsområde	Andel	
	Antall	Prosentandel
Bedriftsmarked	61	21,94%
Privatmarked	181	65,11%
Begge markedene	36	12,95%
Totalt	278	100%

Det er helt klart flest respondenter fra privatmarked. Vi har forhørt oss med ulike ansatte i noen norske sparebanker, og fått bekreftet at det er en mye større andel som jobber på privatmarked enn bedrift. Det virker dermed naturlig at vi har fått flest svar fra denne gruppen, og vi antar derfor at utvalget representerer populasjonen.

4.3 Innhenting av primærdata

Vi har valgt å innhente kvantitativ primærdata ved hjelp av et elektronisk spørreskjema. Vi benyttet oss av et spørreskjema for å kunne teste mange enheter samtidig, med bruk av standardiserte svar. Dette gir oss muligheten til å enklere analysere svarene i ettertid, og i større grad kunne generalisere funnene til å gjelde resten av populasjonen (Jacobsen, 2015).

Vi utarbeidet en liste med 149 epostadresser til banksjefer rundt om i sparebankene som vi skulle henvende oss til, og ba de videresende undersøkelsen til sine ansatte med direkte kundekontakt. Disse epostadressene omfatter alle sparebankene i Norge, og vi fant dem ved hjelp av bankenes nettsider. Nesten alle bankene i Eika-Alliansen hadde enkle nettsider hvor det var raskt mulig å finne banksjefer. Noen av bankene hadde en banksjef for privatmarked og en banksjef for bedriftsmarked. I disse tilfellene ble eposten sendt til begge. På denne måten tenkte vi at vi enklere kom til å nå alle kunderådgiverne i banken.

Flere sparebanker, eksempelvis Sparebank 1 Østlandet eller Sparebanken Møre hadde sine kontorer og banksjefer delt inn i ulike regioner, på grunn av et større nedslagsfelt. For disse bankene valgte vi å innhente epostadressen til hver enkelt regionbanksjef, for å sikre så mange svar som mulig. Dette, kombinert med det som ble nevnt i foregående avsnitt, gjorde at listen ble på 149 epostadresser, selv om utvalget vårt bestod av 95 ulike banker.

Før vi sendte ut e-postene vurderte vi også om det kunne være bedre å sende undersøkelsen til bankens HR-avdeling, men de fleste bankene opplyste ikke om noen direkte epost-adresse til avdelingen. I tillegg tenkte vi at ved å sende mail direkte til banksjefene fikk vi raskere tilgang til målgruppen vår, som er kunderådgivere som sitter med kundekontakt. Banksjefene har gjerne ansvar for en egen avdeling som de enkelt kan videreformidle undersøkelsen vår til. Ved å sende en epost til HR-avdelingen fryktet vi at det ville bli vanskelig å få en respons og vi ville få mindre kontroll på oppfølgingen.

Når vi utarbeidet listen med epostadressene, valgte vi å notere ned banksjefens navn og telefonnummer. Navnet ble notert ned slik at vi i begynnelsen av følgebrevet kunne personalisere budskapet direkte til denne personen. I tillegg valgte vi bevisst å sende epost til hver enkelt, og ikke en felles til alle, slik at vedkommende skulle føle seg mer forpliktet til å svare oss. Telefonnummer ble notert ned i tilfelle det skulle vise seg vanskelig å få kontakt via epost, slik at vi hadde muligheten til å ringe de opp.

4.3.1 Pretesting av undersøkelsen

Før utsending av spørreundersøkelsen valgte vi å preteste den på ti ulike kunderådgivere i to forskjellige banker for å sikre oss om at målgruppen synes spørsmålene var relevante og forståelige. De ti ulike respondentene ble observert når de svarte på spørsmålene og ble bedt om å varsle dersom noe var uklart.

I denne prosessen fikk vi avdekket aspekter vi måtte ta til betraktning. En viktig ting som ble oppdaget her var å ha en tydeligere operasjonalisering av hva vi ønsket at respondenten skulle forstå som hvitvasking og anti-hvitvaskingsarbeid. Begrepene ble dermed definert i begynnelsen av spørreundersøkelsen slik at det ikke skulle oppstå noen misforståelser for respondentene. Her ble det også avdekket at lengden på spørreskjemaet ikke opplevdes som for langt og at nettsiden med spørreskjemaet fungerte godt. Vi fikk også en respondent til å teste spørreundersøkelsen på sin mobiltelefon for å sjekke om det var lett å svare på en eventuell jobb-telefon. Dette viste seg å ikke være noe problem.

Det ble på en rekke spørsmål lagt til et alternativ for “vet ikke”. I utgangspunktet ønsket vi ikke å inkludere dette alternativet i spørsmålene, men vi forstod at enkelte spørsmål kunne oppleves som litt krevende. Dermed ble “vet ikke” lagt til på enkelte spørsmål for å unngå eventuelle målefeil ved å tvinge en respondent til å svare på et spørsmål som vedkommende ikke har noen formening om.

Lengden på spørreskjemaet er nøye vurdert, da det ikke var ønskelig med en undersøkelse som skulle ta mer enn ca. 5 minutter. Tidsbruken som må legges inn i besvaringen kan ha stor innvirkning på om dette faktisk blir prioritert i en ellers travel arbeidsdag. Etter å ha testet spørreskjemaet selv før pretesting antok vi at det ville ta mellom 4-6 minutter å gjennomføre undersøkelsen. Ingen av respondentene vi testet undersøkelsen på brukte mer enn 6 minutter på å ferdigstille alle svarene sine, og vi anså antatt tidsbruk til å være riktig.

4.3.2 Utsendelse av undersøkelsen

Den 12. mars var vi klare til å sende ut spørreundersøkelsen vår. I forkant av dette kom vi i kontakt med en ansatt i Sparebank 1-alliansen som tilbydde seg å distribuere undersøkelsen til alle alliansebankene i Sparebank1-gruppen. Vi valgte dermed å la kontakten vår sende ut spørreskjemaet til alle Sparebank 1-bankene, mens vi selv håndterte de resterende sparebankene ved bruk av epost. I banken vi selv jobber i ble undersøkelsen delt på intranettet. I løpet av første uke opplevde vi at mange svarte på undersøkelsen vår, men antallet ble ikke slik som vi hadde ansett.

Etter midtveisseminaret på NTNU Handelshøyskolen ble vi anbefalt å ta dialogen med Sparebank1-bankene selv for å ha bedre kontroll. Det viste seg også at kontakten vår ikke lyktes i å innhente respondenter. Når vi på egenhånd tok kontakt med de ulike sparebankene i Sparebank1-alliansen opplevde vi en svært positiv respons og antall svar økte betraktelig i løpet av den andre uken. I ettertid innså vi at vi burde ha behandlet alle bankene likt, men vi anså det først som mer sannsynlig at kontakten vår kunne oppmuntre kollegaer i Sparebank1-alliansen til å distribuere undersøkelsen. Dette viste seg å ikke stemme.

I listen vår hadde vi nøye kontroll over hvem av oss som hadde sendt ut e-posten, hvilken dato dette ble gjort og et godt system for purring. Når vi fikk et svar, ville banken merkes av som

en vellykket respons, og banken ville ikke få purrebrev. Etter to uker var det planlagt at det skulle sendes et purrebrev til bankene som ikke hadde svart. Purre-epostene viste seg å være veldig effektive, da det virket som om vår opprinnelig e-post forsvant i informasjonsmengden.

12.03.2020 viste seg å bli dagen hvor store deler av Norge ble stengt av som følge av koronaviruset. Regjeringen iverksatte en rekke tiltak 12.03.20 på ettermiddagen for å stanse viruset. Vi sendte ut spørreundersøkelsen på formiddagen 12.03.2020, kun noen timer før tiltakene kom. Dette påvirket uten tvil innsamlingen av data. Sett i ettertid hadde vi nok vært tjent med å ha blitt ferdig med spørreskjemaet tidligere.

Vi ringte opp noen av banksjefene vi ikke mottok svar fra etter purring. De vi lyktes å komme i kontakt med ga uttrykk for en veldig stressende situasjon pga. koronaviruset, og at det dermed ikke var aktuelt å delta. Ettersom mesteparten av svarene vi mottok på epost fra banksjefer som ikke kunne delta også var knyttet til koronasituasjonen valgte vi å ikke ringe opp samtlige banksjefer som ikke hadde svart.

4.4 Statistisk metode

Før vi kunne begynne analysearbeidet stanset vi nettsiden for spørreundersøkelsen slik at det ikke skulle dukke opp flere svar etter hvert. Deretter gjennomgikk vi svarene og luket ut alle respondentene som hadde svart at de ikke jobbet med direkte kundekontakt.

Vi mottok totalt 311 besvarelser av spørreskjemaet. Av disse var det 24 av respondentene som hadde fått avsluttet spørreskjemaet etter spørsmål 2, da de ikke viste seg å være i målgruppen. Vi tok også ut respondentene som hadde brukt under 2 minutter eller over en time på å svare, og satt da igjen med 278 svar til videre undersøkelse.

For å presentere både dataene og respondentene på en oversiktlig måte har vi brukt deskriptiv statistikk og univariat analyse i empirikapitlet. Her har vi i hovedsak benyttet oss av tabeller for å vise frem funnene.

I analysekapitlet har vi hatt fokus på hypotesetesting. Her har vi både benyttet oss av enveis variansanalyse for å teste med tre forskjellige grupper, og t-test for tester med to grupper.

Ved hjelp av Scheffes konfidensintervall har vi kunnet sjekke hvilke grupper det var signifikant forskjell mellom i variansanalysen.

4.4.1 Kategorisering av variabler

Her ønsker vi å redegjøre for spørsmålene i spørreskjemaet vi har utarbeidet, og hvordan vi har kategorisert spørsmålene i ulike variabler. Aller først kommer en gjennomgang av de innledende generelle spørsmålene hvor hovedoppgaven er å sikre utvalget og avklare faktorer rundt respondenten. Etterfulgt av dette ønsker vi å redegjøre for operasjonaliseringen av spørsmålene og knytte disse til dimensjonene vi har lagt som grunnlag for studien.

4.4.1.1 Bakgrunnsspørsmål

For å kunne være sikre på at respondentene våre var i den målgruppen vi var ute etter, valgte vi innledningsvis å ha to spørsmål for å avklare dette. Spørsmål 1 avklarte om respondenten faktisk jobbet i en sparebank, og spørsmål 2 om respondenten var en førstelinjeansatt. Dette spørsmålet virket som en sikringsmekanisme mot at for eksempel avdelingsledere eller banksjefer som ikke anser det som en av sine primære arbeidsoppgaver å ha kundekontakt ikke svarte på undersøkelsen. Dette kunne virke unødvendig ettersom vi kun kontaktet sparebanker og spesifikt ba om svar fra førstelinjeansatte, men som nevnt tidligere i kapitlet var det flere respondenter som begynte å svare på undersøkelsen, men ikke var i målgruppen. Dette bekrefter at kontrollspørsmålene var nødvendige.

I spørsmål 3 ønsket vi å dele respondenten inn i hvilket markedsområde respondenten jobber innenfor (bedrift- eller privatmarked). Det vil bli undersøkt om markedsområdet har en sammenheng med vurdering av egen rolle i anti-hvitvaskingsarbeidet, da det kan tenkes at det er forskjeller mellom de som jobber med bedrifter og privatpersoner. Spørsmålet i undersøkelsen er “er dine primære arbeidsoppgaver sentrert rundt bedriftsmarked eller privatmarked?” hvor svaralternativene er privatmarked, bedriftsmarked eller begge.

4.4.1.2 Avhengig variabel

Ettersom vi ønsker å undersøke de ansattes vurderinger av egen rolle i forhold til ulike variabler, har vi satt “vurdering av egen rolle” som den avhengige variabelen. Dette er en sammensatt variabel – en indeks - med bakgrunn i flere påstander fra spørreskjemaet. Påstandene 7 og 22-27 i spørreskjemaet gir oss en indikasjon på hvordan førstelinjeansatte vurderer egen rolle i avdekking av hvitvasking – om de føler de kan bidra i arbeidet, og om de faktisk gjør det.

- Spørsmål 7: Jeg er i stand til å gjenkjenne forhold eller mønstre som kan indikere hvitvasking
- Spørsmål 22: Jeg kan bidra til å oppdage hvitvasking i banken jeg jobber i
- Spørsmål 23: Jeg er oppmerksom på faktorer som kan indikere hvitvasking når jeg daglig er i kontakt med kunder
- Spørsmål 24: Jeg er opptatt av å undersøke forhold jeg kommer over som virker mistenkelige
- Spørsmål 25: Hvis jeg kommer over en konto hvor en kunde har satt inn store summer kontanter sjekker jeg opp dette nærmere
- Spørsmål 26: Hvis jeg kommer over en konto hvor en kunde ofte tar ut store summer i kontanter sjekker jeg opp dette nærmere
- Spørsmål 27: Hvis jeg kommer over en konto hvor en kunde overfører store summer til utlandet sjekker jeg opp dette nærmere

Alle påstandene har fått fem svaralternativer fra “helt uenig” til “helt enig”, med nøytral i midten. Vi koder om svaralternativene til verdier fra 1-5 og grupperer svarene inn i tre ulike kategorier (kategorisk variabel). De som gjennomsnittlig har svart verdier fra 1-2,5 blir kategorisert som negative til egen rolle. De med gjennomsnittlig svar mellom 2,5-3,5 er nøytrale til egen rolle, og 3,5-5 blir sett på som positive til egen rolle.

4.4.1.3 Uavhengige variabler

Vi har kategorisert seks uavhengige variabler som vi skal teste opp mot den avhengige variabelen. Dette er de samme variablene som vi har benyttet i hypoteseutviklingen; kompetanse, holdninger, fokuset til banken, størrelse, kostnader og motstridende interesser. Vi har forsøkt å ha noenlunde likt antall spørsmål/påstander til hver variabel, men av naturlige årsaker er ikke dette

blitt tilfellet med alle. Når det gjelder størrelse har vi eksempelvis kun ett spørsmål om antall ansatte, noe som er konkret og avdekker behovet for hva vi lurer på.

Kompetanse

Målet på kompetanse består av fire ulike komponenter med direkte tilknytning til hvitvaskingsopplæring i banken de jobber i. Tre av komponentene besvares med en skala, mens ett spørsmål har egne svaralternativer. Dette gjelder spørsmål 10 angående når de sist fikk opplæring. For å kartlegge kompetansenivået rundt anti-hvitvasking har vi følgende spørsmål og påstander i undersøkelsen:

- Spørsmål 8: Jeg har fått opplæring i bankens forpliktelser som følger av hvitvaskingsloven
- Spørsmål 9: Jeg har fått opplæring (f.eks. gjennom kurs og e-læring) i å gjenkjenne forhold som kan indikere hvitvasking
- Spørsmål 10: Når fikk du sist opplæring i forhold som kan indikere hvitvasking?
- Spørsmål 11: Hvis jeg ser noe mistenkelig på en kunde jeg er i kontakt med vet jeg hvordan jeg skal melde saken videre

Hyppigheten av opplæringen tas ikke med i indeksen. Her er det ikke nødvendigvis hvor ofte de får opplæring vi er ute etter, men om det i det hele tatt gis opplæring til denne gruppen vi studerer. Hyppigheten vil likevel bli presentert i empirikapittelet for å gi en indikasjon om på om det foregår kontinuerlig trening på anti-hvitvaskingsarbeid. Det blir spurt direkte om opplæringskravene som stilles av hvitvaskingsloven, og om respondentene faktisk vet hvordan de melder videre om mistenkelige forhold i banken sin.

For å sjekke om formell utdanning og arbeidserfaring i banksektoren spiller inn på vurdering av egen rolle har vi også med følgende spørsmål:

- Spørsmål 4: Hvor lenge har du jobbet innenfor banksektoren?
- Spørsmål 5: Hva er din høyeste fullførte utdanning?

Disse blir testet hver for seg opp mot vurdering av egen rolle.

Bankens fokus

Denne variabelen redegjør for hvor respondentene mener fokuset til banken ligger, og hva som er motivasjonen bak anti-hvitvaskingsarbeidet. Vi har stilt følgende 3 (4) spørsmål for å kartlegge dette:

- Spørsmål 17: Jeg tror at det viktigste for banken jeg jobber i når det gjelder anti-hvitvaskingsarbeid er...(svaralternativ)
- Spørsmål 28: I hvilken grad opplever du et økt fokus på anti-hvitvaskingsarbeid som følge av frykt for å få bøter?
- Spørsmål 29: Jeg har tidligere meldt fra om mistenkelige forhold
 - Hva var din hovedmotivasjon for å melde fra om dette forholdet?

Spørsmål 17 brukes for å skille respondentene som mener bankens fokus er på noe annet enn å bekjempe økonomisk kriminalitet og følge regelverket (unngå bøter, negativ medieomtale og bedre omdømmet).

På spørsmål 28 retter vi fokuset direkte mot bøter, og ber respondenten ta stilling til hvordan fokuset har endret seg som følge av kun dette. Denne variabelen deler vi i tre; de som mener bøter er årsaken til skjerpet fokus i lav grad, nøytral eller høy grad.

Spørsmål 29 blir tatt med for å undersøke hva respondentenes egen motivasjon for å melde fra var. Det er kun når respondenten svarer “ja” på at den har meldt fra om mistenkelige forhold tidligere, at underspørsmålet dukker opp.

Størrelse

Ifølge Chenhall (2003) kan størrelse estimeres ved hjelp av flere ulike aspekter som profitt, salgsvolum, eiendeler, aksjepris og ansatte. Camisón-Zornoza, Lapiedra-Alcamí, Segarra-Ciprés & Boronat-Navarro et al., (2004) legger fram at størrelse er en variabel som strekker seg over fire ulike dimensjoner: den fysiske kapasiteten til organisasjonen, antall ansatte, volumet av input og output og finansielle ressurser. Antall ansatte er ifølge Smith, Guthrie & Chen (1986) en av de vanlige metodene for å måle størrelsen på en organisasjon. Etersom fokuset vårt ligger på et lavt

operasjonelt nivå gjorde vi også en antagelse om at antall ansatte blir det enkleste aspektet å måle med tanke på vår målgruppe. Spørsmålet tilknyttet størrelse i undersøkelsen lyder da som følger:

- Spørsmål 6: Hvor mange ansatte har banken du jobber i?

Vi har valgt å dele svaralternativene inn i “under 50”, “mellom 50 og 100” og “over 100”. Med disse ulike størrelsene er målet å fange små, mellomstore og store banker i ulike kategorier. Vi har søkt rundt om på nettsidene for å finne antall ansatte i bankene, og mener dette var et godt skille.

Oppfatning av kostnadsnivå

Spørsmålene og påstandene i denne kategorien forsøker samlet sett å kartlegge opplevelsen av kostnadene knyttet til AML-arbeidet. Alle disse måles ved bruk av skalaer, hvor høyere verdi tilsier opplevelse av høyere kostnader. Unntaket er opplevelsen av nødvendigheten av kravene, hvor svarene blir snudd før indeksen blir laget.

Vi deler denne variabelen inn i to deler, direkte kostnadsnivå og indirekte kostnadsnivå. Det direkte kostnadsnivået forsøker vi å kartlegge gjennom spørsmål 14, hvor vi spør respondenten om deres subjektive opplevelse av kostnadene knyttet til anti-hvitvaskingsarbeidet. Her har vi også med et svaralternativ for “vet ikke” som en sikringsmekanisme for at respondenter som ikke har en formening om kostnadsnivået ikke *må* svare noe. Eventuelle respondenter som har svart “vet ikke” tas ut av utvalget når vi tester med direkte kostnadsnivå.

- Spørsmål 14: Hvordan opplever du bankens kostnader knyttet til anti-hvitvaskingsarbeid?

Med spørsmål 12, 13 og 19 er vi ute etter opplevelsen av ressursbruken, nødvendigheten og om arbeidet går utover andre arbeidsoppgaver. I så tilfelle tolkes det som at kostnadene er høye, hvis de ansatte forhindres i å gjøre andre oppgaver fordi de heller må prioritere anti-hvitvaskingsarbeidet. Tanken rundt nødvendigheten av kravene er at unødvendige krav kan tyde på at kostnader og ressursbruken er høye sett opp mot nytten av arbeidet.

Denne kategorien blir også omgjort til en indeks hvor gjennomsnittlig svar mellom 1-2,5 tilsier opplevelse av lave kostnader, 2,5-3,5 indikerer moderate kostnader, mens over 3,5 indikerer høye kostnader.

- Spørsmål 12: Anti-hvitvaskingsarbeidet er ressurskrevende for banken jeg jobber i
- Spørsmål 13: Jeg opplever at kravene som stilles banken i forbindelse med anti-hvitvaskingsarbeid er nødvendige
- Spørsmål 19: Anti-hvitvaskingsarbeidet i banken hindrer meg i å kunne gjøre andre arbeidsoppgaver

Holdninger

Kategorien holdninger til AML-arbeidet i banken måles ved hjelp av to spørsmål. Begge spørsmålene måles med en likerts-skala.

- Spørsmål 16: Jeg tror at sjansen for å bli tatt for hvitvasking i banken jeg jobber i er høy
- Spørsmål 18: Jeg føler at anti-hvitvaskingsarbeidet som gjøres i banken jeg jobber i har effekt på å bekjempe hvitvasking

Påstandene blir samlet i en indeks og kategorisert som enten positiv, nøytral eller negativ – og handler om hvor effektivt AML-arbeidet er, og om de tror banken faktisk klarer å bekjempe hvitvasking. Gjennomsnittssvar på 1-2,5 kategoriseres som negativ, 2,5-3,5 som nøytral og over 3,5 som positiv.

Motstridende interesser

Ved bruk av påstandene i denne kategorien forsøker vi å kartlegge hvorvidt førstelinjeansatte har det i sin interesse og føler det som sitt ansvar å bekjempe hvitvasking. Vi har også med en påstand om at banken har systemer som fanger opp alle transaksjonene som bør sjekkes opp, hvorav positive svar her tolkes som en oppfatning av at systemene tar seg av den jobben. Svaralternativene på denne variabelen er snudd i henhold til de andre variablene. Gjennomsnittlige svar fra 1-2,5 indikerer “i stor grad motstridende interesser” med andrelinje i å

bekjempe hvitvasking, 2,5-3,5 indikerer en “nøytral interesse”, mens 3,5-5 tilsier at de selv har stor interesse i å bekjempe hvitvasking og dermed “i liten grad” motstridende interesser med andrelinje.

- Spørsmål 15: Jeg er sikker på at banken har systemer som fanger opp alle transaksjoner som bør sjekkes opp videre
- Spørsmål 20: Jeg anser det som mitt ansvar å oppdage og forebygge hvitvasking
- Spørsmål 21: Det er i min interesse å oppdage forhold som kan indikere hvitvasking

4.4.1.4 Oppsummering av spørsmålene og tilhørende kategori

Tabellen viser en oversikt over hvilke spørsmål fra spørreskjemaet som tilhører hvilken kategori.

Tabell 2: Oversikt over spørsmålene og hvilken de gruppering hører til.

Kategori	Spørsmål
Bakgrunn	Spørsmål: 1, 2 og 3
Vurdering av egen rolle	Spørsmål: 7, 22, 23, 24, 25, 26, og 27
Kompetanse	Spørsmål: 4, 5, 8, 9, 10 og 11
Bankens fokus for å utøve AML	Spørsmål: 17, 28, 29 og 30
Størrelse	Spørsmål: 6
Oppfatning av kostnadsnivå	Spørsmål: 12, 13, 14 og 19
Betydningen av holdninger	Spørsmål: 16 og 18
Motstridende interesser	Spørsmål: 11, 15, 20 og 21

4.5 Kvalitet på undersøkelsen og forskningsetiske vurderinger

Kvaliteten på forskningen kan ofte vurderes med bakgrunn i tre ulike indikatorer; reliabilitet (pålitelighet), generaliserbarhet og validitet (gyldighet) (Tjora, 2017). Vi vil her gå nærmere inn på hver enkelt av disse.

4.5.1 Reliabilitet

Reliabiliteten handler om hvorvidt funnene fra forskningen er til å stole på, eller om trekk ved selve undersøkelsen kan ha påvirket resultatene (Jacobsen, 2015). Alle valgene vi har foretatt når det gjelder datainnsamlingsmetoden, undersøkelsesopplegget og analysen kan ha påvirket resultatet. For å hevde at resultatene er pålitelige må det tenkes at et tilnærmet likt forskningsprosjekt og gjentatte undersøkelser av det samme fenomenet vil gi tilnærmede resultater (Ringdal, 2018). Det handler om hvor presist vi klarer å måle fenomenet. I kvantitative undersøkelser sikrer man i større grad objektivitet i datainnsamlingen, noe som er vanskeligere i kvalitative undersøkelser hvor man lettere kan påvirke intervjuobjektene.

Pilottesten av spørreskjemaet på den aktuelle målgruppen sikrer at spørsmålene i større grad er forståelige for målgruppen. I starten av spørreskjemaet har vi også med kontrollspørsmål knyttet til om respondenten jobber i en sparebank, og om deres primære arbeidsoppgave er å ha kontakt med kunder. Hvis noen av respondentene svarte nei på ett eller begge disse spørsmålene, ledet det til avslutning av spørreskjemaet. På denne måten sikret vi oss mot at vi ikke fikk svar fra andre enn den ønskelige målgruppen.

Respondentfeil handler om at svarene kan være påvirket av andre forhold (Ringdal, 2018). Vi har ikke kontroll over omgivelsene til respondentene når de svarte på undersøkelsen. De kan for eksempel være utsatt for press og stress, noe det er stor sannsynlighet for under situasjonen med koronaviruset. Dette kan ha ført til at de har hastet gjennom skjemaet uten å gi reelle svar. Dette har vi forsøkt å kontrollere ved å sjekke hvor lang tid respondentene har brukt på undersøkelsen. Ettersom vi regnet med at tidsbruken ville ligge mellom 4-6 minutter, har vi valgt å utelukke respondenter som brukte under 2 minutter på å fullføre undersøkelsen. Vi finner det lite sannsynlig at disse faktisk har lest over alle spørsmålene og svart reelt. Noen respondenter hadde også brukt over 1 time på å svare. Disse respondentene tas ut av utvalget ettersom vi

ønsker å få respondenten i en viss modus når undersøkelsen besvares og at respondenten skal se sammenhengen i spørsmålene. Hvis man har brukt over 1 time på å fullføre tyder det på at det er gjort andre ting samtidig som kan ha distraheret respondenten.

De fleste har nok gjennomført undersøkelsen på arbeidsplassen, noe som også kan påvirke svarene. Det er positivt at vi har veldig direkte og relativt enkle spørsmål å ta stilling til, slik at omgivelser kan spille liten rolle. Vi har noen kontrollspørsmål som vi har brukt til å etterprøve svarene. På spørsmål 11 spør vi om respondenten vet hvordan han/hun skal melde fra om mistenkelige forhold. Hvis noen har svart at de ikke vet hvordan de melder fra, men “ja” på spørsmål 29 om de har meldt fra om mistenkelige forhold blir de tatt ut av utvalget. Det samme gjelder spørsmålene rundt opplæring som blir sett i sammenheng. Hvis noen har svart at de har fått opplæring, men på spørsmålet om når de sist fikk opplæring svarer de “jeg har ikke fått opplæring” blir de også vurdert tatt ut av utvalget. Dette gjelder også for det motsatte av begge tilfellene.

Ifølge Ringdal (2018) må spørsmålene være enkle å forstå for respondenten og de må ikke være ledende. Spørsmål som oppfattes som truende for respondenten plasseres mot slutten av spørreundersøkelsen. Av denne årsak valgte vi å starte skjemaet med de enkleste spørsmålene og etter hvert gjøre det mer krevende. Spørsmål 28 (“I hvilken grad opplever du et økt fokus på anti-hvitvaskingsarbeid som følge av frykt for å få bøter?”) har vi bevisst plassert helt på slutten av spørreskjemaet. Dette for å ikke påvirke resten av svarene. Hvis vi hadde stilt dette tidligere ville vi lagt fokuset på bøter i tankene til respondenten, noe som kunne påvirket svarene på spørsmål 17 «Jeg tror det viktigste for banken jeg jobber i når det gjelder anti-hvitvaskingsarbeid er ...».

4.5.2 Generalisering

Generaliserbarhet defineres av Tjora (2017, s.222) som “en undersøkelses gyldighet utover de tilfeller som har vært utforsket”. Det handler altså om at funnene i undersøkelsen også kan hevdes å være gjeldene for flere enn deltakerne, for eksempel en populasjon. I vårt tilfelle er denne populasjonen alle norske sparebanker.

Hvis det er store sprik i svarene man har fått bør man være mer forsikring med å generalisere, da dette tyder på at man kunne fått andre svar hvis man hadde spurt andre respondenter. En annen viktig faktor er svarprosenten. Her har vi tatt utgangspunkt i at vi har sendt ut 149 eposter til ulike banksjefer, og har spesifikt bedt om tilbakemelding både dersom de videresender henvendelsen til sine kolleger, men også dersom de ikke har mulighet til å svare. Det er vanskelig for oss å vite nøyaktig antall mulige respondenter i populasjonen vi undersøker, så vi tar dermed utgangspunkt i alle banksjefene vi har sendt eposter til - og om disse har videresendt det innad i sin bank til aktuelle kandidater. Har vi fått en positiv tilbakemelding som sier at de videreformidler undersøkelsen til sine ansatte registrerer vi denne som en vellykket respons for denne sparebanken. Responsraten kan være viktig for studiens kvalitet, ettersom en lav svarprosent kan gi andre resultater enn hvis man hadde gjennomført undersøkelsen på nytt.

Den ekstraordinære situasjonen med koronaviruset som virkelig satte fart i det vi skulle sende ut spørreskjema (12.03.2020) har i stor grad påvirket antall besvarelser. De aller fleste banksjefene vi kontaktet ga direkte beskjed om at grunnet koronaviruset og usikre tider i bankene var ikke dette noe de kunne prioritere. Det er ingen tvil om at tidspunktet for undersøkelsen har hatt stor påvirkning på antall respondenter. Mange uttrykte at de gjerne ville delta i undersøkelsen og svare på et senere tidspunkt, men grunnet oppgaveskrivingens varighet var dette naturligvis ikke mulig å gjennomføre.

Tabell 3: Oversikt over tilbakemelding fra utvalget.

	Antall banker	Prosentandel
Antall banker som ønsket å delta	32	33,68%
Antall banker som ikke ønsket å delta	30	31,58%
Antall banker som ikke ga tilbakemelding	33	34,74%
Antall banker med i utvalget	95	100%

Totalt var det 62 (65.26%) ulike banker som ga oss en tilbakemelding på vår epost. 33 (34.74%) av bankene ga oss ingen tilbakemelding, selv om ble spesifisert i mailen bankene fikk at vi ønsket en tilbakemelding. Dette ble også nevnt i påfølgende purrebrev. Ettersom svarene er helt anonyme vet vi ikke om noen av de som ikke svarte oss likevel videresendte undersøkelsen.

32 (33.68%) ulike banker ga oss tilbakemelding om at undersøkelsen hadde blitt videresendt til førstelinjeansatte i den aktuelle sparebanken. Dette kan isolert sett tenkes å være en relativt lav svarprosent. Likevel har vi henvendt oss til hele populasjonen, og har fått svar fra 1/3 av den. Svarene vi har fått er også godt fordelt på de ulike variablene som for eksempel antall ansatte, se kapittel 5. Basert på tilbakemeldinger fra banksjefene kan vi anta at fordelingen av de bankene som har deltatt i undersøkelsen er nogen lunde jevnt fordelt mellom å være alliansefri, en del av Eika-alliansen eller en del av Sparebank1-alliansen. Vi mener derfor at svarprosenten er på et akseptabelt nivå for denne undersøkelsen.

Ellers er det ulike forutsetninger som må være oppfylt for at man skal kunne generalisere funnene (Jacobsen, 2015). Den første er at utvalget er tilfeldig trukket, noe som betyr at alle i populasjonen har like stor sannsynlighet for å delta. Ved at vi har henvendt oss til hele populasjonen kan vi si at denne forutsetningen er oppfylt. Neste forutsetning er at utvalget må være representativt og ha de samme egenskapene som resten av populasjonen. Det vil eksempelvis bety at prosentandelene av respondentene fordelt på bankens størrelse, fordelingen av utdanningsnivå, bedrift vs. privat. etc. bør være lik virkeligheten. Dette er vanskelig å svare på da det ikke finnes informasjon som vi kan kontrollere svarene opp mot. Det er likevel naturlig å anta at vi ville få flest svar fra store banker, ettersom vi når ut til flere respondenter i en stor bank. Svarene er også godt fordelt på markedsområde, erfaring og utdanningsnivå, og vi antar at respondentene som har svart representerer resten av populasjonen.

Å vurdere frafallet på enkeltspørsmål vil også gi en indikasjon på generaliserbarheten. Ved store “missing”-tall bør man være forsiktige med å hevde at svarene er representative for populasjonen. Dette er ikke aktuelt i denne studien, da nettsiden vi bruker for innhenting av data ikke tillater å hoppe over spørsmål. Hvis man ikke svarer på alle spørsmålene, vil man ikke få levert inn undersøkelsen og respondenten ble bedt å svare på de spørsmålene som manglet.

4.5.3 Validitet

Validiteten, eller gyldigheten, sier noe om i hvilken grad vi undersøker det vi faktisk ønsker å undersøke (Tjora, 2012). Høy reliabilitet er en forutsetning for høy validitet (Ringdal, 2018).

I kvantitativ forskning kan teoretiske begrep være mer komplekse enn hva man klarer å måle med enkelte spørsmål. Operasjonaliseringen av variablene er da oftest en forenkling av fenomenet. Med bakgrunn i dette har vi valgt å ha flere ulike spørsmål innenfor de ulike kategoriene vi ønsker å studere, slik at vi på denne måten forsøker å dekke bredden av begrepene.

Systematiske feilmålinger kan føre til problemer tilknyttet oppgavens validitet (Ringdal, 2018). Det kan eksempelvis handle om at respondenten svarer det han/hun tror er “sosialt akseptert”, at de opplever at det finnes rette og gale svar, eller at de svarer det de tror vi vil at de skal svare. Vi har forsøkt å minimere dette problemet ved å presisere at svarene er helt anonyme og ikke kan kobles tilbake til verken arbeidstaker eller arbeidsgiver. Det er likevel vanskelig å vite om vi har lyktes i dette, da vi ikke har mulighet til å undersøke om de observerte verdiene stemmer overens med de sanne verdiene. Etersom undersøkelsen gjennomføres elektronisk kan det likevel tenkes at respondentene i større grad svarer ærlig enn om vi skulle gjennomført intervju ansikt-til-ansikt. Store deler av spørreundersøkelsen er basert på respondentenes subjektive vurderinger og holdninger, noe det ikke finnes en objektiv sammenligningsoversikt på.

Det kan også være et problem at de ansatte fikk tilsendt undersøkelsen direkte fra sin leder. Dette kan ha påvirket tankesettet og at respondenten følte at lederen kunne ha innsyn i svarene til kunderådgiveren. Alternativet var at eposten kom fra en HR-avdeling eller lignende, noe som kunne hatt samme effekt. På tross av dette, som kommentert i kapittel 4.3, vurderte vi at å ta kontakt med banksjefen var den beste løsningen. Vi tror likevel ikke dette har påvirket svarene.

Et annet moment kan være at banksjefene har valgt å videresende undersøkelsen til sine mest erfarne og kompetente rådgivere, slik at banken skal kunne fremstå best mulig. På en annen er undersøkelsen helt anonym og respondenten blir ikke bedt om å identifisere banken han eller hun jobber for. Dette ble også spesifisert i følgebrevet. Vi tror dermed at det er lite sannsynlig at en slik selektiv plukking av respondenter via banksjefene har forekommet.

En annen feilkilde som kan påvirke undersøkelsens validitet er at respondentene har en tendens til å svare i samme retning på alle spørsmålene (Ringdal, 2018). Denne feilen kan

minimeres ved at man formulerer eller vrir spørsmålene annerledes. Dette har vi gjort ved at noen av spørsmålene har en negativ dimensjon, mens andre har positive. Det vil derfor ikke være naturlig å svare likt på alle spørsmålene.

I tillegg til dette er begge forfatterne bak denne masteroppgaven pr. dags dato fast ansatte i en sparebank, nettopp som kunderådgivere og kan regnes som med i målgruppen for undersøkelsen. Ifølge Jacobsen (2015) kan en da regnes som en innsider, noe som kan innebære ulemper. Vi er bevisste dobbeltrollen vi har som forsker og førstelinjeansatt. Operasjonalisering av variablene ble gjort med bakgrunn i empiri og tidligere forskning, ikke med bakgrunn i tidligere erfaringer på området. Oppgaven skrives heller ikke i samarbeid med vår arbeidsplass og det er ingen forventninger knyttet til et spesifikt resultat. Slutninger vil trekkes med basis i vår undersøkelse, og ikke hvordan vi selv har oppfattet situasjonen. Vi har selvsagt heller ikke deltatt i undersøkelsen, og er derfor ikke en del utvalget. Vi tenker heller at den erfaringen og kunnskapen vi har med oss fra jobben vår har bidratt positivt i forståelsen av fagfeltet. Samtidig har vi en viss forståelse av hvordan arbeidshverdagen til de fleste kunderådgivere er, noe som trolig øker troverdigheten til de operasjonaliseringene vi har gjort.

4.5.4 Forskningsetiske vurderinger

I februar 2020 kontaktet vi Norsk Senter for Forskningsdata (NSD) for å undersøke om studien vår var meldepliktig, hvor NSD i så tilfelle måtte ha godkjent at undersøkelsen tilfredsstiller kravene i personvernlovgivningen før vi kunne sendt den ut (NSD, 2020). Vi fikk bekreftet at vår studie ikke var meldepliktig, da vi ikke innhenter personopplysninger som kan knyttes til en enkeltperson eller bedrift.

Ettersom undersøkelsen kun består av standardiserte spørsmål, og studien baseres på gjennomsnittsberegninger er det ingen etiske problemstillinger i forhold til konfidensialitet. Det var helt frivillig for bankene å delta i undersøkelsen, og svarene var anonyme. Resultatene fra undersøkelsen blir også fremlagt i større grupper, slik at det er umulig å vite hvem som har svart hva.

5.0 Empiri

I dette kapitlet vil vi fremlegge dataene fra spørreundersøkelsen vår. Funnene presenteres løpende i de grupperingene som spørreundersøkelsen ble delt inn i, ved hjelp av deskriptiv statistikk og univariat analyse. Videre analyse av funnene gjennomføres ved bruk av hypotesetesting i kapittel 6.

5.1 Størrelse

Det var naturlig å anta at vi ville få flest svar fra store banker, ettersom vi når ut til flere respondenter per bank. Ellers er fordelingen mellom små og mellomstore jevn. Ettersom vi ikke vet hvordan fordelingen er med antall ansatte i de ulike sparebankene i Norge blir det vanskelig å si om denne fordelingen er representativ. På tross av dette er det en god og jevn fordeling av respondentene mellom de tre ulike kategoriene.

Tabell 4: Antall ansatte i bankene.

Antall ansatte i banken	Andel	
	Antall	Prosentandel
Under 50	75	26,98%
Mellom 50 og 100	71	25,54%
Over 100	132	47,48%
Totalt	278	100%

5.2 Respondentenes kompetanse

Tabellen på neste side viser at vi har nådd betydelig flere respondenter med lang erfaring i banksektoren. Det er ellers en god fordeling av ansatte med liten eller middels erfaring. Det kan tenkes at banksjefene vi kom i kontakt valgte å videresende undersøkelsen til sine beste og mest erfarne medarbeidere for å fremstå best mulig. På en annen side var undersøkelsen helt anonym, noe som ble presisert både til banksjefene og respondentene.

Tabell 5: Antall år med arbeidserfaring innenfor banksektoren.

Antall år med arbeidserfaring innenfor banksektoren	Andel	
	Antall	Prosentandel
0-2 år	40	14,39%
3-5 år	39	14,03%
Over 5 år	199	71,58%
Totalt	278	100%

I utvalget vårt har 50% av respondentene høyere utdanning inntil 3 år, og over 30% har høyere utdanning mer enn 3 år. Det er likevel en betydelig andel med kun videregående utdanning (19,06%).

Tabell 6: Respondentenes utdanningsnivå.

Høyeste fullførte utdanning	Andel	
	Antall	Prosentandel
Videregående skole	53	19,06%
Høyere utdanning inntil 3 år	139	50%
Høyere utdanning mer enn 3 år	86	30,94%
Totalt	278	100%

Videre har vi også spurt direkte om opplæring knyttet til hvitvasking, både om de har fått opplæring i bankens forpliktelser som følger av hvitvaskingsloven, og i å gjenkjenne forhold som kan indikere hvitvasking. I tillegg ble respondenten spurt om vedkommende var klar over hvordan man skulle melde fra dersom noe mistenkelig dukker opp på en kunde. Vi ser av tabellen på neste side at hovedvekten av svarene ligger på “delvis enig” eller “helt enig”.

Tabell 7: Påstander knyttet til respondentens kompetanse.

Påstand. (n=278)	Svaralternativ				
	Helt uenig	Delvis uenig	Nøytral	Delvis enig	Helt enig
Jeg er i stand til å gjenkjenne forhold eller mønstre som kan indikere hvitvasking.	6 (2,16%)	4 (1,44%)	12 (4,32%)	171 (61,51%)	85 (30,58%)
Jeg har fått opplæring i bankens forpliktelser som følger av hvitvaskingsloven.	9 (3,24%)	4 (1,44%)	3 (1,08%)	41 (14,75%)	221 (79,5%)
Jeg har fått opplæring (for eksempel gjennom kurs og e-læring i å gjenkjenne forhold som kan indikere hvitvasking.	9 (3,24%)	4 (1,44%)	2 (0,72%)	41 (14,74%)	222 (79,86%)
Hvis jeg ser noe mistenkelig på en kunde jeg er i kontakt med vet jeg hvordan jeg skal melde saken videre.	7 (2,52%)	7 (2,52%)	4 (1,44%)	55 (19,78%)	205 (73,74%)

KPMG (2014) viste til store forskjeller i hvilke ansatte som får trening på AML. Resultatene fra påstandene over viser at førstelinjeansatte i norske sparebanker får opplæring i både bankens forpliktelser som følger av hvitvaskingsloven, og opplæring i å gjenkjenne forhold som kan indikere hvitvasking. Vi har sjekket at det er de samme som har svart helt eller delvis uenig på begge påstandene. Hvis de ansatte kommer over mistenkelige forhold, svarer hele 73,74% helt enig på at de vet hvordan man melder ifra. Dersom man inkluderer de som er delvis enig i denne påstanden er tallet på 93,52%.

Av tabellen på neste side ser vi at de fleste respondentene har fått opplæring innen det siste halvåret. Det er kun 15 av 278 respondenter som enten har fått opplæring for mer enn 1 år

siden eller aldri/vet ikke. Dette tyder på at det er fokus på opplæring av førstelinjeansatte i norske sparebanker.

Tabell 8: Når respondentene sist fikk opplæring i forhold som kan indikere hvitvasking.

Spørsmål	Svaralternativ				
	0-6 måneder	7-12 måneder	Mer enn 1 år siden	Aldri	Vet ikke
Når fikk du sist opplæring i forhold som kan indikere hvitvasking? (n=278)	227 (81,65%)	37 (13,31%)	9 (3,24%)	4 (1,44%)	1 (0,36%)

5.3 Betydningen av holdninger

Når det kommer til holdningene til AML-arbeidet i bankene viser tabellene under at de fleste respondentene har tro på at banken fanger opp og avdekker hvitvasking. Det er en klar overvekt på svaralternativene “delvis enig” og “helt enig”. Likevel er det 12,95% som er nøytrale, og ikke har en klar formening om sjansen for å bli tatt for hvitvasking, mens i underkant av 6% ikke mener sjansen for å bli tatt er høy. 9,71% er nøytrale når det gjelder effekten på anti-hvitvaskingsarbeidet, mens i underkant av 5% er negative til effekten. 85,61% av respondentene er helt eller delvis enige i at AML-arbeidet har effekt på å bekjempe hvitvasking. Dette viser en veldig høy prosentandel av positive holdninger, i forhold til tidligere studier fra andre land (Webb, 2004; Gill & Taylor, 2004; Kwok, 2013).

Tabell 9: Påstander knyttet til respondentens holdninger.

Spørsmål	Svaralternativ				
	Helt uenig	Delvis uenig	Nøytral	Delvis enig	Helt enig
Jeg tror at sjansen for å bli tatt for hvitvasking i banken jeg jobber i er høy. (n=278)	3 (1,08%)	13 (4,68%)	36 (12,95%)	134 (48,20%)	92 (33,09%)
Jeg føler at anti-hvitvaskingsarbeidet som gjøres i banken jeg jobber i har effekt på å bekjempe hvitvasking som. (n=278)	6 (2,16%)	7 (2,52%)	27 (9,71%)	99 (35,61%)	139 (50%)

5.4 Motstridende interesser

I tabellen nedenfor fremkommer det at ca. 80% av respondentene er sikre på at banken har systemer som fanger opp alle transaksjonene som bør sjekkes opp nærmere. Gjennom intervjuet vårt med compliance-ansvarlig fikk vi inntrykk av at systemene absolutt ikke fanger opp alle transaksjonene som bør sjekkes opp, og det er kritisk at de ansatte bidrar i arbeidet gjennom de daglige kundemøtene. Det at 80% svarte at de var helt eller delvis enig i at systemene fanger opp alle transaksjonene, bør derfor tas til ettertanke. Det kan tyde på at førstelinjeansatte undervurderer sin egen rolle i arbeidet om hvitvasking. Ettersom systemene ikke alltid fanger opp transaksjonene vil det være viktig at førstelinjeansatte er opplyst om dette, for å sikre bedre forebyggende tiltak.

Videre har vi spurt om respondentene føler de har et eget ansvar i å bekjempe hvitvasking, og om de selv har interesse i å gjøre dette. Vi ser av tabellen under at flesteparten av respondentene både ser det som sitt ansvar å oppdage og forebygge hvitvasking, men også at de fleste har det i egen interesse. Likevel er som nevnt ca. 80% delvis enig eller helt enig i at systemene fanger opp alt.

Tabell 10: Påstander knyttet til respondentens interesse og ansvarsfølelse.

Spørsmål	Svaralternativ				
	Helt uenig	Delvis uenig	Nøytral	Delvis enig	Helt enig
Jeg er sikker på at banken har systemer som fanger opp alle transaksjoner som bør sjekkes opp videre. (n=278)	7 (2.5%)	20 (7.2%)	29 (10.4%)	135 (48.6%)	87 (31.3%)
Jeg anser det som mitt ansvar å oppdage og forebygge hvitvasking. (n=278)	10 (3.6%)	8 (2.9%)	15 (5.4%)	99 (35.6%)	146 (52.5%)
Det er i min interesse å oppdage forhold som kan indikere hvitvasking. (n=278)	5 (1.8%)	5 (1.8%)	19 (6.8%)	71 (25.5%)	178 (64.0%)

5.5 Bankens fokus for å utøve AML

I tabellen under viser vi at i underkant av 69% mener det viktigste for banken er å bekjempe kriminalitet, og i overkant av 26% tror det viktigste er å følge regelverket. Disse svaralternativene kan anses som ”de riktige” i forhold til hva som burde være motivasjonen bak arbeidet. Ca. 5% av utvalget mener motivasjonen ligger en annen plass.

Tabell 11: Det viktigste for banken er når det gjelder anti-hvitvaskingsarbeid.

Jeg tror at det viktigste for banken jeg jobber i når det gjelder anti-hvitvaskingsarbeidet er ...	Andel	
	Antall	Prosentandel
Å bedre omdømmet	2	0,72%
Å bekjempe økonomisk kriminalitet	191	68,71%
Å unngå bøter	6	2,16%
Å unngå negative medieoppslag	6	2,16%
Å følge regelverket	73	26,26%
Totalt	278	100%

Vi ser at det er veldig få som har svart at bankens fokus ligger på noe annet enn å bekjempe økonomisk kriminalitet og følge regelverket. Dette strider mot resultater fra tidligere forskning som har vist at fokuset ikke lenger er på å bekjempe økonomisk kriminalitet, men å beskytte seg selv mot sanksjoner fra myndighetene (Sinha (2014); Yeandle et al., (2005)). Dette er likevel holdningene til førstelinjeansatte, mens tidligere forskning har vurdert andrelinje (compliance-arbeidere/MLROs), og dette kan være en forklaring på hvorfor vi har fått andre resultater. Dette har heller ikke vært sjekket i Norge tidligere. I tillegg er det i hovedsak kvalitative intervju som er gjennomført i tidligere forskning i motsetning til vår undersøkelse som er gjennom et elektronisk spørreskjema.

Når vi tvinger respondenten til å ta stilling til spørsmålene rundt bøter ser vi i neste tabell at fordelingen heller mot et stort fokus som følge av dette. Det er interessant med tanke på at de færreste svarte at det viktigste for banken når det gjaldt AML-arbeid var å unngå bøter. Det kan tyde på at de ansatte oppfatter fokuset til banken i hovedsak til å være på å følge regelverk og å bekjempe økonomisk kriminalitet, men når de må ta stilling til spørsmålet om bøter har dette også betydning. På det første spørsmålet (tabell 11) er det kun mulighet for å velge et alternativ.

Hadde vi hatt muligheten for en rangering kunne det vært at vi hadde sett bøter høyere opp på lista.

Tabell 12: Frykt for bøter.

I hvilken grad opplever du et økt fokus på anti-hvitvaskingsarbeid som følge av frykt for å få bøter?	Andel	
	Antall	Prosentandel
I svært liten grad	9	3,24%
I liten grad	24	8,63%
Nøytral	46	16,55%
I stor grad	111	39,93%
I svært stor grad	72	25,90%
Vet ikke	16	5,76%
Totalt	278	100%

Av tabell 13 ser vi at 57,91% har meldt fra om mistenkelige forhold tidligere. Dette betyr at 117 av 278 respondenter ikke har meldt fra om mistenkelige forhold.

Tabell 13: Respondenter som tidligere har meldt fra om mistenkelige forhold.

Jeg har tidligere meldt fra om mistenkelige forhold	Andel	
	Antall	Prosentandel
Ja	161	57,91%
Nei	117	42,09%
Totalt	278	100%

I tabell 14 ser vi hva respondenten mener var hovedmotivasjonen for å melde ifra. Motivasjon for å melde ifra hos den enkelte ansatt ser ut til å være å forhindre økonomisk kriminalitet, og fordi det er deres ansvar å melde fra. 8% har meldt ifra for å følge regelverket, mens 1 person gjorde det for at banken skulle unngå bøter. 49,07% av utvalget meldte ifra for å forhindre økonomisk kriminalitet, mens 42,24% meldte ifra fordi de mente at det var deres ansvar å melde fra. Ingen av respondentene hadde det å unngå negative medieoppslag eller “annet” som sin hovedmotivasjon.

Tabell 14: Hovedmotivasjon for å melde fra om mistenkelige forhold.

Hva var din hovedmotivasjon for å melde fra om dette forholdet?	Andel	
	Antall	Prosentandel
At banken unngår bøter	1	0,62%
Forhindre økonomisk kriminalitet	79	49,07%
Unngå negative medieoppslag	0	0
Det er mitt ansvar å melde fra	68	42,24%
Å følge regelverket	13	8,07%
Annet	0	0%
Totalt	278	100%

For å undersøke om det er forskjeller på innmeldte forhold på bedrift- og privatmarked har vi valgt å sette opp en tabell på denne oversikten. I tabellen under ser vi ikke et tydelig skille mellom innmeldte saker på bedrift- og privatmarked.

Tabell 15: Respondenter som har meldt fra om mistenkelige forhold, fordelt på markedsområde.

Jeg har tidligere meldt fra om mistenkelige forhold	Andel	
	Antall	Prosentandel
Bedriftsmarked	35 av 61	57,38%
Privatmarked	104 av 181	57,45%
Begge	22 av 36	66,11%
Totalt	161 av 278	57,91%

Av de respondentene som svarte at de tidligere har meldt fra om mistenkelige forhold, er fordelingen også jevnt fordelt på de tre ulike størrelsene vi har gruppert respondentene i. I tabell 16 vi at en litt større andel av respondentene i mindre banker har meldt fra om mistenkelige forhold. Geiger & Wuensch (2007) hevder med sin forskning at mindre banker kunne være mer tilbøyelig for å godta kunder som vekker mistanke. Resultatene våre tyder heller på det motsatte.

Tabell 16: Respondenter som har meldt fra om mistenkelige forhold, fordelt på størrelsen på banken.

Jeg har tidligere meldt fra om mistenkelige forhold	Andel	
	Antall	Prosentandel
Små banker	48 av 75	64,00%
Mellomstore banker	39 av 71	54,93%
Store banker	74 av 132	56,06%
Totalt	161 av 278	57,91%

5.6 Oppfatning av kostnadsnivå

For å kartlegge hvordan førstelinjeansatte opplever kostnadsnivået knyttet til anti-hvitvaskingsarbeidet har vi lagt frem påstander om at det er ressurskrevende, nødvendig, og om det hindrer dem i å gjøre andre arbeidsoppgaver. I tillegg har vi spurt direkte om kostnadsnivået. AML-arbeidet ser ut til å oppleves både som ressurskrevende, men også nødvendig for flesteparten av respondentene. Det er ca. 18% som mener at anti-hvitvaskingsarbeidet hindrer dem i å gjøre andre arbeidsoppgaver.

Tabell 17: Oppfatning av ressursbruk knyttet til anti-hvitvaskingsarbeidet.

Spørsmål	Svaralternativ				
	Helt uenig	Delvis uenig	Nøytral	Delvis enig	Helt enig
Anti-hvitvaskingsarbeidet er ressurskrevende for banken jeg jobber i. (n=278)	5 (1,80%)	7 (2,52%)	43 (15,47%)	90 (32,37%)	133 (47,84%)
Jeg opplever at kravene som stilles banken i forbindelse med anti-hvitvaskingsarbeid er nødvendig. (n=278)	2 (0,72%)	7 (2,52%)	15 (5,40%)	63 (22,66%)	191 (68,71%)
Anti-hvitvaskingsarbeidet i banken hindrer meg i å kunne gjøre andre arbeidsoppgaver. (n=278)	123 (44,24%)	65 (23,28%)	40 (14,39%)	44 (15,83%)	6 (2,16%)

Videre viser vi i tabell 18 hvordan respondentene opplever det direkte kostnadsnivået knyttet til AML-arbeidet. Størsteparten av utvalget har svart ”vet ikke” på spørsmålet om

bankens kostnader. Det er nok reelt å anta at alle førstelinjeansatte ikke har et bevisst forhold til kostnadene med AML, da dette gjerne ligger på et høyere operasjonelt nivå. Likevel har respondentene som har tatt stilling til opplevelsen av kostnadene rangert de som moderate til svært høye. Kun 4 stykk synes kostnadene er lave eller svært lave.

Tabell 18: Opplevd kostnadsnivå knyttet til anti-hvitvaskingsarbeidet.

Hvordan opplever du bankens kostnader knyttet til anti-hvitvaskingsarbeid?	Andel	
	Antall	Prosentandel
Svært lave	1	0,36%
Lave	3	1,08%
Moderate	55	19,78%
Høye	72	25,90%
Svært høye	27	9,71%
Vet ikke	120	43,17%
Totalt	278	100%

5.7 Vurdering av egen rolle

For å avdekke førstelinjeansattes vurdering av egen rolle har vi bedt de ta stilling til ulike påstander rundt både om de selv mener de kan bidra til å avdekke hvitvasking, og om de faktisk undersøker mistenkelige forhold de kommer over i hverdagen. I tabellen på neste side ser vi svarene på påstandene om førstelinjeansatte “er i stand til å gjenkjenne forhold som kan indikere hvitvasking”, føler de selv “kan bidra til å oppdage hvitvasking” og om de er oppmerksomme på faktorene som kan indikere hvitvasking i den daglige kontakten med kundene. Vi ser av tabell 19 at de aller fleste hevder å være i stand til å gjenkjenne forhold som kan indikere hvitvasking. Over 90% er helt eller delvis enig i dette. Dette tyder på at utvalget har god tro på egen evne i å avdekke hvitvasking. Dette kan trolig sees i sammenheng med at store deler av utvalget har lang arbeidserfaring og et høyt utdanningsnivå.

Tabell 19: Påstander knyttet til vurdering egen rolle

Spørsmål	Svaralternativ				
	Helt uenig	Delvis uenig	Nøytral	Delvis enig	Helt enig
Jeg er i stand til å gjenkjenne forhold eller mønstre som kan indikere hvitvasking. (n =278).	6 (2,16%)	4 (1,44%)	12 (4,32%)	171 (61,65%)	85 (30,58%)
Jeg kan bidra til å oppdage hvitvasking i banken jeg jobber i. (n =278)	1 (0,36%)	7 (2,52%)	6 (2,16%)	77 (27,70%)	187 (67,27%)
Jeg er oppmerksom på faktorer som kan indikere hvitvasking når jeg daglig er i kontakt med kunder. (n =278)	2 (0,72%)	6 (2,16%)	17 (6,12%)	105 (37,77%)	148 (53,24%)

I tabell 20 har vi lagt frem resultatene om hvorvidt respondentene er opptatt av å undersøke mistenkelige forhold de kommer over. Deretter har vi lagt frem tre ulike påstander om typiske forhold som kan indikere hvitvasking, som de måtte ta stilling til om de ville undersøkt nærmere. De ansatte ser ut til å føle at de selv kan være en viktig bidragsyter i arbeidet mot hvitvasking. Det viser seg også å være en generell positiv holdning til deres egen rolle, blant annet med tanke på hva de faktisk gjør i det daglige arbeidet, og at de selv er interessert i å bidra. Det er interessant å se på forskjellene på de tre siste påstandene hvor vi legger frem typiske eksempler som kan indikere hvitvasking. Det er spesielt store utlandsoverføringer som får førstelinjeansatte til å sjekke opp saken nærmere.

Tabell 20: Hvordan respondentene reagerer på ulike mistenkelige forhold på en kunde.

Spørsmål	Svaralternativ				
	Helt uenig	Delvis uenig	Nøytral	Delvis enig	Helt enig
Jeg er opptatt av å undersøke forhold jeg kommer over som virker mistenkelige. (n=278)	4 (1,44%)	3 (1,08%)	15 (5,40%)	79 (28,42%)	177 (63,67%)
Hvis jeg kommer over en konto hvor en kunde har satt inn store summer kontanter sjekker jeg opp dette nærmere. (n=278)	3 (1,08%)	7 (2,52%)	24 (8,63%)	83 (29,86%)	161 (57,91%)
Hvis jeg kommer over en konto hvor en kunde ofte tar ut store summer i kontakter sjekker jeg opp dette nærmere. (n=278)	3 (1,08%)	6 (2,16%)	31 (11,15%)	78 (28,06%)	160 (57,55%)
Hvis jeg kommer over en konto hvor en kunde overføre store summer til utlandet sjekker jeg opp dette nærmere. (n=278)	4 (1,44%)	7 (2,52%)	25 (8,99%)	69 (24,82%)	173 (62,23%)

I tabell 21 har vi laget en variabel hvor vi har samlet alle spørsmålene rundt egen rolle, og delt respondentene inn basert på gjennomsnittlig svar. Utvalget vårt kan kategoriseres på følgende måte:

Tabell 21: Hvordan respondentene vurderer sin egen rolle knyttet til å avdekke hvitvasking.

Vurdering av egen rolle	Andel	
	Antall	Prosentandel
Negativ	5	1,80%
Nøytral	15	5,40%
Positiv	258	92,81%
Total	278	100%

Vi ser at det er kun 5 respondenter som kan kategoriseres som direkte negativ til egen rolle. 15 respondenter havner midt på treet som “nøytral” til egen rolle, mens hele 258 av 278 respondenter kan klassifiseres som positive til egen rolle. Videre vil vi undersøke med våre hypoteser om det er signifikante forskjeller mellom ulike grupper og hvordan de vurderer sin egen rolle.

Hvis vi deler mellom markedsområde ser vi at det er de som jobber på bedriftsmarked som vurderer sin egen rolle høyest. De på privatmarked vurderer sin rolle lavest, mens de som jobber med begge ligger i midten. Det kan dermed tyde på at de som jobber med bedriftsmarked er mer positive til egen rolle i anti-hvitvaskingsarbeidet.

Tabell 22: Hvordan de ulike markedsområdene vurderer sin egen rolle i å avdekke hvitvasking.

Hvilket markedsområde respondentene jobber med	Vurdering av egen rolle		
	Snitt	Std.avvik	Frekvens
Bedriftsmarked	2.984	0.128	61
Privatmarked	2.884	0.398	181
Begge markedene	2.917	0.280	36
Totalt	2.910	0.344	278

Vi gjennomfører en enveis variansanalyse for å undersøke om disse forskjellene i vurdering av egen rolle er signifikant forskjellig mellom de ulike gruppene.

Tabell 23: Enveis variansanalyse mellom markedsområdene og deres vurdering av egen rolle.

Kilde	Frihetsgrad	Kvadratsum	Snitt kvadratsum	F-verdi	P-verdi
Mellom grupper	2	0.455	0.227	1.94	.1464
I grupper	275	32.297	0.117		
Totalt	277	32.752			

Vi ser av P-verdien til testen over at funnene ikke er signifikante, da denne er over .05, og vi har ikke grunnlag for å hevde at forskjellene mellom markedsområdene skyldes noe annet enn tilfeldigheter.

6.0 Analyse

I dette kapitlet vil vi gjennomføre ulike tester for å undersøke hvorvidt vi kan bekrefte eller avkrefte hypotesene vi utviklet i kapittel 2. Underkapitlene inndeles i de samme kategoriene vi har redegjort for gjennom tidligere kapittel. Avslutningsvis legger vi frem en oversikt over hypotesetestingen.

6.1 Betydningen av kompetanse

I empirikapitlet har vi vist at førstelinjeansatte i norske sparebanker ser ut til å få trening og opplæring på hvitvaskingsområdet. Vi vil nå undersøke om mengden kompetanse i form av opplæring og trening på området har betydning for hvordan de ansatte vurderer sin egen rolle når det kommer til avdekkingen og arbeidet mot hvitvasking. Videre vil vi også undersøke om det formelle utdanningsnivået på respondentene, og arbeidserfaringen deres i banksektoren kan ha betydning for hvordan de vurderer sin egen rolle.

6.1.1 Kompetansenivå på hvitvasking

Tidligere studier på kompetanse og AML viste til at kompetansenivået korrelerte med effektiviteten av arbeidet (Bosworth-Davies, 1998; Johnson, 2000; Yeandle et al., 2005). Ansatte med lavere kompetanse var mindre effektive, og rapporterte inn mindre sammenlignet med godt trent medarbeidere. Vi vil her sjekke om kompetansenivået på hvitvasking også har betydning for hvordan førstelinjeansatte subjektivt vurderer sin egen rolle i norske sparebanker, gjennom følgende hypotese:

Hypotese 1a: Kompetansenivået på hvitvasking hos førstelinjeansatte har betydning for vurdering av egen rolle i å avdekke hvitvasking.

Nullhypotese 1a: Kompetansenivået på hvitvasking hos førstelinjeansatte har ikke betydning for vurdering av egen rolle i å avdekke hvitvasking.

Vi setter først opp en oversikt over hvordan gruppene med ulikt kompetansenivå på hvitvasking vurderer sin egen rolle knyttet til anti-hvitvaskingsarbeidet.

Tabell 24: Kompetansenivå på hvitvasking og respondentenes vurdering av egen rolle.

Kompetansenivå på hvitvasking	Vurdering av egen rolle		
	Snitt	Std.avvik	Frekvens
Lavt	2.50	0.904	12
Middels	2.50	0.707	2
Høyt	2.93	0.281	264
Total	2.91	0.344	278

Vi ser av tabellen at både de med lavt og middels kompetansenivå på AML har et gjennomsnitt på 2,5 når det kommer til vurdering av egen rolle. Estimert forventet vurdering av egen rolle er høyere for de med høyere kompetansenivå (2,93). Ettersom det kun er 2 respondenter som kan kategoriseres som “middels kompetansenivå” velger vi å slå sammen lavt og middels til en gruppe. Vi kjører deretter en t-test for å teste om forskjellene er signifikante mellom lavt/middels kompetansenivå og høyt kompetansenivå.

Tabell 25: T-test, kompetansenivå og vurdering av egen rolle, like varianser.

T-test (lik varians)	<i>n</i>	<i>Snitt</i>	<i>Std.avvik</i>	<i>Frihetsgrad</i>	<i>p-verdi</i>	<i>T-verdi</i>
Lavt/middels	14	2.5	0.855	276	.000	-
Høyt	264	2.93	0.281			4.754

Av t-testen ser vi at p-verdien er .00, noe som tyder på at det er signifikante forskjeller i hvordan de med høyt kompetansenivå vurderer sin egen rolle i arbeidet mot hvitvasking, i forhold til de med lavt/middels kompetansenivå. Høyere kompetanse på hvitvasking indikerer en mer positiv holdning til egen rolle og bidrag. Dette er i samsvar med funnene fra tidligere forskning som hevder sammenheng mellom kompetanse og effektivitet (Bosworth-Davies, 1998).

Ettersom utvalgsstørrelsene er veldig forskjellige, gjennomfører vi en Levene’s test for å sjekke homogenitetsantagelsen om like varianser. Denne viste en p-verdi på .00, og tyder dermed på at vi ikke kan anta like varianser i gruppene (se vedlegg 1 – tabell 1). Dette betyr at t-testen

over kan ha gitt uriktige resultater, og vi må dermed kjøre en t-test som tar hensyn til ulike varianser.

Tabell 26: T-test, kompetansenivå og vurdering av egen rolle, ulike varianser.

T-test (ulik varians)	<i>n</i>	<i>Snitt</i>	<i>Std.avvik</i>	<i>Frihetsgrad</i>	<i>p-verdi</i>	<i>T-verdi</i>	<i>Beslutning</i>
Lavt/middels	14	2.5	0.229	13.172	.082	-1.885	Forkaster ikke H0
Høyt	264	2.93	0.173				

Her ser vi at p-verdien har endret seg til .082, og vi kan ikke lengre med 95% sikkerhet hevde at det er forskjeller mellom gruppene med ulikt kompetansenivå, og hvordan de vurderer sin egen rolle. Vi har dermed ikke grunnlag for å forkaste nullhypotesen om at kompetansenivå ikke har betydning. Likevel ser vi at ved et signifikansnivå på 10% ville dette vært tilfelle.

6.1.2 Formelt utdanningsnivå

Vi ønsker videre å undersøke om annen type kompetanse som ikke direkte går på anti-hvitvasking likevel kan ha betydning for et slikt arbeid. Her vil vi først teste om det formelle utdanningsnivået til respondentene utgjør en forskjell i hvordan de vurderer sin egen rolle.

Hypotese 1b: Formelt utdanningsnivå hos førstelinjeansatte har betydning for vurdering av egen rolle i å avdekke hvitvasking.

Nullhypotese 1b: Formelt utdanningsnivå hos førstelinjeansatte har ikke betydning for vurdering av egen rolle i å avdekke hvitvasking.

Først setter vi opp en tabell med oversikt over de ulike gruppene av utdanning, og hvordan de vurderer sin egen rolle i anti-hvitvaskingsarbeidet.

Tabell 27: Formelt utdanningsnivå og respondentenes vurdering av egen rolle.

Formelt utdanningsnivå	Vurdering av egen rolle		
	Snitt	Std.avvik	Frekvens
Videregående skole	2.84	0.456	53
Inntil 3 år høyere utdanning	2.92	0.320	139
Mer enn 3 år høyere utdanning	2.93	0.299	86
Total	2.91	0.344	278

Av tabellen ser vi at gjennomsnittsverdien på vurdering av egen rolle øker med høyere utdanning. Dette kan tyde på at formell utdanning spiller inn på vurdering av egen rolle på anti-hvitvaskingsarbeid, og at de med høyere utdanning er mer positiv til egen rolle og bidrar mer i arbeidet mot hvitvasking. Ved hjelp av en variansanalyse med F-test kan vi undersøke om forskjellene mellom gruppene er signifikante.

Tabell 28: Enveis variansanalyse med formelt utdanningsnivå og vurdering av egen rolle.

Source	Frihetsgrad	Kvadratsum	Snitt kvadratsum	F-verdi	P-verdi	Beslutning
Mellom grupper	2	0.248	0.124	1.05	.351	Forkaster ikke H0
I grupper	275	32.503	0.118			
Totalt	277	32.752				

Vi ser av P-verdien til F-testen at denne forskjellen ikke er signifikant (.351), da den er høyere enn .05. Vi kan dermed ikke hevde at det er forskjeller i vurdering av egen rolle basert på formell utdanning.

Her er det også store forskjeller i utvalgsstørrelse i de ulike gruppene, så vi kjører dermed en Levene's test her også (se vedlegg 1 – tabell 2). P-verdien til testen viser at vi ikke kan anta like varianser i gruppene. Dette bør man være oppmerksom på ved tolkning av resultatene. Programvaren NTNU bruker (Stata) tillater ikke å kjøre en enveis variansanalyse som hensyntar ulike varianser, slik man kan gjøre med t-tester. F-testen i variansanalysen er uansett ifølge Wonnacott & Wonnacott (1990) robust mot avvik, så vi velger å stole på resultatene over som

tyder på at vi ikke kan forkaste nullhypotesen om forskjeller basert på formell utdanning. Data tyder på at det ikke er forskjeller mellom hvordan gruppene med ulik utdanning vurderer sin egen rolle i anti-hvitvaskingsarbeidet.

6.1.3 Arbeidserfaring i banksektoren

En annen faktor som kan tenkes å ha betydning for hvordan de ansatte vurderer sin egen rolle er arbeidserfaringen de har fra banksektoren. Dette vil vi undersøke med følgende hypotese:

Hypotese 1c: Arbeidserfaring i banksektoren har betydning for førstelinjeansattes vurdering av egen rolle i å avdekke hvitvasking.

Nullhypotese 1c: Arbeidserfaring i banksektoren har ikke betydning for førstelinjeansattes vurdering av egen rolle i å avdekke hvitvasking.

I tabellen under legger vi frem en oversikt over gruppene med ulik arbeidserfaring, og hvordan de gjennomsnittlig har vurdert sin egen rolle knyttet til anti-hvitvaskingsarbeidet.

Tabell 29: Arbeidserfaring og respondentenes vurdering av egen rolle.

Arbeidserfaring	Vurdering av egen rolle		
	Snitt	Std.avvik	Frekvens
0 til 2 år	2.73	0.599	40
3 til 5 år	2.92	0.354	39
Over 5 år	2.94	0.250	199
Total	2.91	0.344	278

Her ser vi at gjennomsnittlig vurdering av egen rolle ser ut til å øke med økende arbeidserfaring. Dette kan virke logisk med tanke på at de ansatte som har jobbet i bransjen lengre kan føle seg mer sikre på sin egen rolle. For å undersøke om disse forskjellene er signifikant forskjellige gjennomfører vi en variansanalyse med en F-test i tabell 30.

Tabell 30: Enveis variansanalyse med arbeidserfaring og vurdering av egen rolle.

Kilde	Frihetsgrad	Kvadratsum	Snitt kvadratsum	F-verdi	P-verdi	Beslutning
Mellom grupper	2	1.616	0.808	7.13	.001	Forkaster H0
I grupper	275	31.136	0.113			
Totalt	277	32.752				

P-verdien til F-testen er her .001, noe som tilsier at det er signifikante forskjeller mellom hvordan de ulike gruppene av arbeidserfaring vurderer egen rolle. For å undersøke hvilke grupper forskjellene er signifikant forskjellige mellom bruker vi Scheffes simultane konfidensintervall.

Tabell 31: Scheffes simultane konfidensintervall, arbeidserfaring og vurdering av egen rolle.

Radsnitt - Kolonnensnitt	Vurdering av egen rolle og arbeidserfaring	
	0-2 år	3-5 år
3-5 år	.198 0.034 (p-verdi)	-
Over 5 år	.220 0.001 (p-verdi)	.0217 0.935 (p-verdi)

Scheffes simultane konfidensintervall viser at det er forskjellene mellom 0-2 års arbeidserfaring og resten som er signifikante. Dette ser vi ved at p-verdiene er under .05, henholdsvis .034 og .001. Det kan ikke hevdes å være signifikante forskjeller mellom 3-5 års arbeidserfaring og over 5 år. Dette tyder på at mer erfaring i banksektoren gir økt tro på egen rolle i å avdekke og forebygge hvitvasking, men det kan likevel ikke hevdes at mer enn 5 års erfaring gir en høyere vurdering av egen rolle enn 3-5 år.

Levene's test viser med en p-verdi på .00 at vi ikke kan anta like varianser i gruppene (se vedlegg 1 – tabell 3), men vi velger som tidligere argumentert for likevel å stole på resultatene av ANOVA-testen ettersom den er veldig robust (Wonnacott & Wonnacott, 1990). I tillegg er alle tre gruppestørrelsene relativt store. Her forkastes dermed nullhypotesen og resultatene tyder på at arbeidserfaring i banksektoren har betydning for hvordan førstelinjeansatte vurderer sin egen rolle knyttet til å forebygge og avdekke hvitvasking.

6.2 Betydningen av holdninger

Holdningene førstelinjeansatte har til AML-arbeidet i banken har vist seg å være et av de mest vitale elementene for at arbeidet skal være effektivt og vellykket (Kwok, 2013). I empirikapittelet viste vi at førstelinjeansatte i norske sparebanker ser ut til å være veldig positive til bankens AML-arbeid. For å undersøke om holdningene til AML-arbeidet har betydning for hvordan de ansatte i norske sparebanker vurderer sin egen rolle tester vi følgende hypotese:

Hypotese 2: Holdninger til AML-arbeidet i banken har betydning for førstelinjeansattes vurdering av egen rolle i å avdekke hvitvasking.

Nullhypotese 2: Holdninger til AML-arbeidet i banken har ikke betydning for førstelinjeansattes vurdering av egen rolle i å avdekke hvitvasking.

Vi setter først opp en oversikt over gruppene med ulike holdninger, og hvordan de gjennomsnittlig vurderer sin egen rolle i anti-hvitvaskingsarbeidet.

Tabell 32: Holdninger til AML-arbeidet og respondentenes vurdering av egen rolle.

Holdninger til AML-arbeidet	Vurdering av egen rolle		
	Snitt	Std.avvik	Frekvens
Negative holdninger	3	0	2
Nøytrale holdninger	2.73	0.583	30
Positive holdninger	2.93	0.295	246
Total	2.91	0.344	278

Som tidligere forskning har vist kan holdningene til AML variere geografisk, men også innad i samme land (Webb, 2004; Pok et al., 2014; Gill & Taylor 2004). Vi ser at i norske sparebanker kan de fleste kategoriseres som positive til AML-arbeidet basert på at de mener sjansen for å bli tatt er stor, og at arbeidet faktisk har effekt på å bekjempe hvitvasking. I Webb (2004) sin studie var 60% skeptiske til at arbeidet bidro til en nedgang i hvitvasking, mens her ser vi at det kun er i underkant av 12% (32 stk) som kan kategoriseres som negative/nøytrale. I norske sparebanker ser

det dermed ut til å være en klar overvekt av positive holdninger til AML-arbeidet, noe som skiller seg fra tidligere forskning i andre land.

Vi ser av tabellen på forrige side at forventet gjennomsnittlig verdi på vurdering av egen rolle er høyest for de med positive holdninger til bankens AML-arbeid, og lavest for de med en nøytral holdning. Overraskende er det høyest forventningsverdi for de mest negative. Likevel inneholder den negative gruppen kun 2 respondenter, og vi velger med bakgrunn i dette å slå sammen negativ og nøytral, og teste disse mot de positive ved hjelp av en t-test.

Tabell 33: T-test, holdninger og vurdering av egen rolle, like varianser.

T-test (lik varians)	<i>n</i>	<i>Snitt</i>	<i>Std.avvik</i>	<i>Frihetsgrad</i>	<i>p-verdi</i>	<i>T-verdi</i>
Negativ/Nøytral	32	2.75	0.100	276	0.004	-2.8347
Positiv	246	2.93	0.019			

Av t-testen ser vi at forskjellene mellom de positive og de negative/nøytrale er signifikant da p-verdien er under .05. Dette tyder på at vi kan hevde at det er forskjeller i vurdering av egen rolle basert på holdninger til AML-arbeidet i banken. Vi sjekket for like varianser i gruppene gjennom en Levenes test som viste en p-verdi på .00 (se vedlegg 1 – tabell 4). Vi kan ikke anta like varianser i gruppene da p-verdien var under .05. For å være sikre på at vi kan stole på resultatene i t-testen over kjører vi dermed en ny t-test som hensyntar ulike varianser.

Tabell 34: T-test, holdninger og vurdering av egen rolle, ulike varianser.

T-test (ulik varians)	<i>n</i>	<i>Snitt</i>	<i>Std.avvik</i>	<i>Frihetsgrad</i>	<i>p-verdi</i>	<i>T-verdi</i>	<i>Beslutning</i>
Negativ/Nøytral	32	2.75	0.100	33	.086	-1.770	Forkaster ikke H0
Positiv	246	2.93	0.019				

Her ser vi at p-verdien har økt til .086. Dette gir ikke grunnlag for å forkaste nullhypotesen på 5%-nivå, og hevde at holdningene de ansatte har til AML-arbeidet i banken har betydning for hvordan de vurderer sin egen rolle i arbeidet. Hvis vi derimot senker signifikansnivået til 10% kan vi si med 90% sannsynlighet at holdningene til AML-arbeidet har betydning for vurdering av

egen rolle. Vi ser da at det er de ansatte med positive holdninger som vurderer sin egen rolle og eget bidrag høyere enn de som er negative/nøytrale til effekten av AML-arbeidet.

6.3 Bankens fokus for å utøve AML

6.3.1 Motivasjonen for å drive AML

Fokus på sanksjonsmuligheter har vært mye studert tidligere (Takáts 2011; Birindelli et al., 2014; Gara et al., 2019). Vi vil først undersøke om førstelinjeansatte som mener fokuset til hvorfor banken utøver AML er noe annet enn å bekjempe økonomisk kriminalitet og følge regelverket, vurderer sin egen rolle annerledes. Dette vil vi teste ved hjelp av følgende hypotese:

Hypotese 3a: Oppfatningen av fokuset til banken har betydning for førstelinjeansattes vurdering av egen rolle i å avdekke hvitvasking.

Nullhypotese 3a: Oppfatningen av fokuset til banken har ikke betydning for førstelinjeansattes vurdering av egen rolle i å avdekke hvitvasking.

I tabellen under ser vi en oversikt hva respondentene tror det viktigste for banken er når det gjelder AML-arbeidet, og hvordan respondentene i de ulike kategoriene gjennomsnittlig vurderer sin egen rolle i arbeidet.

Tabell 35: Bankens fokus og respondentenes vurdering av egen rolle.

Jeg tror det viktigste for banken jeg jobber i når det gjelder anti-hvitvaskingsarbeid er...	Vurdering av egen rolle		
	Snitt	Std.avvik	Frekvens
Å bedre omdømmet	3	0	2
Å bekjempe økonomisk kriminalitet	2.93	0.273	191
Å unngå bøter	2	1.095	6
Å unngå negative medieoppslag	2.83	0.408	6
Å følge regelverk	2.93	0.304	73
Total	2.91	0.344	278

Hvis vi ser dette i sammenheng med Takáts (2011) teori om at et fokus på bøter fører til mer rapportering, burde gjennomsnittsverdien til gruppen som har svart bøter vært høyere. Dette ville vist at gruppen er mer oppmerksom på mistenkelige forhold og undersøker forholdene de kommer over nærmere. Denne ser derimot ut til å ha lavest gjennomsnitt, altså vurderer denne gruppen sin egen rolle mest negativt av alle gruppene, og bidrar minst i arbeidet mot hvitvasking. Resultatene våre ser dermed ikke ut til gi støtte til Takáts (2011) teori. De som mener bankens fokus er å bekjempe økonomisk kriminalitet eller å følge regelverket har samme gjennomsnittsverdi på 2,93.

Når vi videre skal teste forskjellene slår vi sammen til to grupper – de som oppfatter bankens fokus å være på regelverk og økonomisk kriminalitet, mot de som mener omdømme, bøter og medieoppslag.

Tabell 36: T-test, bankens fokus og vurdering av egen rolle, like varianser.

T-test (lik varians)	<i>n</i>	<i>Snitt</i>	<i>Std.avvik</i>	<i>Frihetsgrad</i>	<i>p-verdi</i>	<i>T-verdi</i>
Annet	12	2.42	0.260	276	.000	-5.327
Regelverk + øko. kriminalitet	266	2.93	0.017			

Vi ser at forventningsverdien på gjennomsnittlig vurdering av egen rolle er betydelig høyere for gruppen som mener bankens fokus ligger på å følge regelverket og bekjempe økonomisk kriminalitet. Forskjellen ser også ut til å være signifikant ettersom p-verdien er .00.

Vi har store forskjeller i gruppestørrelse og gjennomfører en Levene's test for å sjekke for like varianser (se vedlegg 1 – tabell 5). Testen viser med en P-verdi på .00 at vi ikke kan anta like varianser i gruppene, og vi foretar dermed en ny t-test som hensyntar ulike varianser.

Tabell 37: T-test, bankens fokus og vurdering av egen rolle, ulike varianser.

T-test (ulik varians)	<i>n</i>	<i>Snitt</i>	<i>Std.avvik</i>	<i>Frihetsgrad</i>	<i>p-verdi</i>	<i>T-verdi</i>	<i>Beslutning</i>
Annet	12	2.42	0.260	11	.073	-1.980	Forkaster ikke H0
Regelverk + øko. kriminalitet	266	2.93	0.017				

Vi ser av den nye t-testen at p-verdien har økt til .073. Dette betyr at vi ikke lenger kan hevde med 95% sikkerhet at det er forskjeller mellom gruppene. Vi har dermed ikke grunnlag til å forkaste nullhypotesen. Hadde vi derimot hatt et signifikansnivå på 10% ville vi forkastet nullhypotesen og hevdet at det er signifikante forskjeller mellom gruppene. Vi kan altså med 90% sikkerhet hevde at det er forskjeller, og at gruppen som mener fokuset ligger på å følge regelverket eller bekjempe økonomisk kriminalitet er mer positive til sin egen rolle i arbeidet.

6.3.2 Betydningen av bøter

Videre spurte vi respondentene direkte om hvordan de opplever et økt fokus på AML basert på frykten for å unngå bøter. Her fikk vi tvunget respondentene til å ta stilling til dette ved hjelp av en Likerts-skala. Vi vil teste følgende hypotese:

Hypotese 3b: Førstelinjeansatte som i større grad oppfatter at banken utøver AML basert på frykten for å få bøter har mindre tro på egen rolle i å avdekke hvitvasking.

Nullhypotese 3b: Førstelinjeansatte som i større grad oppfatter at banken utøver AML basert på frykten for å få bøter har ikke mindre tro på egen rolle i å avdekke hvitvasking.

I tabellen på neste side ser vi en oversikt over hvordan gruppene som av ulik grad opplever et fokus på AML som følge av muligheten for bøter, gjennomsnittlig vurderer sin egen rolle i AML-arbeidet.

Tabell 38: Frykt for bøter og vurdering respondentenes av egen rolle.

Frykt for bøter	Vurdering av egen rolle		
	Snitt	Std.avvik	Frekvens
I liten grad	2.97	0.174	33
Nøytral	2.89	0.315	46
I stor grad	2.91	0.374	183
Totalt	2.91	0.344	262

Her ser vi at forventet vurdering av egen rolle er mer variert når det kommer til i hvor stor grad de opplever et fokus på AML basert på muligheten for bøter. Her ser det ut til å være de som oppfatter at banken i liten grad påvirkes av muligheten for å få bøter, vurderer sin egen rolle høyest. Dette står i stil med hypotesen om at de som oppfatter at banken utøver AML basert på frykt for bøter har mindre tro på egen rolle.

Vi ser av tabellen over at de som er nøytrale eller i større grad mener muligheten for bøter har vært utslagsgivende vurderer sin egen rolle lavere enn de som i liten grad føler et fokus basert på mulig bøtelegging. Dette står igjen ikke i stil med Takáts (2011) teori om “crying wolf”, som hevdet at frykt for bøter fører til overrapportering. Hadde denne teorien vært gjeldende ville nok de som opplever et større fokus med bakgrunn i bøter, vært mer bevisste egen rolle og mer opptatt av å undersøke mistenkelige forhold nærmere, noe gjennomsnittsverdien ikke tyder på.

For å undersøke om denne forskjellen i vurdering av egen rolle er signifikant forskjellig gjennomfører vi en variansanalyse med en F-test.

Tabell 39: Enveis variansanalyse med frykt for bøter og vurdering av egen rolle.

Kilde	Frihetsgrad	Kvadratsum	Snitt kvadratsum	F-verdi	P-verdi	Beslutning
Mellom grupper	2	0.134	0.067	0.56	.5706	Forkaster ikke H0
I grupper	259	30.847	0.119			
Totalt	261	30.981				

Av tabellen ser vi at denne forskjellen mellom gruppene ikke er signifikant ettersom p-verdien er på .5706, og vi kan derfor ikke hevde at frykten for bøter har signifikant innvirkning på hvordan de ansatte vurderer sin egen rolle i AML-arbeidet. Levene's test viser at vi kan anta like varianser i gruppene, da p-verdien er $.099 > .05$ (se vedlegg 1 – tabell 6). Dette tyder på at vi kan stole på resultatene fra ANOVA-testen, og vi forkaster ikke nullhypotesen. Førstelinjeansatte som i større grad opplever et fokus på å unngå bøter har ikke mindre tro på egen rolle i å avdekke hvitvasking enn resten.

6.4 Størrelse på banken

I empirikapittelet viste vi at respondentene var jevnt fordelt mellom små- mellomstore og store banker. Vi viste også at det var en større andel av respondenter i mindre banker som tidligere hadde meldt fra om mistenkelige forhold. Vi vil her undersøke om størrelsen på banken har betydning for hvordan de ansatte opplever effekten av AML-arbeidet, og om størrelsen har betydning for hvordan de vurderer sin egen rolle i arbeidet.

6.4.1 Effekten av arbeidet

Først ønsker vi å undersøke om størrelsen på banken har betydning for hvordan effekten av AML-arbeidet oppleves av førstelinjeansatte. Dette tester vi gjennom følgende hypotese:

Hypotese 4a: Størrelse på banken har betydning for hvordan førstelinjeansatte opplever effekten av AML-arbeidet.

Nullhypotese 4a: Størrelse på banken har ikke betydning for hvordan førstelinjeansatte opplever effekten av AML-arbeidet.

Av tabellen på neste side kan vi se hvordan ansatte i banker av ulik størrelse gjennomsnittlig opplever effekten av AML-arbeidet.

Tabell 40: Størrelse på banken og respondentenes opplevde effekt av AML-arbeidet.

Antall ansatte	Effekt		
	Snitt	Std.avvik	Frekvens
Under 50	2.83	0.415	75
Mellom 50 og 100	2.93	0.308	71
Over 100	2.88	0.328	132
Totalt	2.88	0.349	278

Her kan vi ikke se noen klar sammenheng mellom de ulike størrelsene på banken, og hvordan de ansatte opplever effekten av AML-arbeidet. De minste bankene ser ut til å være mest negative til effekten av arbeidet, mens de mellomstore er mest positive. De største bankene ligger imellom disse når det gjelder opplevd effekt. Dette støtter ikke funnene til Caplow (1957) om at mindre organisasjoner er mer effektive i arbeidet – i alle fall ikke hvordan det oppleves av de ansatte. På en annen side støtter dette funnene til Geiger & Wuensch (2007) som antydte at mindre banker ser på AML-arbeidet som en tyngre byrde sammenlignet med større banker. Om forskjellen mellom opplevd effekt er signifikant sjekker vi videre ved hjelp av en variansanalyse.

Tabell 41: Enveis variansanalyse, størrelse på banken og opplevd effekt av AML-arbeidet.

Kilde	Frihetsgrad	Kvadratsum	Snitt kvadratsum	F-verdi	P-verdi	Beslutning
Mellom grupper	2	0.387	0.193	1.59	.2060	Forkaster ikke H0
I grupper	275	33.455	0.122			
Totalt	277	33.842				

Vi ser av p-verdien til testen at denne ikke er signifikant, ettersom den er $> .05$. Vi har dermed ikke grunnlag for å hevde at størrelsen har betydning for hvordan de ansatte opplever effekten av AML-arbeidet, og resultatene kan være basert på tilfeldigheter. Vi forkaster derfor ikke nullhypotesen.

6.4.2 Egen rolle

De kvalitative intervjuene våre ble gjennomført i en stor norsk sparebank som i utgangspunktet har store ressurser til å kunne gjøre det elektroniske overvåkningssystemet veldig bra. Likevel viste det seg at de menneskelige vurderingene var viktige for å avdekke mistenkelige forhold, da systemene ikke fanget opp alt alene. Det kan i dette tilfellet da tenkes at størrelsen ikke har betydning for behovet for hjelp fra førstelinje, ettersom både små og store banker vil være avhengig av menneskenes hjelp for avdekking av hvitvasking. Det kan likevel tenkes at hvordan førstelinjeansatte vurderer egen rolle i arbeidet varierer med størrelse fordi man *tror* at de større bankene har mer kontroll ved hjelp av avanserte systemer og egne avdelinger. Dette tester vi med følgende hypotese:

Hypotese 4b: Størrelse på banken har betydning for førstelinjeansattes rolle i å avdekke hvitvasking.

Nullhypotese 4b: Størrelse på banken har ikke betydning for førstelinjeansattes rolle i å avdekke hvitvasking.

I tabell 42 kan vi se hvordan respondentene i bankene av ulik størrelse gjennomsnittlig vurderer egen rolle i anti-hvitvaskingsarbeidet.

Tabell 42: Størrelse på banken og respondentenes vurdering av egen rolle.

Antall ansatte	Vurdering av egen rolle		
	Snitt	Std.avvik	Frekvens
Under 50	2.99	0.115	75
Mellom 50 og 100	2.93	0.308	71
Over 100	2.86	0.430	132
Totalt	2.91	0.344	278

Her ser vi at forventet vurdering av egen rolle er høyere jo færre ansatte banken har. Dette tyder på at ansatte i større banker vurderer sin egen rolle mer negativt og bidrar mindre i anti-hvitvaskingsarbeidet. Det kan tyde på det vi tenker om at førstelinjeansatte i større banker ikke

vurderer sin egen rolle like høyt, da de har mer tiltro til at systemer og egne avdelinger har kontroll på dette arbeidet. Dette understreker også funnene til Thomas (1959) som mente at ansatte i mindre organisasjoner hadde en mer positiv oppfatning av deres egen rolle, i motsetning til større organisasjoner. Ansatte i mindre banker virker dermed å bidra mer og vurdere sin egen rolle høyere i anti-hvitvaskingsarbeidet. Dette kan også understreke det Isa et al., (2015) hevdet med at de store bankene har en fordel med bedre IT-systemer og infrastruktur, og det kan tenkes at dette påvirker hvordan de ansatte vurderer sin egen rolle.

Vi undersøker om forskjellene er signifikante ved hjelp av en variansanalyse i tabell 43.

Tabell 43: Enveis variansanalyse, størrelse på banken og vurdering av egen rolle.

Kilde	Frihetsgrad	Kvadratsum	Snitt kvadratsum	F-verdi	P-verdi	Beslutning
Mellom grupper	2	0.852	0.426	3.67	.0267	Forkaster H0
I grupper	275	31.900	0.116			
Totalt	277	32.752				

Vi ser at p-verdien for F-testen er under .05 – nemlig .0267. Dette tyder på at forskjellene i hvordan de ulike gruppene vurderer sin egen rolle i å avdekke hvitvasking er signifikant forskjellig. Videre kan vi se på konfidensintervallene under for å studere mellom hvilke banker vi kan forvente en forskjell.

Tabell 44: Scheffes konfidensintervall, vurdering av egen rolle og antall ansatte

Radsnitt - Kolonesnitt	Vurdering av egen rolle og antall ansatte	
	Under 50 ansatte	50 til 100 ansatte
50 til 100 ansatte	-.057 .600 (p-verdi)	-
Over 100 ansatte	-.131 .031 (p-verdi)	-.073 .343 (p-verdi)

Vi ser av konfidensintervallene at det er forskjellen mellom de minste og de største bankene som er signifikant forskjellig, ettersom denne forskjellen har en p-verdi lavere enn .05. De

mellomstore bankene kan ikke hevdes å ha signifikant forskjellig forventningsverdi i forhold til resten.

Levene's test viser en p-verdi på .00 (se vedlegg 1 – tabell 7), og vi kan dermed ikke anta like varianser i de ulike bankstørrelsene. Vi velger likevel å stole på ANOVA-testen da denne er robust (Wonnacott & Wonnacott, 1990). Alternativt kan vi slå sammen små- og mellomstore banker og teste for ulikheter ved en t-test.

Tabell 45: T-test, størrelse på banken og vurdering av egen rolle, ulike varianser.

T-test (ulik varians)	<i>n</i>	<i>Snitt</i>	<i>Std.avvik</i>	<i>Frihetsgrad</i>	<i>p-verdi</i>	<i>T-verdi</i>	<i>Beslutning</i>
Små + mellomstor	146	2.96	0.019	197	.015	2.445	Forkaster H0
Store	132	2.86	0.037				

Vi ser at P-verdien er .015, og dette bekrefter at det er signifikante forskjeller i hvordan ansatte i bankene vurderer sin egen rolle, når vi skiller på størrelsen til banken. Vi forkaster dermed nullhypotesen og resultatene taler for at størrelse på banken har betydning for hvordan de ansatte vurderer sin egen rolle i å avdekke hvitvasking.

6.5 Oppfatning av kostnadsnivå

I empirikapittelet viste vi at opplevelsen av kostnadsnivået knyttet til AML-arbeidet i banken var høyt. Likevel var det stor enighet i at arbeidet var nødvendig. Her vil gjøre to tester, en som baserer seg på spørsmålet om direkte kostnader, og en som går på det opplevde kostnadsnivået basert på ressursbruk. Vi skal både undersøke kostnadsnivået opp mot vurdering av egen rolle, og den opplevde effekten av arbeidet.

6.5.1 Vurdering av egen rolle

For å teste om kostnadsnivået har betydning for vurdering av egen rolle tar vi utgangspunkt i følgende hypotese:

Hypotese 5a: Oppfatning av kostnadsnivå for AML har betydning for førstelinjeansattes vurdering av rolle i å avdekke hvitvasking.

Nullhypotese 5a: Oppfatning av kostnadsnivå for AML har ikke betydning for førstelinjeansattes vurdering av rolle i å avdekke hvitvasking.

6.5.1.1 Direkte opplevde kostnader

Vi starter først med spørsmålet som går direkte på hvordan de opplever bankens kostnadsnivå, og deler inn i “lave”, “moderate” og “høye” opplevde kostnader. I tabellen på under ser vi hvordan de ulike grupperingene gjennomsnittlig vurderer sin egen rolle i anti-hvitvaskingsarbeidet.

Tabell 46: Direkte opplevde kostnader og respondentenes vurdering av egen rolle.

Direkte opplevde kostnader	Vurdering av egen rolle		
	Snitt	Std.avvik	Frekvens
Lave kostnader	3	0	4
Moderate kostnader	2.95	0.229	55
Høye kostnader	2.88	0.435	99
Vet ikke	2.92	0.306	120
Totalt	2.91	0.344	278

Her ser vi at det er kun 4 av respondentene som går under kategorien “lave opplevde kostnader”, så vi velger å heller skille mellom lave til moderate kostnader, mot høye. De som har svart “vet ikke” tas ut av utvalget, og vi gjennomfører en t-test.

Tabell 47: T-test, direkte opplevde kostnader og vurdering av egen rolle, like varianser.

T-test (lik varians)	<i>n</i>	<i>Snitt</i>	<i>Std.avvik</i>	<i>Frihetsgrad</i>	<i>p-verdi</i>	<i>T-verdi</i>	<i>Beslutning</i>
Lave + moderate	59	2.95	0.029	156	.245	1.1553	
Høye	99	2.86	0.044				

Vi ser at gjennomsnittet for vurdering av egen rolle er høyere for de som opplever et lavt/moderat kostnadsnivå, enn de som opplever det som høyt. Det tyder på at et høyt kostnadsnivå er negativt assosiert med vurdering av egen rolle. Dette kan tolkes som at høye kostnader gir en indikasjon på at banken “har kontroll” på dette arbeidet på et høyere nivå, og at de ansatte føler de selv kan bidra mindre.

Av t-testen ser vi likevel at p-verdien er .245, og vi har dermed ikke grunnlag for å hevde at forskjellene mellom de som opplever lave/moderate kostnader er signifikant forskjellig fra de som opplever høye kostnader. Levene's test viser med en p-verdi på .017 at vi ikke kan anta like varianser i gruppene (se vedlegg 1 – tabell 8). Vi gjennomfører derfor en t-test som hensyntar ulike varianser i gruppene.

Tabell 48: T-test, direkte opplevde kostnader og vurdering av egen rolle, ulike varianser.

T-test (ulik varians)	<i>n</i>	<i>Snitt</i>	<i>Std.avvik</i>	<i>Frihetsgrad</i>	<i>p-verdi</i>	<i>T-verdi</i>	<i>Beslutning</i>
Lave + moderate	59	2.95	0.029	154	.181	1.343	Forkaster ikke H0
Høye	99	2.88	0.044				

En t-test for ulike varianser gir oss heller ikke grunnlag for å hevde at det er forskjeller i hvordan gruppene som oppfatter lave/moderate og høye kostnader vurderer sin egen rolle. Vi kan dermed ikke forkaste nullhypotesen, oppfatning av direkte kostnadsnivå har ikke betydning for vurdering av egen rolle.

Her kan det også tenkes at størrelsen på banken spiller en rolle, ved at førstelinjeansatte i de mindre bankene kan ha et mer bevisst forhold til kostnadene, enn de ansatte som jobber i store konsern hvor millionene renner inn. Kostnadene er som Geiger & Wuensch (2007) hevdet en større byrde for de mindre aktørene.

Vi setter opp en tabell på neste side som skiller mellom hvordan respondentene i bankene av ulik størrelse opplever det direkte kostnadsnivået.

Tabell 49: Størrelse på banken og respondentenes direkte opplevde kostnader.

Antall ansatte	Direkte opplevd kostnadsnivå		
	Snitt	Std.avvik	Frekvens
Under 50 ansatte	1.59	0.497	51
Mellom 50 og 100 ansatte	1.68	0.474	40
Over 100 ansatte	1.63	0.487	67
Totalt	1.63	0.485	158

Tallene fra tabellen viser ingen klar sammenheng med kostnadsnivå, men tyder på at de minste bankene oppfatter et lavere kostnadsnivå enn resten. Likevel er det viktig å presisere at vi tester det opplevde kostnadsnivået. Dette trenger ikke å være i samsvar med hva det faktiske kostnadsnivået til banken er. For å sjekke om forskjellen mellom bankene av ulik størrelse er signifikant gjennomfører vi en enveis variansanalyse.

Tabell 50: Enveis variansanalyse, størrelse på bankens og direkte opplevde kostnader.

Kilde	Frihetsgrad	Kvadratsum	Snitt kvadratsum	F-verdi	P-verdi
Mellom grupper	2	0.169	0.084	0.36	.7014
I grupper	155	36.800	0.237		
Totalt	157	36.968			

Vi ser av p-verdien til testen at denne forskjellen ikke er signifikant. Levene's test viser også at vi kan anta like varianser da p-verdien er .230 (se vedlegg 1 – tabell 9). Dette tyder på at vi kan stole på resultatene fra testen, og vi kan dermed heller ikke hevde at størrelsen på banken har betydning for hvordan de ansatte oppfatter det direkte kostnadsnivået.

6.5.1.2 Opplevd kostnadsnivå basert på ressursbruk

Videre samler vi de spørsmålene som indirekte går på kostnader og ressursbruken til banken, og samler respondentene i tre ulike grupper basert på gjennomsnittlig svar. Dette går på hvor nødvendig de mener kravene er, om arbeidet er ressurskrevende for banken, og om det går utover andre arbeidsoppgaver. Tabellen på neste side viser hvordan gruppene med ulikt opplevd kostnadsnivå gjennomsnittlig vurderer sin egen rolle knyttet til anti-hvitvaskingsarbeidet.

Tabell 51: Opplevd kostnadsnivå basert på ressursbruk og vurdering av egen rolle.

Opplevd kostnadsnivå basert på ressursbruk	Vurdering av egen rolle		
	Snitt	Std.avvik	Frekvens
Lave	2.89	0.357	144
Moderate	2.97	0.164	109
Høye	2.76	0.663	25
Totalt	2.91	0.344	278

Her kan det se ut til at det er de som oppfatter et moderat kostnadsnivå som er mest positiv til egen rolle, mens de med høyest kostnadsoppfatning vurderer sin egen rolle mest negativt. Sistnevnte samsvarer med funnene fra testen om direkte opplevde kostnader. Vi gjennomfører en variansanalyse i tabell 52 for å undersøke om disse forskjellene er signifikante.

Tabell 52: Enveis variansanalyse, opplevd kostnadsnivå basert på ressursbruk og vurdering av egen rolle.

Kilde	Frihetsgrad	Kvadratsum	Snitt kvadratsum	F-verdi	P-verdi	Beslutning
Mellom grupper	2	1.052	0.526	4.56	.0112	Forkaster H0
I grupper	275	31.700	0.115			
Totalt	277	32.752				

Denne forskjellen ser i motsetning til forrige test ut til å være signifikant på 5%-nivå da p-verdien er .0112. Dette tyder dermed på at opplevd kostnadsnivå basert på ressursbruk har betydning for hvordan de ansatte vurderer sin egen rolle i AML-arbeidet.

Ved hjelp av Scheffes simultane konfindensintervall kan vi undersøke hvilke grupper forskjellen er signifikant mellom.

Tabell 53: Scheffes konfidensintervall, opplevd kostnadsnivå basert på ressursbruk og vurdering av egen rolle.

Radsnitt - Kolonnensnitt	Vurdering av egen rolle og kostnadsnivå basert på ressursbruk	
	Lave	Moderate
Moderate	.084 .155 (p-verdi)	
Høye	-.129 .217 (p-verdi)	-.212 .020 (p-verdi)

Vi ser at det er forskjellen mellom de som opplever moderate og høye kostnader som kan se ut til å være signifikant forskjellig, da p-verdien er .02.

Levene's test viser at vi ikke kan anta like varianser i gruppene da p-verdien er lavere enn .00 (se vedlegg 1 – tabell 10). Vi velger likevel å stole på resultatene ettersom ANOVA er en robust test (Wonnacott & Wonnacott, 1990). Resultatene tyder på at vi kan hevde at oppfatning av kostnadsnivå basert på ressursbruk har betydning for hvordan førstelinjeansatte vurderer sin egen rolle i anti-hvitvaskingsarbeidet, og vi forkaster dermed nullhypotesen.

6.5.2 Effekt

Mange studier har vist at AML-arbeidet blir sett på som for ressurskrevende i forhold til gevinsten (Webb, 2004; Yeandle et al., 2005). Resultatene fra studien til Yeandle et al., (2005) indikerer at høye kostnader reduserer oppfatningen av effekten på arbeidet. Denne studien har undersøkt forholdene på et høyere operasjonelt nivå enn hva vi gjør, og vi vil som argumentert for tidligere teste en motsatt hypotese:

Hypotese 5b: Oppfatning av et høyt kostnadsnivå øker oppfatningen av effekten på AML-arbeidet.

Nullhypotese 5b: Oppfatning av et høyt kostnadsnivå øker ikke oppfatningen av effekten på AML-arbeidet.

6.5.2.1 Direkte opplevde kostnader

Vi begynner med direkte opplevde kostnader, og vi skiller også her mellom lave/moderate og høye opplevde kostnader, og vil undersøke om dette har betydning for hvordan respondentene opplever effekten av AML-arbeidet. Tabellen under redegjør for gjennomsnittlig vurdering av egen rolle for de ulike gruppene.

Tabell 54: Direkte opplevde kostnader og respondentens opplevelse av effekten på AML-arbeidet

Direkte opplevde kostnader	Opplevd effekt		
	Snitt	Std.avvik	Frekvens
Lave + moderate	2.75	0.062	59
Høye	2.70	0.055	99
Totalt	2.73	0.059	158

Her ser vi at de som opplever et høyt kostnadsnivå har lavere gjennomsnittverdi på opplevd effekt av arbeidet. Dette kan tyde på det motsatte av vår hypotese, nemlig at et høyere opplevd kostnadsnivå senker oppfatningen av effekten på AML-arbeidet. Dette er i samsvar med tidligere forskning (Yeandle et al., 2005). Vi gjennomfører en t-test i tabell 55 for å undersøke om denne forskjellen er signifikant.

Tabell 55: T-test, direkte opplevde kostnader og oppfatningen av effekt på AML-arbeidet, like varianser.

T-test (lik varians)	n	Snitt	Std.avvik	Frihetsgrad	p-verdi	T-verdi	Beslutning
Lave + moderate	59	2.75	0.062	156	.569	0.5711	Forkaster ikke H0
Høye	99	2.70	0.055				

Vi ser at p-verdien er svært høy, og vi kan ikke med sikkerhet si at disse resultatene er basert på noe annet enn tilfeldigheter. Her gjennomføres også en Levene's test som viser med sin p-verdi på .223 at vi kan anta like varianser i gruppene (se vedlegg 1 – tabell 11), og vi kan dermed stole på resultatene fra t-testen. Høyere direkte opplevd kostnadsnivå kan ikke hevdes å øke oppfatningen av effekten på AML-arbeidet i banken. Vi forkaster ikke nullhypotesen.

6.5.2.2 Opplevd kostnadsnivå basert på ressursbruk

Vi vil her undersøke om det opplevde kostnadsnivået basert på ressursbruk er av betydning for hvordan respondentene oppfatter effekten av AML-arbeidet. I tabellen under ser vi en oversikt over hvordan respondentene med ulikt opplevd kostnadsnivå gjennomsnittlig oppfatter effekten av AML-arbeidet.

Tabell 56: Opplevd kostnadsnivå basert på ressursbruk og oppfatningen av effekt på AML-arbeidet.

Opplevd kostnadsnivå basert på ressursbruk	Effekt på AML-arbeidet		
	Snitt	Std.avvik	Frekvens
Lave	2.81	0.409	144
Moderate	2.74	0.459	109
Høye	2.28	0.678	25
Totalt	2.74	0.480	278

Her ser vi at oppfatningen av et høyere kostnadsnivå senker forventningsverdien av effekten på arbeidet. Dette gir støtte til funnene til Yeandle et al., (2005) ved at de som opplever høye kostnader er mer negative til effekten av arbeidet. Vi gjennomfører en enveis variansanalyse i tabell 57 for å teste om denne forskjellen er signifikant forskjellig.

Tabell 57: Enveis variansanalyse, opplevd kostnadsnivå basert på ressursbruk og oppfatningen av effekt på AML-arbeidet.

Kilde	Frihetsgrad	Kvadratsum	Snitt kvadratsum	F-verdi	P-verdi	Beslutning
Mellom grupper	2	6.046	3.023	14.39	.000	Forkaster ikke H0
I grupper	275	57.785	0.210			
Totalt	277	63.831				

Forskjellen er signifikant med en p-verdi på .00. Dette indikerer at vi kan hevde at det er forskjell mellom gruppene oppfatning av ressursbruken knyttet til AML-arbeidet og hvordan de oppfatter effekten av det.

Ved hjelp av Scheffes simultane konfidensintervall kan vi undersøke hvilke grupper det er signifikant forskjell mellom.

Tabell 58: Scheffes konfindensintervall, opplevd kostnadsnivå basert på ressursbruk og oppfatningen av effekt på AML-arbeidet.

Radsnitt - Kolonesnitt	Effekt og gtnadsnivå basert på ressursbruk	
	Lave	Moderate
Moderate	-0.069 .492 (p-verdi)	-
Høye	-0.533 .000 (p-verdi)	-0.463 .000 (p-verdi)

Vi ser av Scheffes konfindensintervall at det er forskjellen mellom høy og lav, og moderat og høy som er signifikant. Forskjellen mellom lav og moderat er ikke signifikant. Funnene våre tyder dermed på at de som oppfatter et lavt kostnadsnivå rundt AML har en signifikant høyere oppfatning av effekten på arbeidet enn de som opplever høye kostnader.

Levene's test viser med en p-verdi på .05 at det ikke kan antas like varianser i gruppene (se vedlegg 1 – tabell 12), og man bør således være forsiktig med å konkludere med at resultatene stemmer. Vi velger likevel å stole på ANOVA-testen da den anses å være robust (Wonnacott & Wonnacott, 1990), og ettersom Stata ikke kan gjennomføre enveis variansanalyser med ulik varians. Vi forkaster likevel ikke nullhypotesen da funnene våre ikke indikerer at høyere opplevd ressursbruk øker de ansattes opplevde effekt av arbeidet, men motsatt.

6.6 Motstridende interesser

I empirikapittelet viste vi at de fleste respondentene både ser det som sitt ansvar, men også har det i egen interesse å forebygge og avdekke hvitvasking. Funnene våre viser at det i mindre grad er motstridende interesser mellom første- og andrelinje i norske sparebanker. Dette strider mot tidligere funn både fra Sveits (Sandulescu, 2016) og Russland (Subbotina, 2009), hvor holdningen var at ansvaret ligger på bankenes avdeling for hvitvasking. Det er likevel deler av utvalget vårt som heller mer mot holdningene som ble fanget opp i russiske og sveitsiske banker.

Vi vil nå undersøke om det er forskjeller på respondentene som har ulik grad av motstridende interesser med andrelinje, og hvordan de vurderer egen rolle. Vi tester følgende hypotese:

Hypotese 6: Motstridende interesser mellom første- og andrelinje har betydning for førstelinjes vurdering av egen rolle i å avdekke hvitvasking.

Nullhypotese 6: Motstridende interesser mellom første- og andrelinje har ikke betydning for førstelinjes vurdering av egen rolle i å avdekke hvitvasking

I tabellen under ser vi en oversikt over ulik grad av motstridende interesser og hvordan gruppene gjennomsnittlig vurderer sin egen rolle i anti-hvitvaskingsarbeidet.

Tabell 59: Motstridende interesser og respondentenes vurdering av egen rolle.

Eksisterer motstridende interesser mellom første- og andrelinjeansatte	Vurdering av egen rolle		
	Snitt	Std.avvik	Frekvens
I liten grad	2.98	0.145	186
Nøytral	2.83	0.446	75
I stor grad	2.53	0.799	17
Totalt	2.91	0.344	278

Her ser vi at forventet verdi på vurdering av egen rolle synker dess større grad av motstridende interesser respondenten ser ut til å ha. Jo mer ansvar og interesse respondenten føler å ha selv, dess høyere vurderer den sin egen rolle i AML-arbeidet. De som i størst grad har motstridende interesser og mener at ansvaret og interessen tilhører noen andre, ser også ut til å være mest negative til egen rolle. Det virker logisk med tanke på at de som ikke interesserer seg eller føler ansvar for å bidra, heller ikke bidrar. Vi gjennomfører en variansanalyse for å undersøke om disse forskjellene mellom gruppene er signifikante.

Tabell 60: Enveis variansanalyse, motstridende interesser og vurdering av egen rolle.

Kilde	Frihetsgrad	Kvadratsum	Snitt kvadratsum	F-verdi	P-verdi	Beslutning
Mellom grupper	2	3.856	1.928	18.35	.000	Forkaster H0
I grupper	275	28.896	0.105			
Totalt	277	32.752				

Vi ser at forskjellen mellom gruppene er signifikant da p-verdien er .00. Dette tyder på at de ulike gruppenes interesser og ansvarsfølelse har betydning for hvordan de vurderer egen rolle i anti-hvitvaskingsarbeidet. Vi bruker Scheffes simultane konfidensintervall for å undersøke mellom hvilke grupper forskjellen er signifikant.

Tabell 61: Scheffes konfidensintervall, motstridende interesser og vurdering av egen rolle.

Radsnitt - Kolonnensnitt	Vurdering av egen rolle og motstridende interesser	
	I stor grad	Nøytral
Nøytral	.297 .003 (p-verdi)	-
I liten grad	.449 .000 (p-verdi)	.152 .003 (p-verdi)

Forskjellen viser seg å være signifikant mellom alle tre gruppene, da alle har en p-verdi < .05. Her gjennomføres også en Levene's test for å sjekke varians i gruppene (se vedlegg 1- tabell 13). Testen gir en p-verdi på .00 og dermed kan variansen i gruppene ikke hevdes å være like. Vi velger likevel å stole på resultatene fra ANOVA-testen grunnet dens robusthet (Wonnacott & Wonnacott, 1990). Vi forkaster derfor nullhypotesen, og resultatene våre tyder på at egen interesse og ansvarsfølelse hos førstelinjeansatte har betydning for hvordan de vurderer egen rolle i anti-hvitvaskingsarbeidet.

6.7 Hypoteseutfall

Tabell 62: Oversikt over hypoteseutfall

Nullhypotese	Utfall
<p>Nullhypotese 1a: Kompetansenivået på hvitvasking hos førstelinjeansatte har ikke betydning for vurdering av egen rolle i å avdekke hvitvasking.</p>	<p>Nullhypotese 1a forkastes ikke på 5% nivå Nullhypotese 1a forkastes på 10%</p>
<p>Nullhypotese 1b: Formelt utdanningsnivå hos førstelinjeansatte har ikke betydning for vurdering av egen rolle i å avdekke hvitvasking.</p>	<p>Nullhypotese 1b forkastes ikke</p>
<p>Nullhypotese 1c: Arbeidserfaring i banksektoren har ikke betydning for førstelinjeansattes vurdering av egen rolle i å avdekke hvitvasking.</p>	<p>Nullhypotese 1c forkastes</p>
<p>Nullhypotese 2: Holdninger til AML-arbeidet i banken har ikke betydning for førstelinjeansattes vurdering av egen rolle i å avdekke hvitvasking.</p>	<p>Nullhypotese 2 forkastes ikke på 5%-nivå Nullhypotese 2 forkastes på 10%-nivå</p>
<p>Nullhypotese 3a: Oppfatningen av fokuset til banken har ikke betydning for førstelinjeansattes vurdering av egen rolle i å avdekke hvitvasking.</p>	<p>Nullhypotese 3a forkastes ikke på 5% nivå Nullhypotese 3a forkastes på 10% nivå</p>
<p>Nullhypotese 3b: Førstelinjeansatte som i større grad oppfatter at banken utøver AML basert på frykten for å få bøter har ikke mindre tro på egen rolle i å avdekke hvitvasking.</p>	<p>Nullhypotese 3b forkastes ikke</p>
<p>Nullhypotese 4a: Størrelsen på banken har ikke betydning for hvordan førstelinjeansatte opplever effekten av AML-arbeidet.</p>	<p>Nullhypotese 4a forkastes ikke</p>
<p>Null hypotese 4b: Størrelse på banken har ikke betydning for førstelinjeansattes rolle i å avdekke hvitvasking.</p>	<p>Nullhypotese 4b forkastes</p>
<p>Nullhypotese 5a: Oppfatning av kostnadsnivå for AML har ikke betydning for vurdering av førstelinjeansattes rolle i å avdekke hvitvasking.</p>	<p>Nullhypotese 5a forkastes</p>
<p>Nullhypotese 5b: Oppfatning av et høyt kostnadsnivå øker ikke oppfatningen av effekten på AML-arbeidet.</p>	<p>Nullhypotese 5b forkastes ikke</p>
<p>Nullhypotese 6: Motstridende interesser mellom første- og andrelinje har ikke betydning for førstelinjes vurdering av egen rolle i å avdekke hvitvasking.</p>	<p>Nullhypotese 6 forkastes</p>

7.0 Avslutning

Formålet med denne masteroppgaven har vært å undersøke hvordan førstelinjeansatte i norske sparebanker vurderer sin egen rolle i arbeidet med å forebygge og avdekke hvitvasking. I tillegg ville vi prøve å kartlegge hvilke faktorer som hadde betydning for denne vurderingen. I følgende kapittel vil vi legge frem konklusjonen for vår problemstilling: *“Hvordan vurderer førstelinjeansatte i norske sparebanker sin egen rolle knyttet til å avdekke hvitvasking, og hvilke faktorer har betydning for denne vurderingen?”*. Avslutningsvis vil vi komme med kritikk til vår egen studie og forslag til videre forskning.

7.1 Konklusjon

Resultatene har vist at det forekommer forskjeller i hvordan førstelinjeansatte vurderer sin egen rolle basert på ulike variabler som vi har testet for. Likevel har vi sett en klar overvekt av positive holdninger til AML-arbeidet i norske sparebanker, noe som skiller seg fra tidligere forskning som ikke har vist til lignende resultater. Tidligere forskning har vist en mye mer splittet holdning innad i land (Webb, (2004); Pok et al., (2014); Gill & Taylor (2004)), og på tvers av landegrenser (KPMG, 2014). Førstelinjeansatte i norske sparebanker har en positiv holdning til sin egen rolle i AML-arbeidet, både når det gjelder hva de faktisk bidrar med, og om jobben deres har betydning for arbeidet.

Holdningene de ansatte har til hvorvidt AML-arbeidet i banken faktisk har effekt på å bekjempe hvitvasking viser seg å ha signifikant betydning (på 10%-nivå) for hvordan de ansatte vurderer sin egen rolle i arbeidet. De som er mer positive til om arbeidet faktisk fungerer, vurderer sin egen rolle og bidrag høyere enn de som er negative/nøytrale til effekten av AML-arbeidet.

Funnene våre viser at de fleste førstelinjeansatte føler det som sitt eget ansvar, og har egen interesse i å forebygge og avdekke hvitvasking - noe som ikke var tilfellet i russiske og sveitsiske banker (Subbotina (2009); Sandulescu (2016)). Likevel er ikke nivået av interesse og ansvarsfølelse helt konsekvent, og det viste seg å ha betydning for hvordan førstelinje vurderer sin egen rolle i AML-arbeidet. De som i høyere grad mener at ansvaret ligger på en annen

avdeling eller funksjon, og ikke interesserer seg for å bidra – vurderer sin egen rolle lavere og bidrar mindre.

Størrelse på banken viste seg også å ha betydning for hvordan de ansatte vurderte sin egen rolle i avdekking og forebygging av hvitvasking, men derimot ikke for hvor effektivt de mener arbeidet i banken er. Ansatte i de største bankene er mer negative til egen rolle, og bidrar mindre i AML-arbeidet. Resultatene kan tyde på at ansatte i større banker har mer tiltro til at systemene og andre avdelinger tar seg av denne jobben. Det var ansatte i de minste bankene som vurderte sin egen rolle høyest, og anser at de selv kan bidra mer i arbeidet.

Kompetanse var en annen variabel vi testet for. Her var det kun erfaring i banksektoren som viste en signifikant forskjell i hvordan egen rolle ble vurdert. Resultatene fra utvalget vårt kunne tyde på at både kompetanse på AML, samt formelt utdanningsnivå hadde betydning for hvordan førstelinjeansatte vurderte sin egen rolle i arbeidet, men disse testene viste seg ikke å være signifikante på 5%-nivå. Senker vi derimot signifikansnivået til 10% kan vi hevde at kompetansenivå knyttet til hvitvasking har betydning for hvordan førstelinjeansatte vurderer egen rolle. Utdanningsnivå hadde fortsatt ingen signifikant betydning, selv om vi senket signifikansnivået.

Resultatene fra undersøkelsen vår kunne også tyde på at de som opplevde et høyt direkte kostnadsnivå til AML-arbeidet i banken hadde lavere tro på egen rolle i å avdekke og forebygge hvitvasking. Testen vi gjennomførte her viste ikke en signifikant forskjell mellom gruppene, og resultatene fra undersøkelsen kan dermed være basert på tilfeldigheter. Når vi testet for opplevde kostnader i form av ressursbruk fant vi derimot signifikante forskjeller som tydet på at det var forskjell i hvordan de som opplevde moderate kostnader og høye kostnader vurderte sin egen rolle. Her tyder funnene på at de med høyest opplevde kostnader er mest negative til egen rolle. Samtidig er det viktig å være varsom med å generalisere disse funnene ettersom førstelinjeansatte antageligvis har et mindre bevisst forhold til de faktiske kostnadene.

Vi fant ikke støtte for tidligere forskning av Yeandle et al., (2005) som hevdet at høyere opplevde kostnader senker den opplevde effekten av arbeidet. Selv om resultatene våre rundt

direkte kostnader kunne tyde på dette, var det ingen garanti for å hevde at dette skyldtes noe annet enn tilfeldigheter, da p-verdien var svært høy. Når vi derimot sjekket for kostnader basert på ressursbruk finner vi igjen forskjeller mellom hvordan gruppene opplever effekten av AML-arbeidet. De som opplever et høyt kostnadsnivå, har en signifikant lavere forventningsverdi enn de som opplever lave og moderate kostnader når det gjelder hvordan de vurderer sin egen rolle.

Funnene fra undersøkelsen viste videre at det var få respondenter som mente at fokuset til banken for å utøve AML-arbeid var noe annet enn å følge regelverket eller bekjempe økonomisk kriminalitet. Vurdering av egen rolle viste seg å være betydelig høyere for gruppen som hevdet motivasjonen bak arbeidet var å bekjempe økonomisk kriminalitet eller følge regelverket, enn resten. Denne forskjellen var likevel ikke signifikant på 5%-nivå, men med et signifikansnivå på 10%. Dette funnet gir ikke støtte til Takáts (2011) teori om at fokus på bøter fører til «crying wolf». Her kan det tyde på det motsatte - de som følte at bankens fokus var på å unngå bøter vurderte sin egen rolle absolutt mest negativt av alle gruppene og følgelig bidrar mindre i AML-arbeidet ved å sende inn mistenkelige forhold de kommer over. Hadde Takáts (2011) teori vært gjeldende i dette tilfellet ville vi nok sett at de som opplevde at banken fryktet bøter i større grad ville bidratt i å undersøke forholdene, da han mente at frykt for bøter øker innsendte rapporteringstilfeller. Vi testet også spesifikk for om graden av frykt for bøter hadde betydning for vurdering av førstelinjeansattes egen rolle, men dette fant vi ikke støtte for.

Funnene fra denne studien kaster lys over en problemstilling som tidligere ikke har blitt undersøkt. Våre funn har vist at medarbeidere i norske sparebanker har positive holdninger til kampen mot hvitvasking, har en vilje til å bidra i denne kampen og ser nytten av arbeidet. For hvitvaskingsfagfeltet har vi også vist til funn som på noen steder stemmer overens med tidligere forskning, men også flere interessante funn som det kan forskes videre på. Som en av intervjuobjektene ga uttrykk for fanger ikke systemene opp alle transaksjonene som bør sjekkes opp, og det er kritisk at de ansatte bidrar gjennom de daglige kundemøtene. Det at 80% svarte at de var helt eller delvis enig i at systemene fanger opp alle transaksjonene, bør tas til ettertanke. Selv om førstelinjeansatte ser ut til å være positive til egen rolle og bidrar i arbeidet mot hvitvasking, kan dette forbedres ytterligere. Her kan det således være viktig for norske sparebanker å rette oppmerksomhet til å belyse ovenfor førstelinje hvor viktige de er i kampen

mot hvitvasking, og at systemene ikke alltid klarer å fange opp alle mistenkelige transaksjoner. Dette kan bidra til en forbedring av forebyggende tiltak.

7.2 Kritikk av oppgaven

Studiens tidsramme har satt begrensninger for datainnsamling og analysens omfang. Spesielt situasjonen med koronaviruset har vanskeliggjort datainnsamlingen. Selv om vi har fått et relativt stort utvalg respondenter, kunne dette vært betydelig større skal vi tro de banksjefene som ønsket å delta, men ikke kunne prioritere det i perioden 12. mars til starten av april, grunnet koronaviruset. Et større utvalg kunne gitt mer valide og representative resultater.

Holdninger kan være komplekst å forklare gjennom et standardisert spørreskjema, så det kan være naturlig å stille spørsmålstegn rundt om dette er godt nok. Her kunne det vært nyttig å kombinere spørreskjema og kvalitative intervju av førstelinjeansatte, for dypere innsikt i kompleksiteten rundt vurderingen av egen rolle. Både med tanke på at dette ble vanskeliggjort av korona, men også med bakgrunn i tidsbegrensningen og oppgavens omfang ble dette ikke gjennomført.

Spørsmålene vi har brukt i hver enkelt indeks kan også vurderes om er riktige. Hvis vi hadde stilt spørsmålene på en annen måte, eller inkludert andre spørsmål kan det være at vi hadde fått andre resultater. Det samme gjelder om vi hadde brukt andre analysemetoder.

7.3 Forslag til videre forskning

Arbeidet med denne oppgaven har underveis fått oss til å reflektere over perspektiver som kunne vært interessant å studere videre.

Vi valgte i vår oppgave å fokusere på 6 ulike variabler som i hovedsak baserte seg på tidligere forskning og teori, og som kunne tenkes å ha betydning for hvordan førstelinjeansatte i norske sparebanker vurderte sin egen rolle i anti-hvitvaskingsarbeidet. Her kan det være mange andre variabler som også spiller inn, og det kunne vært interessant å gjennomføre en regresjonsanalyse med hvordan ulike variabler påvirker vurderingen.

Det kan også være nyttig med en kombinasjon av en spørreundersøkelse og kvalitative dybdeintervju med førstelinjeansatte, slik at de kan kommentere utover standardssvarene. På denne måten kan man gå mer i dybden av fenomenet og forsøke å få forklaringer på *hvorfor* ting er som de er. Våre resultater har gitt et innblikk i hvordan førstelinjeansatte vurderer rollen sin, samt ulike faktorer som kan ha betydning for vurderingen. Resultatene har gitt både støtte og kritikk til tidligere forskning fra andre land. *Hvorfor* det er slik sier likevel ikke forskningen vår noe om, så dette kunne vært interessant å undersøke nærmere.

Det kan være interessant å undersøke ulike forhold mellom sparebanker og forretningsbanker, da det trolig vil forekomme forskjeller i hvordan de ansatte vurderer sin egen rolle. Det samme gjelder om man deler sparebankene inn i eika-allianse, sparebank 1-allianse og alliansefri – men en slik undersøkelse vil i mindre grad være anonym.

Videre kan det tenkes at det er forskjeller mellom ansatte som har egne kundeporteføljer, og de som ikke har det. De med egne kundeporteføljer er mer knyttet til sine egne kunder, enn de som eksempelvis sitter på kundesenter. Trolig kan det være ulikheter i hvordan disse gruppene håndterer mistenkelige forhold og hvordan de vurderer egen rolle i anti-hvitvaskingsarbeidet.

Litteraturliste

- Anda, S. (2020, januar. 08). DNB har full kontroll på kunde-identifikasjon. *Finansfokus*. Hentet fra <https://www.finansforbundet.no/finansfokus/2020/01/08/dnb-har-full-kontroll-pa-kunde-identifikasjon/>
- Bamle, M., & Bruu, B. (2019). *Økonomisk kriminalitet*. Oslo: Gyldendal.
- Baumann-Pauly, D., Wickert, C., Spence, L. J., & Scherer, A. G. (2013). Organizing corporate social responsibility in small and large firms: Size matters. *Journal of Business Ethics*, 115(4), 693-705. <https://doi.org/10.1007/s10551-013-1827-7>
- Bergmann, A., & Posch, P. (2018). Mandatory sustainability reporting in Germany: does size matter?. *Sustainability*, 10(11), 3904. <https://doi.org/10.3390/su10113904>
- Bjerregaard, E., Kirchmaier, T. (2019). *The Danske Bank Money Laundering Scandal: A Case Study*. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3446636>
- Birindelli, G., Ferretti, P. & La Torre, M. (2014). Anti-Money Laundering in Italian Banks. *British Journal of Economics, Management & Trade*, 4(6), 841-861. <https://doi.org/10.9734/bjemt/2014/7266>.
- Bosworth-Davies, R. (1998). Living with the Law: A survey of Money-Laundering Reporting Officers and Their Attitudes towards the Money-Laundering Regulations. *Journal of Money Laundering Control*, 1(3), 245-253. <https://doi.org/10.1108/eb027146>.
- Camisón-Zornoza, C., Lapiedra-Alcamí, R., Segarra-Ciprés, M. & Boronat-Navarro, M., 2004. A meta-analysis of innovation and organizational size. *Organization studies*, 25(3), 331-361. <https://doi.org/10.1177/0170840604040039>
- Canning, M., & O'Dwyer, B. (2013). The dynamics of a regulatory space realignment: Strategic responses in a local context. *Accounting, Organizations and Society*, 38(3), 169-194. <https://doi.org/10.1016/j.aos.2013.01.002>
- Caplow, T. (1957). Organizational size. *Administrative Science Quarterly*, 484-505. <https://doi.org/10.2307/2390870>
- Chaikin, D. (2009). How effective are suspicious transaction reporting systems? *Journal of Money Laundering Control*, 12(3), 238-253. <https://doi.org/10.1108/13685200910973628>

- Chenhall, R. (2003). Management control systems design within its organizational context: findings from contingency-based research and directions for the future. *Accounting Organizations and Society* 28(2), 127–168. [https://doi.org/10.1016/S0361-3682\(01\)00027-7](https://doi.org/10.1016/S0361-3682(01)00027-7)
- Child, J., & Mansfield, R. (1972). Technology, size, and organization structure. *Sociology*, 6(3), 369-393. <https://doi.org/10.1177/003803857200600304>
- Demetis, D.S. (2017). Fighting money laundering with technology: A case study of Bank X in the UK. *Decision Support Systems*, 105(1), 96-107. <https://doi.org/10.1016/j.dss.2017.11.005>
- Drèze, J. & Stern, N. (1987). The theory of cost-benefit analysis. I Auerbach, A. & Feldstein, M. (Red.), *Handbook of public economics* (2. utg., 909-989). Amsterdam: Elsevier.
- Elliot, V., & Cäker, M. (2017). One regulation, diverse banks. *Bank Regulation* (310-333). Routledge.
- Ekeseth, F. (2019, 02. juli). Komplette bank ilagt høyeste hvitvaskingsbot noensinne. *Dagens næringsliv*. Hentet fra: www.dn.no
- Eriksen, S., Å. (2019, 08. august). Danske Bank bruker 300 millioner på AML. Hentet fra: <https://www.finansforbundet.no/finansfokus/2019/08/08/danske-bank-bruker-300-millioner-pa-aml/>
- Fallan, L., & Pettersen, I. J. (2016). *Bedriftsøkonomiske atferdsteorier: endrede perspektiver på atferd, koordinering og organisering*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Favarel-Garrigues, G., Godefroy, T. & Lascoumes, P. (2008). Sentinels in the Banking Industry: Private Actors and the Fight against Money Laundering in France, *The British Journal of Criminology*, 48(1), 1–19. <https://doi.org/10.1093/bjc/azm059>
- Financial Action Task Force. (2019). *Anti-money laundering and counter-terrorist financing measures – Norway. Follow up assessment*. Hentet fra: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/fur/Follow-Up-Assessment-Norway-2019.pdf>
- Financial Action Task Force (2020) *Who we are*. Hentet fra: <https://www.fatf-gafi.org/about/>.
- Finansforbundet. (2019). Lønnsstatistikk. Hentet fra: <https://www.finansforbundet.no/lonn/lonnsstatistikk/>.

- Finans Norge. (2018, 15. oktober). Hvitvaskingslovens krav om “kundetiltak” og KYC-prinsippet. Hentet fra: <https://www.finansnorge.no/tema/hvitvasking-og-terrorfinansiering/hvitvaskingslovens-krav/>
- Finanstilsynet. (2016, 30. august). Hvitvasking og terrorfinansiering. Hentet fra: <https://www.finanstilsynet.no/tema/hvitvasking-og-terrorfinansiering/>
- Finanstilsynet. (2019a). *Veileder til hvitvaskingsloven*. (Rundskriv 8/2019). Hentet fra <https://www.finanstilsynet.no/nyhetsarkiv/rundskriv/2019/veileder-til-hvitvaskingsloven/>.
- Finanstilsynet. (2019b). Merknader – endelig rapport Hønefoss Sparebank. Hentet fra: <https://www.finanstilsynet.no/contentassets/3aacffcfa65344588916e0cf2f952ba6/merknader---endelig-rapport-honefoss-sparebank.pdf>
- Finanstilsynet. (2019c). Merknader – endelig rapport Sparebank 1 SMN. Hentet fra: <https://www.finanstilsynet.no/contentassets/8b1dfcdd6e6f48b58c509a9cb48c14c5/merknader---endelig-rapport-sparebank-1-smn.pdf>
- Finanstilsynet. (2019d). Merknader – endelig rapport Sparebank 1 SR-bank. Hentet fra: <https://www.finanstilsynet.no/contentassets/6a6ac16a00184c8eb5cb6fe52e026981/merknader---endelig-rapport-sparebank-1-sr-bank-asa.pdf>
- Finanstilsynet. (2019e). Merknader – endelig rapport Surnadal Sparebank. Hentet fra: <https://www.finanstilsynet.no/contentassets/aadcd68d48a54d6ba36736f82ec344a9/merknader---endelig-rapport-surnadal-sparebank.pdf>
- Finanstilsynet. (2019f). Merknader – endelig rapport Bien Sparebank. Hentet fra: <https://www.finanstilsynet.no/contentassets/0ca02ea4d81f41539c644c1aa06b6cfd/merknader---endelig-rapport-bien-sparebank-asa.pdf>
- Finanstilsynet. (2019g). Merknader – endelig rapport DNB Bank ASA. Hentet fra: <https://www.finanstilsynet.no/contentassets/4f79af095dd14cfca835676e59a60860/merknader---endelig-rapport-dnb-bank-asa.pdf>
- Finanstilsynet. (2019h). Merknader – endelig rapport Sparebank 1 Østfold Akershus. Hentet fra: <https://www.finanstilsynet.no/contentassets/283ee47b98664efc8c901c8f0ddc8748/merknader---endelig-rapport-sparebank-1-ostfold-akershus.pdf>

- Finanstilsynet. (2019i). Merknader – endelig rapport Sparebank 1 Nordvest. Hentet fra: <https://www.finanstilsynet.no/contentassets/e63367947cc74a1fa0aa6f34dc197dee/merkna-der---endelig-rapport-sparebank-1-nordvest.pdf>
- Finanstilsynet. (2019j). Merknader – endelig inspeksjonsrapport BB-bank. Hentet fra: <https://www.finanstilsynet.no/contentassets/41a81ffedc4946828dc3d18feb0d5100/merkna-der---endelig-inspeksjonsrapport-bb-bank-asa.pdf>
- Finanstilsynet. (2019k). Merknader – endelig rapport Bien Sparebank ASA. <https://www.finanstilsynet.no/contentassets/0ca02ea4d81f41539c644c1aa06b6cfd/merkna-der---endelig-rapport-bien-sparebank-asa.pdf>
- Finanstilsynet. (2020a). *Tilsynsrapporter banker*. Hentet 01.03.2020 fra <https://www.finanstilsynet.no/tilsyn/banker/tilsynsrapporter-banker/>.
- Finanstilsynet. (2020b). Tilsynsrapport - Åfjord Sparebank. Hentet fra: <https://www.finanstilsynet.no/nyhetsarkiv/brev/2020/tilsynsrapport---afjord-sparebank/>.
- Gara, M., Manaresi, F., Domenico, M. & Marinucci, M. (2019). The Impact of Anti-Money Laundering Oversight on Banks' Suspicious Transaction Reporting: Evidence from Italy. *Bank of Italy Occasional Paper*, 491(1). <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3433072>
- Geiger, H. & Wuensch, O. (2007). The fight against money laundering: An economic analysis of a cost-benefit paradoxon. *Journal of Money Laundering Control*, 10(1), 91-105. <https://doi.org/10.1108/13685200710721881>
- Gill, M., & Taylor, G. (2004). Preventing money laundering or obstructing business? Financial companies' perspectives on 'know your customer' procedures. *British Journal of Criminology*, 44(4), 582-594. <https://doi.org/10.1093/bjc/azh019>
- Giske, M., E. (2019, 29. november). Arbeidet mot hvitvasking høyt på agendaen i DNB. Hentet fra: <https://www.dnbnyheter.no/dnb/arbeidet-mot-hvitvasking-hoyt-pa-agendaen-i-dnb/>
- Gran, S. & Otterdal, M. (2019, 30. januar). Banker tvinges til ryddesjau. *Finansfokus*. Hentet fra: <https://www.finansforbundet.no/finansfokus/2019/01/30/banker-tvinges-til-ryddesjau/>
- Hafthun, L. A & Ulfsnes, H. (2019) *Rapportering av mistenkelige transaksjoner i banker: Hva påvirker bankansattes beslutning om å rapportere?* (Masteroppgave, Norges

- Handelshøyskole). Hentet fra <https://openaccess.nhh.no/nhh-xmlui/bitstream/handle/11250/2612028/masterthesis.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Hall, R. H., Johnson, N. J., & Haas, J. E. (1967). Organizational size, complexity, and formalization. *American Sociological Review*, 903-912. <https://doi.org/10.2307/2092844>
 - Harvey, J. (2004). Compliance and reporting issues arising for financial institutions from money laundering regulations: a preliminary cost benefit study. *Journal of Money Laundering Control*, 7(4), 333-346. <https://doi.org/10.1108/13685200410810047>
 - Hvitvaskingsloven. (2018). Lov om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering (LOV-2018-06-01-23). Hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2018-06-01-23>
 - Høgberg, C. & Stridbeck, U. (2008). *Hvitvasking*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
 - International Monetary Fund. (2018, mars). The IMF and the fight against money laundering and the financing of terrorism. Hentet fra: <https://www.imf.org/en/About/Factsheets/Sheets/2016/08/01/16/31/Fight-Against-Money-Laundering-the-Financing-of-Terrorism>
 - Isa, Y. M., Sanusi, Z. M., Haniff, M. N., & Barnes, P. A. (2015). Money Laundering Risk: from the bankers' and regulators perspectives. *Procedia Economics and Finance*, 28(1), 7-13. [https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(15\)01075-8](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(15)01075-8)
 - Jacobsen, D. I. (2015). *Hvordan gjennomføre undersøkelser?* Oslo: Cappelen Damm.
 - Johnson, J. (2000). Australia: Working Within the Law – Attitudes of Reporting Officers to the Financial Transaction Reports Act 1988. *Journal of Financial Crime*, 8(2), 162-170. <https://doi.org/10.1108/eb025980>.
 - Justis- og beredskapsdepartementet (2014). Nasjonal risikovurdering. Hentet fra: https://www.regjeringen.no/contentassets/ae00417a948e4eb39fcd6d4b50e89447/nasjonal-risikovurdering_hvitvasking-og-terrorfinansiering.pdf
 - Justis- og beredskapsdepartementet. (2018). *Nasjonal risikovurdering. Hvitvasking og terrorfinansiering i Norge 2018*. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/58f96ea9756d4457be3095609624d96d/nasjonal-riskikovurdering.pdf>
 - Klevstrand, A., Langved, Å., & Trumpy, J. (2020, 28. Januar). Økokrim og Finanstilsynet presser bankene i ulik retning: - Det er frustrerende. *Dagens Næringsliv*. Hentet fra www.dn.no

- KPMG. (2004). *Global Anti-Money Laundering Survey 2004*. Hentet 08. mars 2020 fra: <https://www.slideshare.net/cfoglini/kpmg-anti-money-laundering-survey-2004>
- KPMG. (2014), *Global Anti-Money Laundering Survey*. Hentet 21. januar .2019 fra: <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/pdf/2015/03/global-anti-money-laundering-survey-latest.pdf>.
- Kraakman, R.H. (1986). Gatekeepers: the anatomy of a third-party enforcement strategy. *Journal of Law, Economics, & Organization*, 2(1), 53-104. <https://www.jstor.org/stable/764916>
- Kwok, T. S. H. (2013). Anti-money laundering (“AML”) management and the importance of employees' work attitude. *2013 International Conference on Engineering, Management Science and Innovation*, 1-4. IEEE, 2013. <https://doi.org/10.1109/ICEMSI.2013.6913983>.
- Langved, Å (2020, 13. februar) Justisminister Monica Mæland om Økokrim-kritikken: – Jeg reiser ikke rundt med et sjekkhefte. *Dagens Næringsliv*. Hentet fra: dn.no
- Langved, Å. & Klevstrand, A. (2020, 10. februar) Økokrim fikk rekordmange varsler – sendte kun 12 saker til politiet. *Dagens Næringsliv*. Hentet fra: dn.no
- Larsson, P. & Magnusson, D. (2009). Hvitvaskingsreguleringens kostnader. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskap*, 96(1). Hentet fra: <https://tidsskrift.dk/NTfK/article/view/71728>
- Lovdata. (2018, 15. Oktober). Ikrafttredelse av ny hvitvaskingslov. Hentet fra: https://lovdata.no/artikkel/ikrafttredelse_av_ny_hvitvaskingslov/2231
- Lunnan, R., & Nygaard, A. (2011). *Strategiske allianser*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Lyngmoe, H. & Sørgård, K., O. (2020, 09. Januar). Tusenvis har ikke gått til banken med legitimasjon - nå sperrer bankene norske bankkontoer. *NRK*. Hentet fra www.nrk.no
- Milne, R. (2019, 18. Desember). Sweden’s SEB faces sanctions threat in money-laundering probe. *Financial Times*. Hentet fra: <https://www.ft.com/content/6566b354-216f-11ea-b8a1-584213ee7b2b>
- Norsk Senter for Forskningsdata (2020). *Om NSD*. Hentet fra: <https://nsd.no/om/>
- Magnusson, D. (2009). The costs of implementing the anti-money laundering regulations in Sweden. *Journal of Money Laundering Control*, 12(2), 101-112. <https://doi.org/10.1108/13685200910951884>

- Olsen, A. B. (2007). *Økonomisk kriminalitet: avdekking, gransking og forebygging*. Universitetsforlaget.
- Otley, D. (2016). The contingency theory of management accounting and control: 1980–2014. *Management Accounting Research*, 31, 45-62.
<https://doi.org/10.1016/j.mar.2016.02.001>.
- Dalla Pellegrina, L., & Masciandaro, D. (2009). The risk-based approach in the new European anti-money laundering legislation: a law and economics view. *Review of law & economics*, 5(2), 931-952.
- Pok, W.C., Omar, N., & Sathye, M. (2014). An Evaluation of the Effectiveness of Anti-money Laundering and Anti-terrorism Financing Legislation: Perceptions of Bank Compliance Officers in Malaysia. *Australian Accounting Review*, 24(4), 394-401.
<https://doi.org/10.1111/auar.12054>.
- Rahman, A. (2013). The impact of reporting suspicious transactions regime on banks: Malaysian experience. *Journal of Money Laundering Control*, 16(2), 159-170.
<https://doi.org/10.1108/13685201311318502>.
- Ringdal, K. (2018). *Enhet og mangfold* (4. Utg.). Bergen: Fagbokforlaget.
- Rui, J. P. (2012). *Hvitvasking: Fenomenet, regelverket, nye strategier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Sagmoen, I. (2019, 04. Mars). DNB-sjefen mener bankene aldri vil være i mål med kampen mot hvitvasking. *E24*. Hentet fra: www.e24.no
- Sandulescu, M. (2016). Compliance duties and bankers at work. Coping with tensions. In P.C. van Duyne et al., *Narratives on organised crime in Europe: Criminals, corrupters and policy*. Oisterwijk: Wolf Legal Publishers.
- Sinha, G. (2014). To suspect or not to suspect: Analysing the pressure on banks to be “Policemen”. *Journal of Banking Regulation*, 15(1), 75-86.
<https://doi.org/10.1057/jbr.2012.20>
- Simwayi, M. & G. Wang. (2011). The role of money laundering reporting officers in combating money laundering in Zambia. *Journal of Investment Compliance*, 12(3), 49-55.
<https://doi.org/10.1108/15285811111172303>.

- Smith, K. G., Guthrie, J. P., & Chen, M. J. (1986). Miles and Snow's Typology of Strategy, Organizational Size and Organizational Performance. *In Academy of Management proceedings, 1986* (1), 45-49. <https://doi.org/10.5465/ambpp.1986.4978509>
- Sparebankforeningen. (2019a). Sparebankforeningen. Hentet fra: <https://www.sparebankforeningen.no/om-oss/>
- Sparebankforeningen. (2019b). Medlemmer. Hentet fra: <https://www.sparebankforeningen.no/banker-og-stiftelser/medlemmer/>
- Subbotina, N. (2009). Challenges that Russian banks face implementing the AML regulations. *Journal of Money Laundering Control*, 12(1), 19-32. <https://doi.org/10.1108/13685200910922624>
- Søreide, T. (2013). *Korrupsjon*. Oslo: Cappelen Damm.
- Takáts, E (2011). A Theory of “Crying Wolf”: The Economics of Money Laundering Enforcement. *The Journal of Law, Economics, and Organization*, 27(1), 32–78, <https://doi.org/10.1093/jleo/ewp018>
- Teichmann, F. (2019). Recent trends in money laundering and terrorism financing. *Journal of Financial Regulation and Compliance*, 27(1), 2-12. <https://doi.org/10.1108/JFRC-03-2018-0042>
- Tetlie, M. Dagsnytt 18. (2020, 27. Januar). Hentet fra: <https://tv.nrk.no/serie/dagsnytt-atten-tv/202001/NNFA56012720/avspiller>
- The Egmont Group (2004). *Information Paper of Financial Intelligence Units*, Mimeo, New York, NY.
- Thomas, E. J. (1959). Role conceptions and organizational size. *American Sociological Review*, 30-37. <https://doi.org/10.2307/2089580>
- Thorsvik, J. (2012). Perspektiver på størrelse og styringslogikk i organisasjoner. Hentet fra: <http://hdl.handle.net/11250/134904>.
- Tjora, A. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (3. Utg.). Oslo: Gyldendal.
- Tryti, R. (2019, 27. August). Santander får bot fra Finanstilsynet. *Dagens Næringsliv*. Hentet fra <https://finansavisen.no/nyheter/naeringsliv/2019/07/santander-faar-bot-fra-finanstilsynet>

- Trumpy, J., Langved, Å., Schultz, J. & Bjørndal, B. (2019, 13.november). Hvitvaskingsekspert: – Uten sidestykke den største saken som har rammet en bank i Norge. *Dagens Næringsliv*. Hentet fra: www.dn.no
- Trumpy, J. & Lund, K. (2018, 17.oktober). Tidligere økokrim-direktør: to grunner til at norske banker er ekstra utsatt for hvitvasking. *Dagens næringsliv*. Hentet fra: www.dn.no
- United Nations (2020). Money-Laundering and Globalization. Hentet 12 februar fra: <https://www.unodc.org/unodc/en/money-laundering/globalization.html>
- Van Duyne, P. C., Harvey, J. H., & Gelemerova, L. Y. (2018). *The Critical Handbook of Money Laundering: Policy, Analysis and Myths*. Springer.
- Verhage, A. (2009). Compliance and AML in Belgium: a booming sector with growing pains. *Journal of Money Laundering Control*, 12(2), 113-133. <https://doi.org/10.1108/13685200910951893>
- Walker, J. (1999). How big is global money laundering? *Journal of Money Laundering Control*, 3(1), 25-37. <https://doi.org/10.1108/eb027208>
- Webb, L. (2004). A survey of money laundering reporting officers and their attitudes towards money laundering regulations. *Journal of Money Laundering Control*, 7(4), 367-375. <https://doi.org/10.1108/13685200410810065>.
- Wonnacott, T. H., & Wonnacott, R. J. (1990). Introductory statistics for business and economics (Utg. 4). New York: Wiley.
- Yeandle, M., Mainelli, M., Berendt, A., & Healy, B. (2005). Anti-money laundering requirements: costs, benefits and perceptions. *City Research Series*, 6. Hentet fra: https://www.zyen.com/media/documents/AMLR_FULLL.pdf
- Zimiles, E. (2004). KPMG Survey: Banks accept more costly money-laundering laws, expect heightened cooperation with regulators. *Journal of Investment Compliance*, 5(3), 26-30. <https://doi.org/10.1108/15285810410737512>
- Økokrim. (2016). *Årsrapport*. Hentet fra: <https://www.okokrim.no/publikasjoner.417054.no.html>
- Økokrim (2019a, 04. Mars). *Hvitvasking*. Hentet 11. februar 2020 fra: <https://www.okokrim.no/hvitvasking.422268.no.html>

- Økokrim (2019b, 03. Juli). *Hva er MT-rapporter? Hva gjør EFE?* Hentet 20. februar 2020 fra: <https://www.okokrim.no/hva-er-mt-rapporter-hva-gjoer-efe.6233505-411472.html?showtipform=2>
- Økokrim (2020, 02. April). Statistikk MT-rapporter. Hentet 03. mars 2020 fra: <https://www.okokrim.no/statistikk-mt-rapporter.6156901-475337.html>.

Vedlegg 1 – Levene’s tester

Tabell 1: Kompetansenivå på hvitvasking og vurdering av egen rolle.

kompetanse_aml	Summary of vurdering_egen_rolle		
	Mean	Std. Dev.	Freq.
Lavt/midd	2.5	.85485041	14
Høyt	2.9318182	.28104048	264
Total	2.9100719	.34385686	278

W0 = 67.075074 df(1, 276) Pr > F = 0.00000000

W50 = 22.601983 df(1, 276) Pr > F = 0.00000321

W10 = 66.225886 df(1, 276) Pr > F = 0.00000000

Tabell 2: Formelt utdanningsnivå og vurdering av egen rolle.

utdanning	Summary of vurdering_egen_rolle		
	Mean	Std. Dev.	Freq.
VGS	2.8490566	.45557345	53
< 3 år	2.9208633	.31998071	139
> 3 år	2.9302326	.29865178	86
Total	2.9100719	.34385686	278

W0 = 3.9588224 df(2, 275) Pr > F = 0.02018323

W50 = 1.0510433 df(2, 275) Pr > F = 0.35097279

W10 = 3.6118650 df(2, 275) Pr > F = 0.02829016

Tabell 3: Arbeidserfaring og vurdering av egen rolle.

arbeidserfaring	Summary of vurdering_egen_rolle		
	Mean	Std. Dev.	Freq.
0-2 år	2.725	.5986095	40
3-5 år	2.9230769	.35426836	39
Over 5 år	2.9447236	.25017125	199
Total	2.9100719	.34385686	278

W0 = 25.2851201 df(2, 275) Pr > F = 0.00000000

W50 = 7.1346589 df(2, 275) Pr > F = 0.00095317

W10 = 15.5759154 df(2, 275) Pr > F = 0.00000039

Tabell 4: Holdninger til AML-arbeidet og vurdering av egen rolle.

holdninger_aml	Summary of vurdering_egen_rolle		
	Mean	Std. Dev.	Freq.
Neg/Nøyt	2.75	.56796183	32
Positiv	2.9308943	.29846685	246
Total	2.9100719	.34385686	278

W0 = 26.6016650 df(1, 276) Pr > F = 0.00000048

W50 = 8.0357792 df(1, 276) Pr > F = 0.00492516

W10 = 19.0083861 df(1, 276) Pr > F = 0.00001839

Tabell 5: Bankens fokus og vurdering av egen rolle.

bankenshold ninger	Summary of vurdering_egen_rolle		
	Mean	Std. Dev.	Freq.
Annet	2.4166667	.90033664	12
Regel/Kri	2.9323308	.28004012	266
Total	2.9100719	.34385686	278

W0 = **73.959647** df(1, 276) Pr > F = **0.00000000**

W50 = **28.374275** df(1, 276) Pr > F = **0.00000021**

W10 = **71.214136** df(1, 276) Pr > F = **0.00000000**

Tabell 6: Frykt for bøter og vurdering av egen rolle.

bøter	Summary of vurdering_egen_rolle		
	Mean	Std. Dev.	Freq.
I liten g	2.969697	.17407766	33
Nøytral	2.8913043	.31469639	46
I stor gr	2.9071038	.37373056	183
Total	2.9122137	.34452986	262

W0 = **2.32982178** df(2, 259) Pr > F = **0.09934943**

W50 = **0.56226671** df(2, 259) Pr > F = **0.57060984**

W10 = **2.54373522** df(2, 259) Pr > F = **0.08053409**

Tabell 7: Størrelse på banken og vurdering av egen rolle.

ansatte	Summary of vurdering_egen_rolle		
	Mean	Std. Dev.	Freq.
< 50	2.9866667	.11547005	75
50-100	2.9295775	.30817174	71
> 100	2.8560606	.43038374	132
Total	2.9100719	.34385686	278

W0 = 16.1672683 df(2, 275) Pr > F = 0.00000023

W50 = 3.6728488 df(2, 275) Pr > F = 0.02665839

W10 = 10.9191194 df(2, 275) Pr > F = 0.00002734

Tabell 8: Direkte opplevde kostnader og vurdering av egen rolle.

opplevdekos t	Summary of vurdering_egen_rolle		
	Mean	Std. Dev.	Freq.
Lave/Mode	2.9491525	.22157188	59
Høye	2.8787879	.43501647	99
Total	2.9050633	.37071071	158

W0 = 5.7768278 df(1, 156) Pr > F = 0.01741223

W50 = 1.3347319 df(1, 156) Pr > F = 0.24973163

W10 = 1.3347319 df(1, 156) Pr > F = 0.24973163

Tabell 9: Antall ansatte og opplevd kostnadsnivå

antall_ansatte	Summary of opplevdekost		
	Mean	Std. Dev.	Freq.
Under 50	1.5882353	.49705012	51
Mellom 50	1.675	.47434165	40
Over 100	1.6268657	.48728751	67
Total	1.6265823	.48524965	158

W0 = **1.48302360** df(2, 155) Pr > F = **0.23015262**

W50 = **0.35543306** df(2, 155) Pr > F = **0.70143959**

W10 = **1.48302360** df(2, 155) Pr > F = **0.23015262**

Tabell 10: Opplevd kostnadsnivå basert på ressursbruk og vurdering av egen rolle.

kostnadsnivå	Summary of vurdering_egen_rolle		
	Mean	Std. Dev.	Freq.
Lave	2.8888889	.35697077	144
Moderate	2.9724771	.16435709	109
Høye	2.76	.66332496	25
Total	2.9100719	.34385686	278

W0 = **20.771422** df(2, 275) Pr > F = **0.00000000**

W50 = **4.563771** df(2, 275) Pr > F = **0.01122437**

W10 = **16.040920** df(2, 275) Pr > F = **0.00000026**

Tabell 11: Direkte opplevde kostnader og oppfatningen av effekt på AML-arbeidet.

opplevdekos t	Summary of effekt		
	Mean	Std. Dev.	Freq.
Lave/Mode	2.7457627	.47681488	59
Høye	2.6969697	.54313048	99
Total	2.7151899	.51834833	158

W0 = **1.49629504** df(1, 156) Pr > F = **0.22308688**

W50 = **0.32616250** df(1, 156) Pr > F = **0.56874936**

W10 = **0.54976529** df(1, 156) Pr > F = **0.45952836**

Tabell 12: Opplevd kostnadsnivå basert på ressursbruk og vurdering av egen rolle.

kostnadsniv å	Summary of effekt		
	Mean	Std. Dev.	Freq.
Lave	2.8125	.40913947	144
Moderate	2.7431193	.45954224	109
Høye	2.28	.678233	25
Total	2.7374101	.48003811	278

W0 = **11.5078586** df(2, 275) Pr > F = **0.00001586**

W50 = **6.1816591** df(2, 275) Pr > F = **0.00236558**

W10 = **11.2946979** df(2, 275) Pr > F = **0.00001931**

Tabell 13: Motstridende interesser og vurdering av egen rolle.

motstridende e_interesse r	Summary of vurdering_egen_rolle		
	Mean	Std. Dev.	Freq.
I stor gr	2.5294118	.79981616	17
Nøytral	2.8266667	.44640708	75
I liten g	2.9784946	.14545322	186
Total	2.9100719	.34385686	278

W0 = **78.308993** df(2, 275) Pr > F = **0.00000000**

W50 = **18.347929** df(2, 275) Pr > F = **0.00000003**

W10 = **69.313093** df(2, 275) Pr > F = **0.00000000**

Vedlegg 2 – Følgebrev til bankene

Hei, ”navn”!

Vi er to studenter som skriver masteroppgave ved NTNU Handelshøyskolen i Trondheim innenfor anti-hvitvaskingsarbeid i norske sparebanker. I den anledning har vi utviklet et spørreskjema som vi håper dere kan hjelpe oss med å svare på.

Vi fant kontaktinformasjonen din på nett, og sender deg som banksjef lenken til spørreskjemaet i håp om at du kan distribuere den til dine kolleger. De vi ønsker å komme i kontakt med er rådgivere både med og uten egen kundeportefølje, samt kundeservice/skrankearbeidere. Målgruppen er både respondenter fra privat- og bedriftsmarkedet.

Undersøkelsen gjennomføres ved å følge linken:

nettskjema.no/a/undersokelse-bankansatte

Spørreundersøkelsen er anonym og tar ca. 5 minutter å svare på. Svarene vil kun bli brukt i forbindelse med denne oppgaven, og det vil ikke være mulig å verken identifisere de ansatte eller hvilken bank de jobber i. Resultatene av undersøkelsen vil forhåpentligvis bidra til ny innsikt i hvordan bankansatte vurderer egen rolle knyttet til hvitvasking.

Vi setter pris på tilbakemelding når dere har videresendt spørreskjemaet. Dersom det ikke er mulig å videresende spørreskjemaet til dine ansatte ber vi også om en tilbakemelding på dette.

På forhånd takk.

Med vennlig hilsen
Knut Andreas Reitan
Elisabeth Nordvik

Vedlegg 3 – Spørreskjema

Anti-hvitvasking i norske sparebanker

Vi takker for at du tar deg tid til å svare på denne spørreundersøkelsen som omhandler dine tanker om arbeidet mot hvitvasking. Undersøkelsen tar omkring 5 minutter å svare på.

Dine svar er helt anonyme og kan ikke kobles tilbake til deg som arbeidstaker eller til din bank. Svarene fra spørreundersøkelsen vil kun benyttes i forbindelse med vår masteroppgave.

- *Med hvitvasking menes tiltak med mål om å skjule midler som stammer fra straffbare handlinger.*
- *Med anti-hvitvaskingsarbeid (AML) menes arbeidet banken din gjør for å bekjempe og forebygge hvitvasking og økonomisk kriminalitet, eksempelvis transaksjonsovervåking, rapportering av mistenkelige forhold til Økokrim, innhenting av legitimasjon og formål for kundeforholdet (kundeerklæring).*

Jobber du i en sparebank? (Spørsmål 1)

- Ja
- Nei

Er en av dine primære arbeidsoppgaver å ha kontakt med kunder? (Spørsmål 2)

- Ja
- Nei

Er dine primære arbeidsoppgaver sentrert rundt bedriftsmarked eller privatmarked? (Spørsmål 3)

- Bedriftsmarked
- Privatmarked
- Begge

Hvor lenge har du jobbet innenfor banksektoren? (Spørsmål 4)

- 0-2 år
- 3-5 år
- Over 5 år

Hva er din høyeste fullførte utdanning? (Spørsmål 5)

- Grunnskole
- Videregående skole
- Høyere utdanning inntil 3 år
- Høyere utdanning mer enn 3 år

Hvor mange ansatte har banken du jobber i? (Spørsmål 6)

- Under 50
- Mellom 50 til 100
- Over 100

Jeg er i stand til å gjenkjenne forhold eller mønstre som kan indikere hvitvasking (Spørsmål 7)

- Helt uenig
- Delvis uenig
- Nøytral
- Delvis enig
- Helt enig

Jeg har fått opplæring i bankens forpliktelser som følger av hvitvaskingsloven (Spørsmål 8)

- Helt uenig
- Delvis uenig
- Nøytral
- Delvis enig
- Helt enig

Jeg har fått opplæring (f.eks. gjennom kurs og e-læring) i å gjenkjenne forhold som kan indikere hvitvasking (Spørsmål 9)

- Helt uenig
- Delvis uenig
- Nøytral
- Delvis enig
- Helt enig

Når fikk du sist opplæring i forhold som kan indikere hvitvasking? (Spørsmål 10)

- 0-6 måneder siden
- 7-12 måneder siden
- Mer enn 1 år siden
- Jeg har ikke fått opplæring
- Vet ikke

Hvis jeg ser noe mistenkelig på en kunde jeg er i kontakt med vet jeg hvordan jeg skal melde saken videre (Spørsmål 11)

- Helt uenig
- Delvis uenig
- Nøytral
- Delvis enig
- Helt enig

Anti-hvitvaskingsarbeidet er ressurskrevende for banken jeg jobber i (Spørsmål 12)

- Helt uenig
- Delvis uenig
- Nøytral
- Delvis enig
- Helt enig

Jeg opplever at kravene som stilles banken i forbindelse med anti-hvitvaskingsarbeid er nødvendige (Spørsmål 13)

- Helt uenig
- Delvis uenig
- Nøytral
- Delvis enig
- Helt enig

Hvordan opplever du bankens kostnader knyttet til anti-hvitvaskingsarbeid? (Spørsmål 14)

- Svært lave
- Lave
- Moderate
- Høye
- Svært høye
- Vet ikke

Jeg er sikker på at banken har systemer som fanger opp alle transaksjoner som bør sjekkes opp videre (Spørsmål 15)

- Helt uenig
- Delvis uenig
- Nøytral
- Delvis enig
- Helt enig

Jeg tror at sjansen for å bli tatt for hvitvasking i banken jeg jobber i er høy (Spørsmål 16)

- Helt uenig
- Delvis uenig
- Nøytral
- Delvis enig
- Helt enig

Jeg tror at det viktigste for banken jeg jobber i når det gjelder anti-hvitvaskingsarbeid er ... (Spørsmål 17)

- Å bedre omdømmet
- Å bekjempe økonomisk kriminalitet
- Å unngå bøter
- Å unngå negative medieoppslag
- Å følge regelverket
- Vet ikke

Jeg føler at anti-hvitvaskingsarbeidet som gjøres i banken jeg jobber i har effekt på å bekjempe hvitvasking (Spørsmål 18)

- Helt uenig
- Delvis uenig
- Nøytral
- Delvis enig
- Helt enig

Anti-hvitvaskingsarbeidet i banken hindrer meg i å kunne gjøre andre arbeidsoppgaver (Spørsmål 19)

- Helt uenig
- Delvis uenig
- Nøytral
- Delvis enig
- Helt enig

Jeg anser det som mitt ansvar å oppdage og forebygge hvitvasking (Spørsmål 20)

- Helt uenig
- Delvis uenig
- Nøytral
- Delvis enig
- Helt enig

Det er i min interesse å oppdage forhold som kan indikere hvitvasking (Spørsmål 21)

- Helt uenig
- Delvis uenig
- Nøytral
- Delvis enig
- Helt enig

Jeg kan bidra til å oppdage hvitvasking i banken jeg jobber i (Spørsmål 22)

- Helt uenig
- Delvis uenig
- Nøytral
- Delvis enig
- Helt enig

Jeg er oppmerksom på faktorer som kan indikere hvitvasking når jeg daglig er i kontakt med kunder (Spørsmål 23)

- Helt uenig
- Delvis uenig
- Nøytral
- Delvis enig
- Helt enig

Jeg er opptatt av å undersøke forhold jeg kommer over som virker mistenkelige (Spørsmål 24)

- Helt uenig
- Delvis uenig
- Nøytral
- Delvis enig
- Helt enig

Hvis jeg kommer over en konto hvor en kunde har satt inn store summer kontanter sjekker jeg opp dette nærmere (Spørsmål 25)

- Helt uenig
- Delvis uenig
- Nøytral
- Delvis enig
- Helt enig

Hvis jeg kommer over en konto hvor en kunde ofte tar ut store summer i kontanter sjekker jeg opp dette nærmere (Spørsmål 26)

- Helt uenig
- Delvis uenig
- Nøytral
- Delvis enig
- Helt enig

Hvis jeg kommer over en konto hvor en kunde overfører store summer til utlandet sjekker jeg opp dette nærmere (Spørsmål 27)

- Helt uenig
- Delvis uenig
- Nøytral
- Delvis enig
- Helt enig

I hvilken grad opplever du et økt fokus på anti-hvitvaskingsarbeid som følge av frykt for å få bøter? (Spørsmål 28)

- I svært liten grad
- I liten grad
- Nøytral
- I stor grad
- I svært stor grad
- Vet ikke

Jeg har tidligere meldt fra om mistenkelige forhold (Spørsmål 29)

- Ja
- Nei

Hva var din hovedmotivasjon for å melde fra om dette forholdet? (Spørsmål 30)

- At banken unngår bøter
- Forhindre økonomisk kriminalitet
- Unngå negative medieoppslag
- Det er mitt ansvar å melde fra
- Å følge regelverket
- Annet

